

PRAVNA HRONIKA

Broj 19 // Godina 10 // Jul 2024. godine

IZLAZI DVA PUTA GODIŠNJE // ISSN 2712-2115

17

Novine u radu i praksi Suda pravde Evropske unije tokom 2023. godine

22

Presuda Radio-difuzno preduzeće B92 protiv Srbije od 5. septembra 2023. godine

75

Izazovi u kvalifikaciji femicida u jurisprudencijama na Zapadnom Balkanu

GLAVNA I ODGOVORNA UREDNICA

Elma Veledar Arifagić

UREDNIŠTVO

Biljana Braithwaite,
Azra Bećirović, Vera Bjelogrić

SARADNICI

Mirela Adžajlić–Hodžić, Mila Antelj,
Edin Čengić, Sian Donkers, Ermina Dumanjić,
Catharina Harby, Emira Hodžić,
Šeila Imamović–Brković, Stuart McClelland,
Tanja Miletić, Arben Murtezić,
Nevena Petrušić, Sevima Sali–Terzić,
Minja Trnka, Duška Tomašević

DIZAJN

Kliker Dizajn – Marko Milićević

LEKTURA I KOREKTURA

Fadila Gušo

IZDAVAČI

Visoko sudsko i tužilačko vijeće
Bosne i Hercegovine (Sarajevo),
The AIRE Centre (London)

Online publikacija: ISSN 2712-2115

Print publikacija: ISSN 2712-2107

Izdavanje ovog časopisa finansira Vlada
Ujedinjenog Kraljevstva. Međutim, u
njemu izneseni stavovi ne odražavaju nužno
politiku Vlade Ujedinjenog Kraljevstva.

Uvod

Poštovani čitaoci i čitateljke,

Zadovoljstvo nam je da vam predstavimo devetnaesti broj časopisa *Pravna hronika*, pravne publikacije koja kontinuirano donosi pregled novije sudske prakse evropskih i sudova iz Bosne i Hercegovine s ciljem da je učini lakše dostupnom i na taj način doprinese širenju informacija o aktuелnoj sudskoj praksi, ali, ujedno, i transparentnosti rada sudova u Bosni i Hercegovini.

Pored pregleda sudske prakse, i ovaj broj *Pravne hronike* donosi teme koje su usko vezane za sudsku praksu i koje predstavljaju izazov za njen razvoj ne samo domaćih već i evropskih sudova.

U ovom broju publikacije nastavljamo da razgovaramo o temi pravne kvalifikacije femicida u zemljama Zapadnog Balkana i značaju da se prepozna njegova rodna zasnovanost u sudskoj praksi. Dr. Nevena Petrušić je istakla da femicid predstavlja najekstremniji oblik rodno zasnovanog nasilja prema ženama, ali da, uprkos napretku u zakonodavstvu, femicid nije inkriminisan kao posebno krivično djelo u većini zemalja Zapadnog Balkana, što dovodi do nekonzistentne pravne kvalifikacije i blažih kazni. Pročitajte o značaju adekvatne pravne kvalifikacije femicida koja prepoznaje njegovu rodnu zasnovanost kako bi se obezbijedile djelotvorne, srazmjerne i odvraćajuće kazne koje izražavaju društvenu osudu femicida.

Također, imate priliku da se dublje upoznate sa izazovima za pravosuđe i agencijama za provođenje zakona koje donose globalna digitalizacija i umrežavanje u kontekstu pribavljanja i razmjene digitalnih dokaza putem međunarodne pravne pomoći. Ovaj članak posebnu pažnju skreće na izazove digitalne suverenosti, te pojavu narušavanja suvereniteta

države uslijed potrebe za međunarodnom razmjenom digitalnih informacija. Pri tome je dat osvrt na Budimpeštansku konvenciju (Drugi dodatni protokol uz Konvenciju Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu), tradicionalne i savremene mehanizme za međunarodnu pravnu pomoć u vezi sa općim principima i ulogom edukativnih aktivnosti i multidisciplinarnog pristupa u obučavanju sudija i tužilaca o digitalnim dokazima i međunarodnoj pravnoj pomoći.

Jedan od ciljeva ovog broja jeste da prikaže i novine u radu i praksi Evropskog suda za ljudska prava (*ESLJP* ili *Sud*) tokom 2023. godine sa posebnim fokusom na utjecaju tih aktivnosti na tumačenje i primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (*EKLJP* ili *Konvencija*). Značajno je istaći da je Sud uveo novine koje su utjecale na njegov rad i tumačenje Konvencije, koje su vidno doprinijele poboljšanju efikasnosti, transparentnosti i odgovornosti Suda, kao i unapređenju zaštite ljudskih prava širom Evrope. Imate priliku da se upoznate sa načinom na koji je Sud povećao efikasnost u radu, što se odrazilo na značajno povećanje broja predavki okončanih presudom Suda u odnosu na prethodnu godinu, odnosno novim postupcima koji su uvedeni kako bi se riješile zaostale pojedinačne predstavke. Osim toga, određene procesne izmjene su očigledno utjecale na brže rješavanje predmeta, uključujući povećano korištenje tročlanih sudskih odbora za razmatranje predmeta koji se odnose na pitanja o kojima postoji ustaljena sudska praksa.

Uvedeno je i novo Praktično uputstvo o intervencijama trećih lica, koje preciznije prikazuje učešće trećih lica u postupcima pred Sudom, a, pored toga, revidirane su i smjernice o postupku izdavanja savjetodavnih mišljenja. Interesantno je da je ESLJP pokrenuo

konsultacije o reviziji pravila 28. svog poslovnika, kojim se uređuje postupak povlačenja sudije iz nekog predmeta ili njegovog izuzeća sa ciljem da se pojašne i ojačaju kriteriji i procesi u vezi sa izuzećem sudije kako bi se očuvali integritet i nepristrasnost postupka pred Sudom. I, konačno, objavljena je nova ažurirana verzija Poslovnika Suda sa ciljem da se ojačaju povjerljivost i bezbjednost osjetljivih informacija. O svemu tome, kao i o naglašenoj važnosti međunarodnog dijaloga i saradnje među sudovima detaljnije se govori u ovom broju, ne zanemarujući pri tome ključne presude koje oblikuju sudsku praksu u oblasti ljudskih prava širom Evrope.

Sa zadovoljstvom predstavljamo i sveobuhvatan pregled rada Suda pravde Evropske unije tokom 2023. godine sa fokusom na reforme, statističke podatke i presude koje oblikuju pravni okvir Evropske unije i unapređuju zaštitu ljudskih prava. U ovom prilogu su izdvojene ključne presude, i to u vezi sa porodičnim životom (pravo na spajanje porodice i državljanstvo), zaštitom privatnosti (potreba da se zaštite biometrijski i genetski podaci), djelotvornim pravnim lijekom (osnaživanje sudske nezavisnosti i transparentnosti), te diskriminacijom (prava osoba sa invaliditetom i zaštita od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja).

Ovaj broj donosi pregled presuda Suda sa izdvojenim komentarom u vezi sa pravom na izražavanje iz člana 10. Konvencije, ocjenjujući pri tome univerzalne standarde slobodnog novinarstva. Radi se o presudi *Radio-difuzna kompanija B92 a.d. protiv Srbije*.

I ovaj broj *Pravne hronike* donosi novine o razvoju sudske prakse Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Republike Srpske i Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine je izabrao pet odluka koje ukazuju na značajnu posvećenost tog suda zaštiti ljudskih prava i sloboda prema EKLJP putem temeljite analize i primjene

međunarodnih pravnih standarda. Naime, prikazani predmeti se tiču člana 5. Konvencije (maloljetni migrant bez pratnje, u kojem je utvrdio kršenje), člana 6. Evropske konvencije (naknada za obradu kredita), člana 10. Evropske konvencije (kleveta), člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju (eksproprijacija imovine), te člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju (lišavanje imovine bez naknade).

Za ovaj broj *Pravne hronike* Sud BiH je izabrao odluke koje predstavljaju ključne tačke u razvoju pravne prakse Suda BiH, naglašavajući važnost pravičnosti postupaka, prava optuženih i efikasnosti pravosuđa u rješavanju krivičnih predmeta. Predstavljeni predmeti se odnose na jednakost stranaka u postupku i princip pravičnog suđenja, zatim, na pravo na pravično suđenje, pravo na rad optuženog u odnosu na zaštitu interesa krivičnog postupka, te na utvrđivanje naročito olakšavajućih okolnosti kao osnova za ublažavanje kazne (kao što su priznanje optuženog i saradnja s Tužilaštvom kao naročito olakšavajuće okolnosti) i, na kraju, *res iudicata* kojom je ukinuta prvostepena presuda kojom je optužba protiv pravnog lica odbijena zbog presuđene stvari i donesena osuđujuća presuda zbog toga što se radi o konstrukciji produženog krivičnog djela porezna utaja.

U ovom broju Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine predstavio je odluke koje ukazuju na bitne aspekte u razvoju sudske prakse Vrhovnog suda Federacije BiH, naglašavajući važnost pravičnog suđenja, proporcionalnosti mjera, zaštite od diskriminacije i viktimizacije, te pravilnog dokazivanja u krivičnim i upravnim postupcima.

Vrhovni sud Republike Srpske predstavio je šest odluka, po dvije iz oblasti krivičnog, građanskog i upravnog prava, koje se odnose na specifična pravna pitanja koja su značajna za jedinstvenu primjenu zakona sa fokusom na uslove za podnošenje zahtjeva za zaštitu zakonitosti, produženje pritvora zbog teškog ubistva. U okviru građanske oblasti odluke se bave pitanjima izmakle koristi i dopunske presude. U

upravnoj oblasti izdvojene su odluke u odnosu na odgovornost vještaka i proglašavanje rješenja ništavim zbog povrede zakonskih odredaba.

Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine pripremio je prilog o četiri ključne presude iz druge polovine 2023. godine, jednu iz krivičnog prava i tri iz građanskog prava, naglašavajući važnost pravilne primjene zakonskih odredaba i temeljite analize činjeničnih i pravnih aspekata svakog pojedinog slučaja. Te presude tiču se povreda slobode odlučivanja birača, utvrđivanja očinstva i obaveze izdržavanja djeteta, pitanja valjanosti vlastite mjenice, te odgovornosti roditelja počinitelja krivičnog djela silovanja za naknadu nematerijalne štete.

Aktivnosti koje je predstavilo Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH su značajne za unapređenje transparentnosti i efikasnosti rada pravosudnih institucija u BiH, omogućavajući bolje informisanje javnosti, zaštitu privatnosti i ujednačavanje sudske prakse. Prije svega, ukazano je na nove Smjernice koje razrađuju proaktivno objavljivanje sudskih i tužilačkih odluka putem internetskih servisa, uključujući reaktivnu objavu povodom zahtjeva za slobodan pristup informacijama. Definisana je način objavljivanja tužilačkih odluka poput optužnica i naredbi o neprovođenju istrage, a detaljno je razrađeno i objavljivanje sudskih odluka značajnih za sudsku praksu uz posebne preporuke za obje vrste odluka za slučajeve od javnog interesa. Težište je bilo i na uputstvu za anonimizaciju kojim se uređuje način zamjene i ispuštanja podataka u objavljenim sadržajima, uključujući sudske odluke i druge informacije, kako bi se zaštitili povjerljivi podaci i osigurala privatnost. Daljnji koraci su vezani za unapređenje rada panela za ujednačavanje sudske prakse s obzirom na potpisani Protokol o dugoročnoj saradnji sa sudovima najviše instance u BiH radi unapređenja rada panela za ujednačavanje sudske prakse. Također, imate priliku da se upoznate sa objavljenim tematskim publikacijama sudske prakse o primjeni Zakona

o slobodi pristupa informacijama, prakse u oblasti okoliša, prakse u predmetima azila, teretu dokazivanja u parničnom postupku i usaglašenim pravnim shvatanjima panela za ujednačavanje sudske prakse. Značajna informacija je da je uspostavljeno odjeljenje sudske prakse u okviru pilot-projekta, i to u Kantonalnom sudu u Sarajevu, gdje je uspostavljeno ogledno Odjeljenje sudske prakse po uzoru na sudove najviše instance u BiH, i to uz podršku Vijeća Evrope, koje je iskazalo spremnost da u okviru ove faze angažuje saradnika za sudsku praksu koji bi, između ostalog, Kantonalnom sudu u Sarajevu pružio podršku u sistematizaciji i evidentiranju sudskih stavova i odluka.

Za Pravnu hroniku Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj detaljnije nas informiše o poduzetim aktivnostima, prvenstveno specijalističkim obukama sudija i tužilaca, i postignućima u oblasti edukacije nosilaca pravosudnih funkcija koje su vezane za jačanje borbe protiv kriminaliteta i proaktivne istrage u predmetima korupcije. Bitno je istaći da su realizovane edukacije edukatora iz oblasti korupcije, organizovanog i visokotehnološkog kriminala sa ciljem da se obuču budući edukatori koji će prenijeti znanje i doprinijeti efikasnijem rješavanju predmeta iz tih oblasti. Osim toga, nisu izostavljeni ni programi individualizovane obuke za tužioce i sudije fokusirani na rad na predmetima korupcije visokog nivoa i organizovanog kriminala. To su samo neke od aktivnosti koje je ta institucija provela, a planiran je nastavak specijalističkih obuka iz oblasti organizovanog kriminala i korupcije, te uvođenje novih programa edukacije u saradnji sa međunarodnim partnerima kao što su USAID i AIRE Centar.

Vjerujemo da će vam sadržaj ovog broja *Pravne hronike* biti zanimljiv i koristan.

Redakcija *Pravne hronike*

Koncept

Časopis *Pravna hronika* je osmišljen u cilju podizanja svijesti o razvoju sudske prakse i ljudskim pravima, a namijenjen je sudijama, tužiocima, advokatima i ostalim pravnim stručnjacima širom zemlje. Pravnici u Bosni i Hercegovini se putem ovog časopisa mogu upoznati s novinama u zakonodavstvu i relevantnoj praksi domaćih sudova kako na državnom, tako i na nivou entiteta.

Pravna hronika, pored toga, sadrži pregled ključnih novina u praksi ESLJP-a i Suda Evropske unije (EU) relevantnih za BiH. Časopis se usredsređuje na kretanja u zakonodavstvu i na praksu domaćih sudova i ESLJP-a, kao i na praksu Suda EU relevantnu za BiH, te nastoji čitaocima upoznati s najnovijim i najznačajnijim novinama u ovoj oblasti.

Izdavanje ovog časopisa ima za cilj i unapređenje primjene EKLJP-a u BiH, te doprinos rješavanju konkretnih problema, utvrđenih u dijelovima Izvještaja o napretku u kojima se Evropska komisija bavi reformama pravosuđa i vladavinom prava.

Časopis također služi kao produžetak redovne obuke koju provode nadležne institucije.

Pravna hronika je osmišljena kao pravni informativni časopis koji uređuju pravni eksperti

Bosne i Hercegovine. Eksperti Visokog sudske i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine i AIRE Centra pružaju aktivnu podršku razvoju ovog časopisa.

U cilju osiguravanja samoodrživosti časopisa autori članaka su pravni savjetnici Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Suda Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Republike Srpske, te Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Povremeni saradnici časopisa su i drugi pravni stručnjaci i profesori prava. Za samoodrživost ovog časopisa je od presudnog značaja angažman domaćih stručnjaka, jer on, prije svega, ima za cilj da bude u službi potrebe za kontinuiranom edukacijom pravnika iz Bosne i Hercegovine.

Časopis *Pravna hronika* je nastao u okviru projekta kojeg sprovodi AIRE Centar i finansira Ministarstvo vanjskih poslova Ujedinjenog Kraljevstva, s ciljem unaprjeđenja kvaliteta pravosuđa i jačanja vladavine prava u Bosni i Hercegovini za evropske integracije.

Izdavači *Pravne hronike* su Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine i AIRE Centar.

Pravna hronika se objavljuje dva puta godišnje.

Sadržaj

Uvod	3
Koncept	6
Novine u radu i praksi Evropskog suda za ljudska prava tokom 2023. godine	8
Novine u radu i praksi Suda pravde Evropske unije tokom 2023. godine	17
Presuda Radio-difuzno preduzeće B92 protiv Srbije od 5. septembra 2023. godine	22
Novine u praksi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine	26
Novine u jurisprudenciji Suda Bosne i Hercegovine	32
Novine u jurisprudenciji Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine	37
Новине у јуриспруденцији Врховног суда Републике Српске	45
Novine u jurisprudenciji Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine	54
Digitalni dokazi i međunarodna pravna pomoć	60
Edukacija nosilaca pravosudnih funkcija u Republici Srpskoj: Teme od posebnog značaja iz krivičnopravne oblasti za 2023/24. godinu	63
Novosti iz Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju VSTVBiH	67
Izazovi u kvalifikaciji femicida u jurisprudencijama na Zapadnom Balkanu	75

Novine u radu i praksi Evropskog suda za ljudska prava tokom 2023. godine

► Pripremile: Catharina Harby i Sian Donkers, AIRE Centar

Uvod

U ovom prilogu predstavljamo aktivnosti Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: Sud ili ESLJP) tokom 2023. godine pri čemu se usredsređujemo na njihov utjecaj na tumačenje i primjenu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija ili EKLJP).

Ova analiza sadrži dva dijela. U prvom dijelu dajemo pregled opštih statističkih podataka o broju predstavi podnesenih Sudu i odluka koje je usvojio 2023. godine radi utvrđivanja eventualnih novih trendova. U drugom dijelu detaljnije istražujemo te statističke podatke pri čemu se usredsređujemo na Zapadni Balkan i ističemo vrste pravnih pitanja koja su preovlađivala u ovoj oblasti tokom godine.^[1]

1. Rad Suda tokom 2023. godine

Početkom 2023. godine Savjet Evrope je organizovao Četvrti historijski samit predsjednika država ili vlada kako bi oni potvrdili svoju privrženost osnovnim načelima

demokratije, vladavine prava i ljudskih prava navedenih u Statutu Savjeta Evrope i Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima. Ta načela imaju ključni značaj za očuvanje slobode, mira, prosperiteta i bezbjednosti širom Evrope. Tokom priprema za ovaj samit ESLJP je na plenarnoj sjednici istakao trenutne izazove sa kojima se suočavaju konvencijski sistem i sam Sud pri čemu je naglasio suštinsku potrebu za pravnom, političkom i finansijskom podrškom u današnjem kontekstu. Na samitu je usvojena Deklaracija iz Rejkjavika, koja je ključni dokument u kojem su šefovi država ili vlada izrazili svoju „duboku i trajnu privrženost Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i Evropskom sudu za ljudska prava kao krajnjim garantima ljudskih prava širom našeg kontinenta uz naše domaće demokratske i pravosudne sisteme“^[2]. Tom deklaracijom ne samo da se reafirmiše njihova posvećenost ovim instrumentima za zaštitu ljudskih prava već se njome ističe i njihova uloga u podupiranju demokratskih vrijednosti i sudskog integriteta širom Evrope.

Tokom 2023. godine obilježene su tri važne prekretnice u oblasti zaštite ljudskih prava i

[1] Svi statistički podaci i informacije su preuzeti iz Godišnjeg izvještaja ESLJP za 2023. godinu.

[2] Više: <https://edoc.coe.int/en/the-council-of-europe-in-brief/11619-united-around-our-values-reykjavik-declaration.html>

sudske prakse. Sud je proslavio 70. godišnjicu stupanja Konvencije na snagu, period tokom kojeg je razmotrio više od milion predstavki i izrekao više od 26.000 presuda. Pored toga, obilježena je 25. godišnjica stupanja na snagu Protokola broj 11, čime je pokrenuta ključna reforma čiji je rezultat bilo restrukturiranje Suda, nakon čega je on dobio svoju sadašnju stalnu strukturu, i povećanje njegovih kapaciteta da odlučuje o povredama ljudskih prava širom Evrope. Osim toga, u decembru u Parizu proslavljena je 75. godišnjica Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima u kojoj je Sud aktivno učestvovao. Ovaj osnovni dokument, usvojen prije kreiranja konvencijskog sistema, i dalje predstavlja kamen-temeljac ljudskih prava širom svijeta, a Sud je naglasio svoju postojanu predanost zaštititi i unapređenju načela ljudskih prava zajemčenih kako Univerzalnom deklaracijom, tako i Konvencijom. Te godišnjice potvrđuju nepokolebljivu posvećenost i značajni doprinos Suda unapređenju i zaštiti ljudskih prava širom kontinenta, odražavajući pri tome njegov historijski put i ključnu ulogu koju i dalje ima u oblikovanju pravičnog i pravednog društva.

Sud je konstatovao da su 2023. godine primjetno povećane efikasnost i djelotvornost razmatranja predstavki. Sud razmatra predstavke u različitim sastavima: sudije pojedinci ocjenjuju i mogu da odbace očigledne neprihvatljive predstavke, tročlani sudski odbori odlučuju o jednostavnim predmetima a na osnovu ustaljene prakse, sedmočlana sudska vijeća razmatraju nova ili ozbiljna pitanja tumačenja Konvencije uz mogućnost upućivanja predmeta Velikom vijeću. Veliko vijeće, koje čini sedamnaest sudija, razmatra najsloženije predmete koji bi mogli da utječu na tumačenje Konvencije u državama članicama. Broj predstavki okončanih presudom Suda znatno je povećan 2023. godine u odnosu na prethodnu godinu – sa 4.168 na 6.931. Broj neriješenih predstavki je smanjen do kraja 2023. godine u odnosu na prethodnu godinu - sa 74.650 na 68.450. Od 38.620 predstavki o kojima je odlučivao Sud tokom 2023. godine u 6.931 predmetu je izrekao presudu pri čemu su

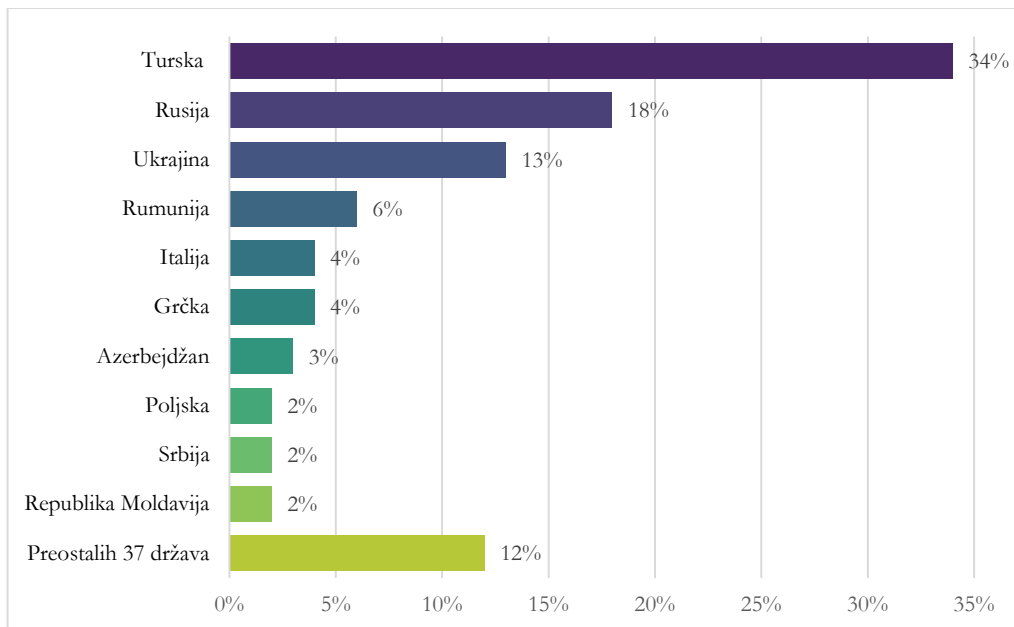
o značajnom broju tih predstavki – njih 6.386 - odlučili odbori, a 13 presuda izreklo je Veliko vijeće. Pored toga, sudije pojedinci su odlučili o 25.834 predstavke. Broj predstavki o kojima je trebalo da odlučuju vijeća od početka godine smanjen je za 48%, na 18.150. Istovremeno je za 33% povećan broj predstavki o kojima je trebalo da odlučuju odbori - takvih predmeta je bilo 46.150, a broj predmeta dodijeljenih sudijama pojedincima smanjen je za 13% i iznosio je oko 4.150.

Sud je primjenjivao nove postupke kako bi riješio značajan broj zaostalih pojedinačnih predstavki, naročito onih predmeta koji su ostali neriješeni nakon što je Ruska Federacija istupila iz Savjeta Evrope. Te promjene su bile dio šire strategije utjecaja, novog pristupa određivanju prioriteta usmjerenog na povećanje značaja i ažurnosti rada Suda kako za podnosiocima predstavki, tako i za države članice. Sud smatra da je ta strategija bila odlučujuća za brže razmatranje i odlučivanje kako o prioritetnim, tako i o ključnim predmetima, te da je znatno smanjila ukupno vrijeme razmatranja predmeta. Štaviše, usredsređenost Suda na predstavke u vezi sa sadašnjim sukobom u Ukrajini potcrtava njegovu posvećenost da razmatra pravna pitanja koja imaju značajne implikacije po državu o kojoj je riječ ili konvencijski sistem uopšte.

Uvođenje te strategije utjecaja, uz sve veće korištenje tročlanih sudskih odbora za razmatranje predmeta koji se odnose na pitanja o kojima postoji ustaljena sudska praksa (u daljem tekstu: predmeti WECL („well-established case-law“)), znatno je smanjilo vrijeme razmatranja predmeta kako u raspravnom, tako i u vanraspravnom postupku. Zahvaljujući tom unapređenju efikasnosti, vijeća su dobila mogućnost da posvete više pažnje i resursa novim i složenijim pravnim pitanjima. Ustanovljen je novi odbor zadužen za razmatranje predstavki u vezi sa imigracijom u kojem se nalaze sudije koje posjeduju stručnost neophodnu za snalaženje u složenom i evoluirajućem pravnom okviru o imigraciji. Takav usmjereni pristup omogućava podrobno ispitivanje tih pitanja, kako bi se

razmatranje predmeta dodatno racionalizovalo, primjenom formule sažetka presuda i odluka kao primarnog procesnog pristupa sastavljanju odluka u predmetima WECL o kojima odlučuju tročlani odbori. Ta procesna izmjena omogućava brže rješavanje predmeta WECL, čime se

oslobađaju resursi koji se mogu usredsrediti na važnije ključne predmete. Broj neriješenih predstavlki podnesenih protiv pet država – Turske, Ruske Federacije, Ukrajine, Rumunije i Italije – i dalje je velik. One zajedno čine 75% zaostalih predmeta.

Slika 1. Broj neriješenih predmeta po državama

Radi unapređenja proceduralne jasnoće i povećanja učešća u postupcima koje vodi, u martu 2023. godine Sud je uveo novo Praktično uputstvo o intervencijama trećih lica. Cilj tog uputstva jeste da preciznije prikaže učešće trećih lica u postupcima pred Sudom. U njemu su navedeni rokovi za dostavu pisanih podnesaka, sadržaj i obim tih podnesaka, kao i način na koji Sud te doprinose integriše u svoju analizu predmeta. Tim korakom se obezbjeđuje da Sud stekne širi uvid u druge mogućnosti u budućnosti, što obogaćuje njegov proces sudskog odlučivanja. Štaviše, radi racionalizacije i unapređenja postupka izdavanja savjetodavnih mišljenja, u oktobru Sud je revidirao svoje smjernice namijenjene domaćim sudovima o postupku izdavanja savjetodavnih mišljenja koje su uvedene u skladu sa Protokolom broj 16. Ta revizija je u skladu sa privrženosti Suda da podstiče konstruktivni dijalog sa domaćim sudovima, budući da obezbjeđuje da Sud

efikasno i iscrpno odgovara na njihova pitanja u vezi s tumačenjem Konvencije.

U oktobru je Sud pokrenuo i konsultacije o reviziji pravila 28 svog Poslovnika kojim se uređuje postupak povlačenja sudije iz nekog predmeta ili njegovog izuzeća na zahtjev jedne od strana u postupku. Cilj te inicijative jeste da pojasni i ojača kriterijume i procese u vezi sa izuzećem sudije kako bi se očuvali integritet i nepristrasnost postupka pred Sudom. Nakon obimnih konsultacija, na plenarnoj sjednici Sud je odobrio reviziju pravila 28 da bi 22. januara 2024. godine objavio novo Praktično uputstvo. Ta revizija predstavlja važan korak ka unapređenju procesne pravičnosti i transparentnosti.

Pored toga, u oktobru 2023. godine na svojoj Internet-stranici Sud je objavio ažuriranu verziju svog Poslovnika, koji sadrži novo pravilo 44F o

rukovanju izuzetno osjetljivim dokumentima. To novo pravilo odražava posvećenost Suda da zaštiti povjerljivost i bezbjednost osjetljivih informacija, čime se jača povjerenje strana u postupku. Te procesne reforme i novine zajedno predstavljaju ključni napredak u ostvarenju postojećih napora Suda da poboljša svoje sudske procese i da podrži najviše standarde zaštite ljudskih prava širom Evrope.

Tokom cijele 2023. godine Sud je nastavio da se bavi kritičnim pitanjem privremenih mjera koje se izriču u skladu sa pravilom 39, koje se i dalje nalazilo u središtu njegovih procesnih i materijalnih razmatranja. Nepoštivanje privremenih mjera tuženih država je preraslo u ozbiljan izazov, koje podriva djelotvornost prava na pojedinačnu predstavku zajemčenog članom 34. Konvencije. Kao što je naveo Sud, to nepoštivanje ne samo da onemogućava zaštitu koju mehanizam privremenih mjera treba da pruža već može da predstavlja i povredu formalne obaveze države iz člana 1. Konvencije da štiti prava i slobode iz Konvencije. Postojeći izazov je dodatno produbljen zato što su neke države tokom godine nastavile da uporno osporavaju svoju obavezu da se povinuju tim privremenim mjerama.

Godine 2023. Sud je pokrenuo procesne reforme i pojasnio svoju praksu dajući odgovor na te izazove i nastojeći da poveća jasnoću i djelotvornost odlučivanja u vezi sa privremenim mjerama. To je uključivalo razmatranje povratnih informacija koje je podstaklo aktuelne konsultacije čiji je cilj kodifikacija ustaljene prakse Suda o pravilu 39. Očekuje se da će ESLJP, nakon tih konsultacija, objaviti ažurirano Praktično uputstvo o izmijenjenom pravilu 39, što će predstavljati važan korak ka učvršćivanju procesnog okvira Suda. Planirana unapređenja u okviru tih reformi obuhvataju objelodanjivanje identiteta sudija koji odlučuju o zahtjevima za donošenje privremene mjere i nastavljanje politike da se odgađa razmatranje tih zahtjeva kad se smatra da nisu hitno potrebni, ili kada podnosilac predstavke ne dostavi dovoljno informacija. Sud je naveo da namjerava da 2024. godine počne da izdaje formalne sudske odluke

stranama na koje se ti zahtjevi odnose, kako bi poboljšao transparentnost i odgovornost u postupanju po zahtjevima za donošenje privremenih mjera. Ta evolucija u praksi odražava kontinuiranu posvećenost Suda da unapređuje postupke kako bi bolje odgovarao na potrebe podnosilaca predstavi i država članica, te kako bi obezbijedio djelotvornu zaštitu prava i sloboda zajemčenih Konvencijom.

U oktobru 2023. godine Sud je obilježio važnu prekretnicu, petu godišnjicu od stupanja na snagu Protokola broj 16. Održao je seminar posvećen jačanju sudskog dijaloga putem mehanizma savjetodavnog mišljenja koji je uveden tim protokolom. Ovim događajem Sud je istakao svoju privrženost podsticanju dubljeg i više strukturiranog dijaloga između sudskih sistema na različitim nivoima kako unutar država članica, tako i na međunarodnom nivou.

Sud je nastavio da širi svoju Mrežu najviših sudova (MVS) koja sada ima 105 članova - sudova iz 45 država, a tri međunarodna suda imaju status posmatrača. MVS predstavlja najveću pravosudnu mrežu na svijetu, koja svjedoči o načelima supsidijarnosti i zajedničke odgovornosti koje se nalaze u temelju konvencijskog sistema. Radi jačanja te mreže podrške, Sud je uveo Program gostujućih stručnjaka, novu inicijativu u okviru koje se održavaju specijalizovane radionice u Sudu. Te radionice namijenjene su zaposlenima u sudovima sa statusom člana i onima zaposlenim u sudovima sa statusom posmatrača. One se usredsređuju na važne oblasti poput upravljanja predmetima, dokumentima i znanjem i sistemima informacionih tehnologija, a sve su osmišljene kako bi zadovoljile konkretne potrebe učesnika.

Tokom 2023. godine značajno je unaprijeđen sudski dijalog Suda, koji je ugostio istaknute posjetioce iz Evrope i van nje, čime su prevaziđene prepreke koje je ranije nametnula pandemija Covida-19. Kao domaćin delegacija koje su učestvovala u diskusijama i radionicama, Sud je dodatno učvrstio svoje međunarodne veze,

blisko saradjujući sa Sudom pravde Ekonomske zajednice država Zapadne Afrike, brazilskim Nacionalnim visokim sudom i Sudom pravde Evropske unije i učestvujući na trilateralnim sastancima i međunarodnim forumima. Ti naponi bili su naročito izraženi tokom Trećeg međunarodnog foruma o ljudskim pravima Interameričkog suda za ljudska prava u kojem je Sud učestvovao, a u razgovoru sa predsjednikom japanskog Vrhovnog suda iskazao je svoju posvećenost unapređenju sudskog angažovanja i dijaloga na globalnom nivou.

U nastavku teksta dajemo pregled nekih ključnih presuda koje je Sud izrekao 2023. godine i u kojima je usvojio neke nove i inovativne pristupe konvencijskim pravima.

Član 3, zabrana mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja: U presudi u predmetu *Schmidt i Šmigol protiv Estonije*^[3] Sud je razmatrao pitanje zatvorenika koji su proveli duge vremenske periode u samici, jer su im bile određene uzastopne disciplinske kazne i bezbjednosne mjere. Sud je utvrdio da je povrijeđen član 3. i ustanovio da su zatvorenici **pretrpjeli neopravdanu štetu zbog kumulativnog efekta tih kazni** - boravka u samici uprkos pauzama i zatvorskim mjerama podrške. S obzirom na teškoće svojstvene boravku u samici kada se određuje kao bezbjednosna mjera, toj mjeri trebalo bi **pribjegavati samo u krajnjem slučaju** zbog opasnosti koju ona sama po sebi predstavlja po psihičko zdravlje. Ta presuda je u skladu sa presudom Suda u predmetu *S.P. i drugi protiv Rusije*,^[4] koji se odnosio na segregaciju zatvorenika, na ponižavanje i nasilje drugih zatvorenika koji su formirali neformalnu zatvorsku hijerarhiju koju je zatvorska uprava ignorisala čak i nakon što su joj se podnosioci predstavke požalili. U oba predmeta Sud je

utvrdio da je povrijeđen član 3. i naglasio da je država obavezna da štiti psihičko zdravlje i dobrobit zatvorenika.

Član 6, pravo na pravično suđenje: Predmet *Yüksel Yalçınkaya protiv Turske*^[5] se odnosio na osuđujuću presudu izrečenu podnosiocu predstavke zbog članstva u jednoj terorističkoj organizaciji, koja je prvenstveno bila zasnovana na njegovoj upotrebi aplikacije za razmjenu šifrovanih poruka, koju su, prema mišljenju domaćih sudova, koristili isključivo članovi te organizacije. Sud je utvrdio da je povrijeđen član 6. stav 1. uslijed **nepostojanja mjera za osporavanje elektronskih dokaza**. Sud je kritikovao domaće sudove, jer nisu dozvolili podnosiocu predstavke da provjeri integritet podataka, ili da ospori njihov značaj, što je nesrazmjerno utjecalo na njegovu osudu. Naglasio je da se vladavina prava i garancije pravičnog suđenja moraju poštovati čak i tokom vanrednog stanja uvedenog u Turskoj nakon pokušaja puča.

Član 8, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života: Riječ je o novinama u pogledu obaveza država da priznaju i omogućе registraciju vjenčanja i rođenja, kao što ilustruju presude u predmetima *Fedotova i drugi protiv Rusije*^[6] i *G.T.B. protiv Španije*^[7]. U presudi u predmetu *Fedotova* Sud je naglasio pozitivnu obavezu država da **usvoje propise kojima se priznaju i štite istospolni parovi** pri čemu se založio za pravni okvir kojim se uređuju i materijalni i moralni aspekti života takvih parova, uključujući izdržavanje, oporezivanje i nasljeđivanje. To odražava širi evropski pokret u smjeru inkluzivnosti, pluralizma i tolerancije. U presudi u predmetu *G.T.B. protiv Španije* Sud je naglasio obavezu države da obezbijedi registraciju rođenja i izdavanje identifikacionih dokumenata, naročito kada je riječ o ranjivim

[3] *Schmidt i Šmigol protiv Estonije*, presuda izrečena 28. novembra 2023, predstavke br. 3501/20, 45907/20 i 43128/21.

[4] *S.P. i drugi protiv Rusije*, presuda izrečena 2. maja 2023. godine, predstavka broj 36463/11 i još 10 predstavki.

[5] *Yüksel Yalçınkaya protiv Turske*, presuda Velikog vijeća izrečena 26. septembra 2023, predstavka broj 15669/20.

[6] *Fedotova i drugi protiv Rusije*, presuda izrečena 17. januara 2023, predstavke br. 40792/10, 30538/14 i 43439/14.

[7] *G.T.B. protiv Španije*, presuda izrečena 16. novembra 2023, predstavka broj 3041/19.

maloljetnicima. U toj odluci naglasio je suštinski značaj te dokumentacije za pristup pojedinaca obrazovanju, zaposlenju i, opšte uzev, realizaciji prava na privatni život.

Druge novine u praksi Suda u vezi sa članom 8. obuhvataju preciziranje ravnoteže između interesa države i prava pojedinaca kao što ilustruju njegove presude u predmetima *L.B. protiv Mađarske*^[8] i *B.F. i drugi protiv Švajcarske*^[9]. U presudi u predmetu *L.B. protiv Mađarske* Sud je razmotrio pitanje obaveznog objavljivanja ličnih podataka poreskih obveznika, uključujući njihove kućne adrese, na nacionalnoj Internet-stranici zato što nisu izmirili svoje poreske obaveze. Sud je utvrdio da je ta praksa protivna članu 8. i kritikovao je propust države da ostvari ravnotežu između javnog interesa prikupljanja poreza i temeljnog prava na privatnost. Naglasio je da je **mjera objavljivanja kućnih adresa bez adekvatnog uzimanja u obzir propisa o zaštiti podataka bila pretjerana** i da država nije ostvarila neophodnu srazmjernost nastojeći da realizuje javne ciljeve. U presudi u predmetu *B.F. i drugi protiv Švajcarske* Sud je razmotrio uslove u kojima izbjeglice mogu da ostvare pravo na spajanje porodice, naročito uslov u vezi sa finansijskom nezavisnošću. Prema njegovom mišljenju, iako država može da određuje kriterijume za ponovno spajanje po sopstvenom nahođenju, ona mora da ima u vidu napore izbjeglica da ispune finansijske uslove i da prizna njihovu jedinstvenu ugroženost i negativne efekte dugotrajne razdvojenosti od porodice, te je zaključio da je Švajcarska prekršila član 8.

Član 10, pravo na slobodu izražavanja: Riječ je o određenim novinama u sudskoj praksi o članu 10. u digitalnoj sferi, konkretno u presudama u predmetima *Sanchez protiv Francuske*^[10] i *Hurbain protiv Belgije*^[11]. U presudi u predmetu

Sanchez Sud je razmotrio obaveze korisnika socijalnih medija, naročito političara, da suzbijaju govor mržnje na svojim platformama i usvojio stanovište da korisnici profila mogu biti odgovorni za štetne komentare koje drugi postavljaju. U toj odluci se naglašava **ravnoteža između slobode izražavanja i potrebe da se bori protiv govora mržnje, imajući u vidu faktore kao što su vidljivost profila i javna uloga korisnika**. U međuvremenu, u presudi u predmetu *Hurbain*, Sud se usredsredio na „pravo na zaborav“ u onlajn arhivi štampe pri čemu je akcenat stavio na **integritet novinarskog sadržaja i utvrđivanje smjernica za ostvarenje ravnoteže između prava na privatnost, s jedne, i javnog interesa i slobode štampe, s druge strane**. Te presude zajedno označavaju prekretnice u prilagođavanju načela člana 10. složenosti digitalne ere, naglašavajući da je neophodno ostvariti ravnotežu između poštovanja slobode izražavanja i rješavanja njenih ograničenja u onlajn svijetu.

U pogledu jačanja zaštite uzbunjivača, u presudi u predmetu *Halet protiv Luksemburga*^[12] Sud je naglasio **obavezu države da zaštiti pojedince koji objelodanjuju krivična djela**. Podnosiocu predstavke su prijetili otkaz i novčana kazna za krivično djelo iako je prvobitno oslobođen odgovornosti zato što je novinaru objelodanio povjerljive poreske dokumente o praksi svog poslodavca. Sud je zaključio da je novčana kazna bila nesrazmjerna i protivna članu 10. Konvencije.

2. Uobičajene povrede EKLJP na Zapadnom Balkanu

Od 68.450 predstavki pred Sudom njih 3.190 (4,7%) je podneseno protiv država Zapadnog Balkana, što predstavlja blagi pad u odnosu

[8] *L.B. protiv Mađarske*, presuda izrečena 9. marta 2023, predstavka broj 36345/16.

[9] *B.F. i drugi protiv Švajcarske*, presuda izrečena 4. jula 2023, predstavka broj 13258/18 i još tri predstavke.

[10] *Sanchez protiv Francuske*, presuda Velikog vijeća izrečena 15. maja 2023, predstavka broj 45581/15.

[11] *Hurbain protiv Belgije*, presuda Velikog vijeća izrečena 4. jula 2023, predstavka broj 57292/16.

[12] *Halet protiv Luksemburga*, presuda Velikog vijeća izrečena 14. februara 2023, predstavka broj 21884/18.

na 2022. godinu, kada ih je bilo 3.486. Od tih predstavi 383 su podnesene protiv Albanije, 104 protiv Bosne i Hercegovine, 81 protiv Crne Gore, 739 protiv Hrvatske, 348 protiv Sjeverne Makedonije i 1.535 protiv Srbije.

Do kraja 2023. godine Sud je izrekao 115 presuda u predmetima protiv Albanije, 117 presuda u predmetima protiv BiH, 71 presudu u predmetima protiv Crne Gore, 533 presude u predmetima protiv Hrvatske, 202 presude u predmetima protiv Sjeverne Makedonije i 253 presude u predmetima protiv Srbije otkad su te zemlje postale članice Savjeta Evrope.^[13]

U nastavku teksta slijedi kratak pregled osnovnih pitanja na koja su se žalila lica koja su podnijela predstavke protiv država Zapadnog Balkana tokom 2023. godine.

Član 2, pravo na život: U presudi u predmetu *Nika protiv Albanije*^[14] Sud je kritikovao i procesne i materijalne propuste države koji su obilježili istragu o smrti A.N. tokom političkog protesta pri čemu je stavio akcenat na neefikasnost istrage i nesrazmjernu upotrebu smrtonosne sile policije. U presudi u predmetu *Durdaj i drugi protiv Albanije*^[15] Sud je ukazao na procesne probleme, naročito na isključivanje podnosioca predstavke iz krivičnog postupka, i neefikasnost tokom suđenja, premda nije utvrdio materijalnu povredu člana 2, jer je usvojio stanovište da je država pružila adekvatnu naknadu, a da podnosioci predstavke nisu iscrpili domaće pravne lijekove. U presudama u ovim predmetima Sud je naglasio da je neophodno provesti iscrpne istrage, te je istakao da je država odgovorna za smrt u koju su bili umiješani njeni službenici.

Član 3, zabrana mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja: U presudi u predmetu *Vukušić protiv Hrvatske*^[16] Sud je utvrdio da su uslovi u zatvorima u Zagrebu i Splitu u kojima je podnosilac predstavke boravio bili protivni članu 3. Na odluku Suda su u velikoj mjeri utjecali velika prenaseljenost i nedovoljno ličnog prostora, budući da je podnosilac predstavke imao na raspolaganju tri kvadratna metra tokom dugog perioda koji je proveo u zatvoru, što je značajno utjecalo na njegovo dostojanstvo i dobrobit.

Član 5, pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti: U predmetu *Janakieski protiv Sjeverne Makedonije*^[17] Sud je ocijenio blagovremenost sudskog razmatranja žalbi podnosioca predstavke na kućni pritvor tokom krivične istrage. Preispitivanja zakonitosti kućnog pritvora su kasnila između 18 i 28 dana, što je znatno premašivalo prihvatljivi vremenski okvir, uprkos odredbi nacionalnog zakona kojom je propisano da sud odluku o prvobitnom lišavanju slobode mora da preispita u roku od 48 časova. Ta kašnjenja, naročito kada su odluke donošene pred sam istek perioda kućnog pritvora, narušila su djelotvornost žalbenog procesa.

Član 6, pravo na pravično suđenje: U presudi u predmetu *Kitanovska i Barbulovski protiv Sjeverne Makedonije*^[18] Sud je zaključio da je odbijanje pravnih prigovora podnosioca predstavke od javnih bilježnika jer ih nisu podnijeli posredstvom advokata, neposredno utjecalo na pravo jednog podnosioca predstavke na pristup sudu i da je predstavljalo procesnu barijeru za pravdu, što je protivno članu 6. stav 1. Slično tome, u presudi u predmetu *Hanževački protiv Hrvatske*^[19] Sud

[13] Vidi: [European Court of Human Rights, Statistics, 'Violations by Article and by State 1959-2023'](#).

[14] *Nika protiv Albanije*, presuda izrečena 14. novembra 2023, predstavka broj 1049/17.

[15] *Durdaj i drugi protiv Albanije*, presuda izrečena 7. novembra 2023, predstavka broj 63543/09 i još tri predstavke.

[16] *Vukušić protiv Hrvatske*, presuda izrečena 14. novembra 2023, predstavka broj 37522/16.

[17] *Janakieski protiv Sjeverne Makedonije*, presuda izrečena 14. novembra 2023, predstavke br. 57325/19 i 16291/20.

[18] *Kitanovska i Barbulovski protiv Sjeverne Makedonije*, presuda izrečena 9. maja 2023, predstavke br. 53030/19 i 31378/20.

[19] *Hanževački protiv Hrvatske*, presuda izrečena 5. septembra 2023, predstavka broj 49439/21.

je zaključio da je retroaktivna primjena novih kriterijuma prihvatljivosti od Ustavnog suda spriječila podnosioca predstavke da podnese zahtjev za naknadu zbog neadekvatnih uslova pri lišavanju slobode, čime mu je uskraćen djelotvorni pravni lijek, što je, također, bilo protivno članu 6. stav 1. U presudi u predmetu *Thanza protiv Albanije*^[20] Sud je konstatovao da podnositelj predstavke nije imao adekvatnu priliku da se brani od navoda koji su doveli do njegovog razrješenja. Sud je konstatovao da je obrazloženje organa vlasti bilo nedovoljno i isuviše proceduralno kada je riječ o njegovom propustu da izvijesti o ranijim krivičnim optužbama protiv podnosioca. Bez obzira na to Sud nije uočio nikakve manjkavosti u postupku u vezi sa procjenom bogatstva podnosioca predstavke, što je predstavljalo posebni pravni osnov za njegovo razrješenje. Sud je zaključio da je prekršen član 6, ali ne i član 8.

Član 8, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života: Pitanje blage kazne za teško seksualno nasilje Sud je razmotrio u presudi u predmetu *Vučković protiv Hrvatske*.^[21] Odbacio je argument države da podnositeljka predstavke nije iscrpila sve domaće pravne lijekove pri čemu je ukazao na nedjelotvornost ustavnih tužbi i nebitnost parnica koje su u toku kada je riječ o njenim konkretnim pritužbama. Iako je učinilac kažnjen za bludne radnje, a incident prepoznat kao seksualno nasilje, drugostepeni sud je njegovu kaznu zatvora preinačio u društveno korisni rad. Sud je smatrao da je ta odluka frustrirajuće blaga s obzirom na težinu krivičnog djela, odsustvo kajanja učinioca i efekat djela na žrtvu, koja je pretrpjela fizičke povrede i PTSP. Sud je konstatovao da takav pristup domaćih sudova može biti pokazatelj blagosti u kažnjavanju seksualnog nasilja, te da može obeshrabriti žrtve da prijavljuju takva djela.

Član 10, pravo na slobodu izražavanja: U predmetu *Radio-difuzno preduzeće B92 a.d. protiv Srbije*^[22] Sud je donio presudu u korist B92, srbijanskog radio-difuznog preduzeća, kome je određena novčana kazna zato što je, navodno, povrijedio ugled bivše pomoćnice ministra zdravlja Z.P. u istraživačkom članku o nabavci vakcina. Sud je utvrdio da su srbijanski sudovi neopravdano ograničili slobodu izražavanja B92, jer nisu valjano odmjerili javni interes i novinarski integritet u odnosu na pravo Z.P. na ugled. Pri tome Sud je istakao suštinsku ulogu istraživačkog novinarstva u demokratskoj državi, naročito kada se radi o pitanjima u vezi sa javnim ličnostima i pitanjima koja imaju javni interes, čime je afirmisao zaštitu slobode izražavanja zajemčenu članom 10.

Član 14, zabrana diskriminacije: Predmet *Memedova i drugi protiv Sjeverne Makedonije*^[23] odnosio se na pitanje rasnog profilisanja romskih građana na graničnim prelazima, a Sud je utvrdio da je Sjeverna Makedonija prekršila član 14. zajedno sa članom 2. Protokola broj 4. Ta predstavka se odnosila na incidente iz 2014. godine, kada je podnosiocima predstavke, inače Romima, neopravdano bilo zabranjeno da otputuju iz zemlje zbog pretpostavke da će tražiti azil u Evropskoj uniji a zbog svog etničkog porijekla. Premda su podnosioci predstavke iskoristili domaće pravne lijekove, domaći sudovi su potvrdili da su im povrijeđena neka prava, ali ne i da su žrtve diskriminacije. Sud je prihvatio pritužbe prva četiri podnosioca predstavke, zaključivši da su im prekršena prava uslijed diskriminatorne prakse na graničnim prelazima.

Član 1. Protokola broj 1, zaštita imovine: U presudi u predmetu *Naskov i drugi protiv Sjeverne Makedonije*^[24] Sud je razmotrio

[20] *Thanza protiv Albanije*, presuda izrečena 4. jula 2023, predstavka broj 41047/19.

[21] *Vučković protiv Hrvatske*, presuda izrečena 12. decembra 2023, predstavka broj 15798/20.

[22] *Radio-difuzno preduzeće B92 a.d. protiv Srbije*, presuda izrečena 5. septembra 2023, predstavka broj 67369/16.

[23] *Memedova i drugi protiv Sjeverne Makedonije*, presuda izrečena 24. oktobra 2023, predstavke br. 42429/16, 8934/18 i 9886/18.

[24] *Naskov i drugi protiv Sjeverne Makedonije*, presuda izrečena 12. decembra 2023, predstavke br. 31620/15, 34859/15 i 14659/16.

dugotrajnu borbu za restituciju poljoprivrednog zemljišta koje su pedesetih godina 20. vijeka eksproprisali pravni prethodnici desetoro makedonskih građana iz Skoplja, rođenih između 1937. i 1952. godine. Uprkos presudi domaćeg suda iz 2001. godine kojom je potvrđeno njihovo pravo vlasništva, podnosioci predstavke nisu mogli da povrate zemljište, jer se koristilo u komercijalne svrhe, a na njemu su se, između ostalog, nalazili benzinska pumpa i

poslovni prostor. Sud je utvrdio da je povrijeđen član 1. Protokola broj 1 i konstatovao da je prekršeno pravo na imovinu podnosilaca predstavke zbog neprekidnog ometanja procesa restitucije. U toj presudi naglašava se značaj poštovanja i realizacije imovinskih prava, naročito u slučajevima u kojima je zakonsko vlasništvo na imovini potvrđeno, ali je njena praktična restitucija uskraćena ili odgođena zbog trenutne namjene zemljišta.

Novine u radu i praksi Suda pravde Evropske unije tokom 2023. godine

► Pripremile: Catharina Harby i Sian Donkers, AIRE Centar

Uvod

U ovom prilogu predstavljamo analizu rada Suda pravde Evropske unije (SPEU) tokom 2023. godine pri čemu se usredsređujemo na predložene izmjene nadležnosti i procesne dinamike dvaju sudova koji čine SPEU. Ovaj odjeljak je podijeljen na tri dijela: u prvom se osvrćemo na sastav i procesni okvir SPEU, u drugom navodimo neke ključne statističke podatke o njegovom radu iz 2023. godine, a u trećem dajemo prikaz presuda koje se odnose na osnovna prava i koje je izrekao SPEU u godini koja je za nama.

1. Sud pravde Evropske unije

SPEU, čije je sjedište u Luksemburgu, zadužen je za obezbjeđivanje usaglašenog tumačenja i primjene zakonodavstva Evropske unije (EU), te provjeru zakonitosti akata institucija EU. SPEU ima ključnu ulogu u očuvanju operativnog integriteta EU i njenih temeljnih vrijednosti i podsticanju sve veće integracije Unije.

Sastav

SPEU čine dva osnovna tijela: Sud pravde i Opšti sud. Sud pravde ima 27 sudija i 11 nezavisnih advokata, koji razmatraju:

- zahtjeve za prethodnu odluku,
- žalbe na odluke Opšteg suda koje otvaraju važna pravna pitanja,
- direktne tužbe kojima se zahtijeva poništaj akata EU ili deklaracija da neka država članica nije ispunila svoje obaveze prema pravu EU,
- usaglašenost ugovora EU i predloženih međunarodnih sporazuma.

Sud pravde razmatra predmete u punom sastavu, u Velikom vijeću koje čini 15 sudija ili u vijećima od tri ili pet sudija, u zavisnosti od složenosti ili značaja pitanja o kojem je riječ. Sud pravde razmatra predmete u punom sastavu u slučajevima propisanim Statutom Suda među kojima su postupci za razrješenje evropskog ombudsmana ili člana Evropske komisije koji nije ispunio svoje obaveze, kao i onda kada Sud pravde smatra da je neki predmet izuzetno značajan.

Veliko vijeće se sastoji od 15 sudija i zasjeda na zahtjev države članice ili institucija koja je strana u postupku, i to kada je riječ o posebno složenim ili važnim predmetima.

Opšti sud čine po dvojica sudija iz svake države članice (ukupno 54 sudije). On razmatra tužbe fizičkih ili pravnih lica i država članica protiv

akata institucija, tijela, agencija ili kancelarija EU.

Postupci

Zahtjev za prethodnu odluku

Prema članu 267. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (UFEU), nacionalni sud može zatražiti od Suda pravde da pojasni tumačenje ili valjanost zakona EU ako ima neke dileme o određenom pitanju prava EU. Iako svi sudovi koji primjenjuju pravo EU imaju pravo da podnose te zahtjeve, samo su najviši sudovi, na čije se presude ne može uložiti žalba domaćem sudu, obavezni da podnesu takav zahtjev Sudu pravde. Iako samo nacionalni sudovi mogu da podnesu takav zahtjev, učešće u postupku pred Sudom pravde dozvoljeno je svim stranama u postupku na nacionalnom nivou, kao i državama članicama i institucijama EU.

Odgovor Suda pravde uglavnom ima oblik presude ili obrazloženog naloga, a obično mu prethodi „mišljenje“ nezavisnog advokata kome je dodijeljen taj predmet. Mišljenje obično sadrži detaljniju analizu relevantnog prava EU od sažetije presude. Sud pravde ne odlučuje o činjeničnim aspektima predmeta, ali domaći sud koji je podnio zahtjev mora da poštuje i primjenjuje tumačenje Suda pravde na činjenice samog predmeta. Pored toga, to tumačenje je obavezujuće i za sve druge nacionalne sudove država članica u drugim sličnim slučajevima.

Direktne tužbe

Postoje tri kategorije direktnih tužbi Sudu pravde: tužbe zbog neizvršenja obaveza, tužbe za poništaj i tužbe zbog nepostupanja.

U postupcima po tužbama zbog neizvršenja obaveza Sud pravde utvrđuje da li je država članica ispunila svoje obaveze prema pravu EU. Te postupke obično pokreće Evropska komisija, ali ih može pokrenuti i država članica. Ako država članica ne postupi po presudi i ako Evropska komisija podnese novu tužbu, Sud

pravde može državi članici izreći jednokratnu i/ili periodičnu novčanu kaznu. Međutim, Evropska komisija ne mora da podnese drugu tužbu ako se nepoštovanje odnosi na propust države članice da je obavijesti o transpoziciji neke direktive.

Tužbe za poništaj podnose lica koja zahtijevaju poništaj propisa koji je usvojila neka institucija, tijelo, kancelarija ili agencija EU. Sud pravde razmatra tužbe koje podnose države članice i institucije EU, a Opšti sud je nadležan da razmatra sve ostale tužbe za poništaj, uključujući i one koje su podnijela fizička lica.

Tužbama zbog nepostupanja pokreće se postupak razmatranja nečinjenja neke institucije EU. Ta vrsta postupka počinje nakon što se od neke institucije zahtijevalo da djeluje. I Sud pravde i Opšti sud su nadležni da razmatraju te tužbe, a nadležnost među njima je podijeljena na isti način kao u slučaju tužbi za poništaj.

Hitne parnice

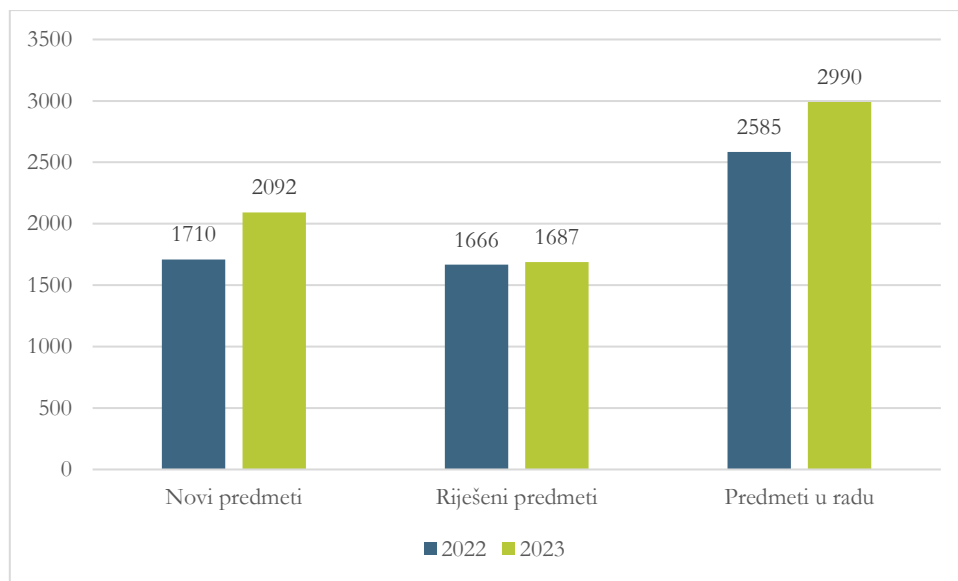
SPEU ima na raspolaganju dva mehanizma za brže razmatranje hitnih predmeta: ubrzani postupak, koji se može primijeniti u svim oblastima prava EU i u svim vrstama postupka, i hitni prethodni postupak, koji se primjenjuje samo u pogledu zahtjeva za prethodnu odluku u oblastima slobode, sigurnosti i pravde. O primjeni ubrzanog postupka odlučuje predsjednik SPEU, a o primjeni hitnog prethodnog postupka odlučuje posebno određeno vijeće. Međutim, u oba slučaja predsjednik ili vijeće mogu nezavisno da utvrde da li urgentnost situacije iziskuje provođenje tih postupaka.

2. Rad Suda pravde i Opšteg suda 2023. godine

Sud pravde i Opšti sud su riješili 2023. godine 1.687 predmeta, neznatno više od broja predmeta koji su u prosjeku rješavali na godišnjem nivou u periodu od 2019. do 2022. godine a koji je iznosio 1.667 predmeta. Konkretno, broj predmeta od 15% je strukturno povećan - u

periodu od 2014. do 2018. godine u prosjeku su rješavana 723 predmeta na godišnjem nivou, a u periodu od 2019. do 2023. godine u prosjeku

su rješavana 833 predmeta na godišnjem nivou. Uprkos prilivu novih predmeta, broj neriješenih predmeta je ostao stabilan.^[25]

Slika 1. Opšti pregled

SPEU je odlučivao o 821 novom predmetu, nešto više nego prethodne godine, a riješio je 783 predmeta. Svaki predmet u prosjeku je razmatrao 16,1 mjesec a 1.149 predmeta je ostalo neriješeno na kraju godine. Najveći broj predmeta, više od 90% svih predmeta, odnosio se na zahtjeve za prethodnu odluku i žalbe. Broj direktnih tužbi, uključujući tužbe za poništaj i tužbe zbog neispunjenja obaveza, naročito tužbi u vezi sa zaštitom životne sredine i tužbi Evropske komisije protiv država članica, znatno je povećan.

Većina zahtjeva za prethodnu odluku se odnosila na oblasti slobode, bezbjednosti i pravde, a naročito na pravo na azil i međunarodnu zaštitu, a značajan broj zahtjeva se odnosio na oblasti oporezivanja, zaštite potrošača i transport. Pored toga, broj zahtjeva za prethodnu odluku

koje su podnijeli sudovi u Bugarskoj, Poljskoj i Rumuniji je povećan.

Krajem godine diskutovano se o prijenosu određenih vrsta zahtjeva za prethodne odluke Opštem sudu kako bi se racionalizovao rad SPEU u sljedećih šest konkretnih oblasti: porez na dodatu vrijednost (PDV), akcize, Zakon o carini, tarifno svrstavanje robe u kombinovanoj nomenklaturi, naknade i pomoć putnicima kojima je uskraćeno ukrcavanje zbog kašnjenja ili ukidanja usluge prevoza, kao i sistem trgovine emisionim jedinicama gasova sa efektom „staklene bašte“. Taj potez je u skladu sa vizijom Suda koju ima predsjednik Koen Lenaerts prema kojoj Sud, kao ustavni i vrhovni sud Evropske unije, treba da se u većoj mjeri usredsredi na svoje osnovne dužnosti, te da se bavi važnim pitanjima kao što su vladavina prava, politika

[25] Svi statistički podaci preuzeti su iz saopštenja za štampu broj 59/24 od 22. marta 2024 'Judicial statistics 2023: confirmation of the structural increase in litigation before the Court of Justice', koje je dostupno na engleskom jeziku na sljedećem linku: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2024-03/cp240059en.pdf#:~:text=The%20statistics%20for%20the%20past,for%20the%20previous%20three%20years>.

azila, zaštita ličnih podataka, konkurentnost u digitalno doba, te ekološki i klimatski izazovi.

Sudovi u Poljskoj su 2023. godine podnijeli najveći broj zahtjeva za prethodnu odluku SPEU otkad se ta zemlja, prije dvije decenije, pridružila Evropskoj uniji. I bugarski sudovi su podnijeli veoma veliki broj zahtjeva za prethodnu odluku, gotovo isti broj kao i 2021. godine, kada su podnijeli najveći broj zahtjeva – 58. Rumunski sudovi su, također, bili veoma aktivni i podnijeli su 40 zahtjeva u godini koja je za nama (oni su najveći broj zahtjeva – 49 - podnijeli 2019. godine).

Opšti sud je 2023. godine dostigao značajnu tačku od svog osnivanja budući da je tokom prošle godine obilježio formiranje 20.000 predmeta. Broj predmeta u vezi sa intelektualnom vlasnošću i ekonomskom i monetarnim politikom, naročito propisima o bankarstvu, primjetno je povećan. Ovaj sud je, također, riješio veći broj predmeta iako je i dalje o svakom predmetu u prosjeku odlučivao 18,2 mjeseca, a udvostručavanje broja sudija u velikoj mjeri je doprinijelo njegovoj efikasnosti. Pored toga, broj predmeta o kojima su odlučila vijeća u proširenom sastavu od pet sudija je povećan za 23% – takvih predmeta je bilo ukupno 123.

3. Presude SPEU izrečene 2023. godine

U nedavnim presudama koje je donio SPEU uočene su novine kada je riječ o priznanju prava na porodični život zajemčenog Poveljom o osnovnim pravima Evropske unije (u daljem tekstu: Povelja). U predmetu broj C-1/23 PPU^[26] SPEU je presudio da su nacionalni propisi koji zahtijevaju lično podnošenje zahtjeva za spajanje porodice u diplomatskoj misiji bez

izuzetka protivni Direktivi broj 2003/86 o pravu na spajanje porodice. SPEU je istakao da je potrebno da države članice pokažu fleksibilnost u skladu sa njom radi zaštite porodičnog života (zajemčenog članom 7. Povelje), naročito u izazovnim okolnostima i u slučajevima kada se moraju štiti prava djeteta (zagarantovan članom 24. Povelje). U presudi u predmetu broj C-689/21^[27] SPEU je razmotrio danske propise o državljanstvu i naglasio značaj procjene srazmjernosti kad propisi o državljanstvu utječu na privatni i porodični život. U presudi je istakao da je potrebno da državni organi informišu pojedince i da im daju razuman vremenski period da poduzmu korake kako bi zadržali državljanstvo. Konačno, u presudi u predmetu broj C-261/22^[28] SPEU je pojasnio izvršenje Evropskog naloga za hapšenje (ENH) i naveo da sama činjenica da je lice čije se hapšenje zahtijeva majka male djece nije dovoljna da se ono izuzme od predaje osim kad postoji stvarna opasnost da će biti povrijeđena njegova osnovna prava uslijed sistemskih problema u vezi sa njegovim lišavanjem slobode i preuzimanjem staranja o djeci u državi članici koja je izdala ENH.

Godine 2023. SPEU je osnažio i jemstva za zaštitu privatnosti. U presudi u predmetu broj C-205/21^[29] razmotrio je prikupljanje biometrijskih i genetskih podataka i naglasio da se takvi podaci moraju obrađivati samo ako je to prijeko potrebno i srazmjerno radi zaštite prava na privatnost iz Direktive broj 2016/680 i člana 7. Povelje, kao i člana 8. kojim se eksplicitno štite podaci o ličnosti. U presudi u predmetu broj C-349/21^[30] SPEU je kritikovao upotrebu unaprijed sačinjenih obrazaca za odobrenje nadzora nad telefonskim razgovorima u Bugarskoj i naglasio da te odluke moraju biti podrobno obrazložene kako bi omogućile pojedincima da ih djelotvorno osporavaju, u

[26] C-1/23 PPU *Afrin*, 18. april 2023.

[27] C-689/21 *X v Udlændinge- og Integrationsministeriet*, 5. septembar 2023.

[28] C-261/22 *GN*, 21. decembar 2023.

[29] C-205/21 *Ministerstvo na vatrešnite raboti*, 26. januar 2023.

[30] C-349/21 *HYA i drugi*, 16. februar 2023.

skladu sa članom 7. Povelje, kao i članom 48. kojim se jamči pretpostavka nevinosti. Time se obezbjeđuju transparentnost i zaštita prava na pravično suđenje, te djelotvoran pravni lijek. Pored toga, u presudi u predmetu broj C-333/22^[31] SPEU je potvrdio da su odluke nadležnih organa o obradi podataka pravno obavezujuće i da moraju podlijevati žalbi sudu, u skladu sa članom 47. Povelje kojim se štiti pravo na djelotvoran pravni lijek. U presudi u ovom predmetu je istaknut značaj sudskog nadzora nad zaštitom podataka o ličnosti i obezbjeđivanja pristupa pravnim lijekovima. Ti predmeti zajedno ukazuju na to da SPEU može da obezbijedi da pojedinci imaju na raspolaganju djelotvorna sredstva da osporavaju povrede svojih prava na zaštitu podataka, čime se podržavaju osnovne vrijednosti Povelje.

Kada je riječ o pravu na djelotvoran pravni lijek, SPEU je u nekoliko presuda istakao da su sudska nezavisnost i transparentnost u zaštiti osnovnih prava unutar EU ključne. U odluci u predmetu broj C-204/21 *Evropska komisija protiv Poljske*^[32] on je utvrdio da pravosudna reforma u Poljskoj podriva nezavisnost koju zahtijeva pravo EU i da je protivna članu 47. Povelje, budući da omogućava politički utjecaj na sudske odluke. Izmjene zakona su obuhvatale ograničenje mogućnosti sudija da ocjenjuju svoju nezavisnost i obavezu da dostavljaju informacije o svojim aktivnostima u udruženjima, kao i objavljivanje takvih podataka, što je protivno pravima na privatnost zaštićenim čl. 7. i 8. Povelje. U presudi u predmetu broj C-660/21^[33] SPEU je razmotrio prava osumnjičenih u krivičnom postupku. On je usvojio stanovište da nacionalni zakoni

koji sprečavaju sudove da nezavisno odlučuju o procesnim povredama nisu protivni pravu EU pod uslovom da osumnjičeni imaju adekvatnu mogućnost da se sami žale na te povrede uz poštovanje načela djelotvornosti i pravičnosti iz člana 47. Time se osumnjičenima omogućava da djelotvorno osporavaju povrede svojih prava uz očuvanje integriteta sudskog postupka, u skladu sa osnovnim pravima zagwarantovanim Poveljom.

Konačno, SPEU je razmotrio važna pitanja koja se odnose na diskriminaciju i zaštitu od nečovječnog i ponižavajućeg postupanja, te podržao osnovna prava zagarrantovana Poveljom. U presudi u predmetu broj C-518/22^[34] Sud je razmotrio diskriminaciju pri čemu se usredsredio na član 26. i član 21. stav 1. Povelje, kojima se štite prava osoba sa invaliditetom, odnosno zabranjuje diskriminacija po osnovu starosne dobi. SPEU je usvojio stanovište da preciziranje starosne dobi u oglasu za posao ličnog asistenta osobe sa invaliditetom može biti opravdano ako se time omogućava bolja lična i društvena integracija te osobe, u skladu sa njenim pravom da izražava preferencije iz člana 26. i širim antidiskriminacionim okvirom Povelje. U presudi u predmetu broj C-699/21 *E. D. L.*^[35] SPEU se usredsredio na zaštitu od nečovječnog postupanja iz člana 4. Povelje i utvrdio da izvršenje Evropskog naloga za hapšenje može biti odgođeno ako bi znatno ugrozilo zdravlje lica o kome je riječ i da sudski organi moraju da obezbijede uslove u pritvoru koji su u skladu sa osnovnim pravima. Te presude ističu posvećenost SPEU integrisanju pitanja o zdravstvenom stanju lica i zaštite od diskriminacije u pravne procese EU.

[31] C-333/22 *Ligue des droits humains ASBL*, 16. novembar 2023.

[32] C-204/21 *Evropska komisija protiv Poljske*, 5. jun 2023.

[33] C-660/21 *K.B. i F.S.*, 22. jun 2023.

[34] C-518/22 *AP Assistenzprofis*, 7. decembar 2023.

[35] C-699/21 *E. D. L.*, 18. april 2023.

Presuda Radio-difuzno preduzeće B92 protiv Srbije od 5. septembra 2023. godine

► Pripremila: Elma Veledar Arifagić, AIRE Centar

Radio-difuzno preduzeće B92 a.d. (*podnosilac predstavke* ili **B92**) je društvo čije je sjedište u Srbiji, koje posjeduje televizijski kanal i Internet-portal. Dana 27. novembra 2011. godine jedna od objavljenih vijesti odnosila se na aktuelnu kontroverzu o nabavci vakcina protiv gripa AH1N1. B92 je izvijestila da je 12 imena, uključujući Z.P., tadašnju pomoćnicu ministra zdravlja, nestalo sa policijskog spiska osumnjičenih za zloupotrebu službenog položaja u vezi sa tom kontroverzom, navodno zbog pritiska specijalnog tužioca na Ministarstvo unutrašnjih poslova. U narednim danima, te u decembru iste godine su emitovane slične vijesti, a članci su objavljivani na Internet-portal B92.

Izveštavanje se zasnivalo na istraživanju tima novinara B92 provedenom prethodnih mjeseci, a posebno na bilješci koju su dobili od dva policijska službenika, koju je sastavio jedan odjel Odsjeka za borbu protiv korupcije.

Z.P. je zatražila da se izda demant povodom informacija objavljenih 27. novembra 2011. godine, tvrdeći pri tome da su netačne i da dezinformišu javnost. B92 je objavila samo dio njenog zahtjeva koji se odnosi na namjeru Z.P. da pokrene postupak protiv njih.

U aprilu 2012. godine Z.P. je pokrenula postupak protiv B92. Dana 23. oktobra 2013. godine Viši sud u Beogradu je presudio u korist Z.P., naloživši pri tome B92 da joj isplati 200.000 dinara nematerijalne štete i 113.000 dinara troškova, te da ukloni spornu emisiju sa Internet-portala i da objavi presudu. Apelacioni sud je potvrdio prvostepenu presudu 5. juna 2014. godine, naglašavajući da B92 nije provjerila tačnost informacija prije njihovog objavljivanja.

Ustavni sud Srbije je odbio ustavnu žalbu B92 18. maja 2016. godine. Utvrdio je da su navedene presude utjecale na slobodu izražavanja kompanije podnosioca predstavke, ali da je miješanje bilo neophodno radi zaštite prava i ugleda Z.P. Taj sud je zaključio da su građanski sudovi, kada su balansirali između prava tužioca i podnosioca predstavke, procijenili sve relevantne okolnosti i da su dali jasne i ustavno prihvatljive razloge za svoju odluku. Također je utvrđeno da su iznos dosuđene naknade i nalog da se presuda objavi bili srazmjerni.

Pozivajući se na član 10. Evropske konvencije o zaštiti osnovnih ljudskih prava i sloboda, podnosilac predstavke je tvrdio da isplata odštete i troškova postupka predstavlja kršenje prava na slobodu izražavanja. Dalje, B92 je tvrdila da joj

nije bila namjera da ugrozi čast i ugled Z.P., već da vjerodostojno pruži informacije iz zvaničnog policijskog dokumenta koje su doprinijele debati od javnog interesa, naime, da iznese nepravilnosti u javnoj nabavci vakcina i pritisku na istražne organe.

Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: *Sud*) je, prvo, primijetio da je pravosnažna presuda donesena protiv podnosioca predstavke predstavljala miješanje u njegovo pravo na slobodu izražavanja. To miješanje je bilo „propisano zakonom“ s obzirom na to da je zasnovano na Zakonu o javnom informisanju i Zakonu o obligacionim odnosima, te da je njegov cilj bila zaštita ugleda ili prava drugih. Sud je dalje ocijenio da su se informacije koje je emitovala i objavila B92 jasno odnosile na pitanje od javnog interesa, posebno na nepravilnosti u nabavci vakcina za gripu AH1N1. Pomoćnica ministra, kao javna funkcionerka, trebalo je da pokaže veći stepen tolerancije.

Međutim, Sud je istakao da su domaći sudovi usvojili prilično ograničen stav kada su ocijenili treći navod (sugestija da su imena nestala sa liste zbog pritiska specijalnog tužioca na Ministarstvo unutrašnjih poslova, uključujući načelnika i zamjenika načelnika Odsjeka za borbu protiv korupcije) kao činjenično stanje. Naime, Sud je smatrao da domaći sudovi nisu razmatrali *onlajn* članak od 27. novembra 2011. u cjelini, i to u svjetlu javne debate o nabavci vakcina koja je trajala.

Dalje, utvrđeno je da domaći sudovi nisu ocijenili da li je treća tvrdnja – koja se odnosi na pritisak na Ministarstvo unutrašnjih poslova – mogla biti vrijednosni sud (koji ne bi bio podložan dokazivanju).

Također, sudovi nisu uzeli u obzir činjenicu da je B92 nastojala da postigne ravnotežu u svom izvještavanju tako što je kontaktirala sa Z.P., Ministarstvom unutrašnjih poslova i Kancelarijom specijalnog tužioca kako bi im dala priliku da iznesu svoju verziju događaja.

Sud je, stoga, zaključio da se podnosilac predstavke ne može kritikovati zbog toga što nije preduzeo dodatne korake da utvrdi istinitost osporenih tvrdnji, te je smatrao da je B92 djelovala na zadovoljavajući način, u dobroj vjeri i sa pažnjom koja se očekuje od odgovornog novinarstva.

Na kraju, Sud je utvrdio da su domaći sudovi prekoračili svoje ograničeno polje procjene pri ograničavanju rasprave o pitanjima od javnog interesa, te da je miješanje u slobodu izražavanja podnosioca predstavke bilo nesrazmjerno cilju koji se želio postići i da nije bilo „neophodno u demokratskom društvu“, čime je prekršen član 10. Konvencije.

Sud je presudio da Srbija treba da plati podnosiocu predstavke 2.740 eura na ime materijalne štete, 2.500 eura na ime nematerijalne štete i 2.400 eura na ime troškova i izdataka.

Komentar

U navedenom slučaju Evropski sud za ljudska prava je jednoglasno odlučio da je Srbija **prekršila pravo novinara na slobodu izražavanja** iz člana 10. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: *Konvencija*) kada mu je naloženo presudom domaćih sudova da pomoćnici ministra, koja je pokrenula parnični postupak zbog iznošenja netačne informacije o tome da je bila osumnjičena, isplati novčane iznose na ime naknade nematerijalne štete i troškova postupka, kao i da ukloni jedan članak sa svog Internet-portala i da objavi presudu.

Iz ranije sudske prakse proizlazi da, uprkos važnoj ulozi štampe u demokratskom društvu, član 10. stav 2. Konvencije **ne garantuje potpuno neograničenu slobodu izražavanja čak ni u pogledu izvještavanja o pitanjima od javnog interesa**. Zaštita koju član 10. Konvencije pruža novinarima podliježe uslovu da oni djeluju u dobroj vjeri kako bi pružili tačne i pouzdane informacije u skladu s načelima

odgovornog novinarstva, kako je istaknuto u jednoj od ranijih presuda Suda protiv Srbije.^[36]

Također, Sud je snažno podržao stav da novinari pri objavljivanju informacija moraju ispunjavati obaveze koje nisu strožije od pridržavanja standarda dužne pažnje. Naime, u takvim okolnostima obaveza da se dokazuju činjenične tvrdnje mogla bi ih lišiti zaštite koja je osigurana članom 10.^[37]

I u konkretnom slučaju presuda **potvrđuje pravo medija da izvještava o pitanjima od javnog interesa uprkos tužbama za klevetu**. Imajući u vidu svoju utvrđenu sudsku praksu, na koje obaveze domaćih sudova pri njihovoj procjeni i novinara pri provjeri istinitosti i sadržaja informacija skreće pažnju Sud u ovoj odluci?

Iako je Sud utvrdio da je miješanje države u slobodu izražavanja u vidu osuđujuće sudske presude protiv podnosioca predstavke bilo u skladu sa zakonima, te da je miješanje težilo da zaštiti prava drugih kao legitiman cilj, Sud je utvrdio da je **test neophodnosti zahtijevao detaljniju analizu**. Pri tome je Sud podsjetio na relevantne kriterije kada je u pitanju balansiranje između prava na ugled i čast i slobode izražavanja kao što su: doprinos debati od javnog interesa, da li se radi o licu koje je javna ličnost, šta je tema teksta, ponašanje tog lica prije objavljivanja teksta, način dobijanja informacije i njena istinitost, sadržaj, oblik i posljedice iznesene informacije, te težina izrečene sankcije kojom se ograničava sloboda izražavanja. Imajući to u vidu, Sud je smatrao da se sporna informacija odnosila na istragu o navodnim nepravilnostima u nabavci vakcina i da kao takva predstavlja temu za koju postoji opravdan interes javnosti da sa njom bude upoznata. Također, naglašeno je da je pomoćnica ministra zdravlja (kao javna ličnost)

morala da pokaže visok stepen tolerancije na objavljene sporne informacije.

Bitno je naglasiti da je Sud zaključio da se sredstva koja je koristila kompanija da bi dobila dokumente ubrajaju u **djelokrug slobode istraživačkog novinarstva**, te da je to aspekt koji su domaći sudovi propustili da ocijene. Osim toga, utvrđeno je da su domaći sudovi propustili da ocijene dvije bitne stvari: da (i) tretiraju sporni navod kao vrijednosni sud, a ne činjenicu i da (ii) objavljivanje informacije ne bi ugrozilo istragu, niti povrijedilo pretpostavku nevinosti.

Dalje je ukazano na to da su domaći sudovi propustili da ocijene šta je to dužnost podnosioca predstavke u okviru slobode izražavanja i koji su bili ključni razlozi za miješanje u njegovu slobodu izražavanja, čime je **prekoračeno usko polje slobodne procjene** u ograničavanju rasprave o pitanjima od javnog interesa.

U jednoj od svojih ranijih presuda^[38] Sud je utvrdio da javnoj ličnosti o kojoj su objavljene sporne informacije nije pružena šansa da komentariše navode koje su podnosioci predstavke iznijeli državnim organima. Na taj način Sud je istakao značaj **ulaganja razumnog napora da se prethodno provjere iznesene činjenice**. U ovoj situaciji Sud je zaključio da podnosioci predstavke nisu imali dovoljan činjenični osnov za sporne navode o navedenom licu koje su prenijeli relevantnim državnim organima.

Kao potvrda za primjenu pravila „ulaganja razumnog napora“, u konkretnom slučaju Sud je, također, ispitivao i ocijenio granice dužnosti da se ispita tačnost informacija koje novinar iznosi u javnost. Za razliku od domaćih sudova koji su utvrdili da podnosilac predstavke nije

[36] Milosavljević protiv Srbije, presuda broj 2 od 21. septembra 2021. godine, predstavka broj 47274/19.

[37] *Stancu i drugi protiv Rumunije*, presuda od 18. novembra 2022. godine, predstavka broj 22953/16.

[38] *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine*, presuda Velikog vijeća od 27. juna 2017. godine, predstavka broj 17224/11.

bio oslobođen dužnosti da dalje provjerava tačnost informacija, Sud je utvrdio suprotno. Naime, Sud je drugačije ocijenio postupanje podnosioca predstavke za kojeg je istakao da je tokom svog novinarskog istraživanja lično, ali bezuspješno, kontaktirao sa osobom o kojoj je riječ, te sa nadležnim organima, čime je podnosilac predstavke nastojao da postigne pravičnu ravnotežu u svom izvještavanju. Iz toga se može zaključiti da nemogućnost da se dalje istraže informacije ne može biti stavljena na teret novinaru s obzirom na to da je bitno da li je on pokušao da ispoštuje svoju obavezu da bude revnostaan prilikom provjeravanja

autentičnosti i sadržaja, konkretno policijske bilješke koju je posjedovao. U suštini, taj aspekt se mora uzeti u obzir pri procjeni da li je novinar ispunio ulogu „odgovornog novinara“, odnosno novinar se ne može kritikovati zbog toga što nije poduzeo „daljnje korake“ da utvrdi istinitost spornih navoda. Razlog za sve to jeste što pri ocjeni obaveze novinara, kao i prilikom izricanja sankcija **ne može biti prihvatljiv previše formalistički i rigidan stav, jer bi se, u suprotnom, moglo govoriti o odvraćajućem efektu na medije**, odnosno na ostvarivanje prava na slobodu izražavanja.

Novine u praksi Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

► Pripremile: Ermina Dumanjić i Sevima Sali-Terzić, Ustavni sud BiH

Uvod

Za period juli-decembar 2023. godine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je izdvojio pet predmeta iz svoje prakse, i to: jedan koji se odnosi na član 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (u daljem tekstu: Evropska konvencija) o stavljanju pod nadzor maloljetnog migranta bez pratnje, jedan koji se odnosi na pravo iz člana 6. Evropske konvencije u kojem se odlučivalo o obavezi plaćanja naknade za obradu kredita, jedan koji se odnosi na analizu člana 10. Evropske konvencije u kojem se odlučivalo o kleveti putem Interneta i dva predmeta koji se tiču prava na imovinu u vezi sa odbijanjem zahtjeva za eksproprijaciju preostalih nekretnina i lišavanjem imovine bez naknade.

U prvoj izabranoj Odluci broj *AP 257/23* Ustavni sud BiH je utvrdio da je prekršen član 5.1.f) Evropske konvencije, zato što nadležni organi i sud nisu vodili računa o apelantovom statusu, kao ni o tome da li je izrečena mjera bila u njegovom najboljem interesu s obzirom na njegovu ukupnu situaciju. Dalje, utvrđeno je i da je prekršen član 5.2. Evropske konvencije, jer je apelant sa zakašnjenjem od četiri dana upoznat s razlozima za lišavanje slobode, te da je prekršen član 5.4. Evropske konvencije, zato što je postupak trajao više od mjesec dana, odnosno čak četiri dana duže od perioda na koji je apelantu bila određena mjera nadzora.

Druga Odluka broj *AP 3852/21* odnosi se na odluke kojima su sudovi utvrdili da je banka dovela tužitelja u neravnopravan položaj time što mu je naplatila naknadu za obradu kredita iako ga nije na odgovarajući način upoznala s time na šta se tačno odnosi ta naknada. Pozivajući se na relevantnu presudu Suda Evropske unije u kojoj je utvrđeno da se troškovi obrade kredita smatraju naplaćenim na zakonit način samo ako finansijska institucija dokaže da ta naknada odgovara stvarno pruženim uslugama i troškovima koji su pri odobravanju kredita nastali, Ustavni sud BiH je utvrdio da banci kao apelantu nije prekršeno pravo na pravično suđenje, zato što su sudovi svoje odluke obrazložili u skladu sa standardima prava iz člana 6. Evropske konvencije, čime su odgovorili na sva ključna pitanja.

Odluka broj *AP 270/21* tiče se utvrđivanja kršenja apelantovog prava na slobodu izražavanja u predmetu u kojem je apelant prenio informacije koje je ranije objavio drugi medij. Naime, sudovi su zaključili da je apelant odgovoran za klevetu iako nisu uzeli u obzir faktore koji su ključni za odlučivanje prema članu 10. Evropske konvencije: pitanje postojanja javnog interesa, status tužitelja kao privatne ili javne ličnosti, da li sporne izjave predstavljaju činjenice ili vrijednosne sudove, niti na koji je način apelant došao do tih informacija.

U Odluci broj *AP 486/21* Ustavni sud BiH je utvrdio da je prekršeno pravo na imovinu iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju, zato što je odbijen apelantov zahtjev za eksproprijaciju preostalih nekretnina, iako Ustavni sud BiH iz odluka nadležnih upravnih organa i sudova nije mogao utvrditi da je apelantu obezbijeden odgovarajući pristup nekretninama koje nisu ekspropriisane. Osim toga, Ustavni sud BiH je zaključio da nadležni organi i sudovi nisu utvrdili eventualno umanjenje vrijednosti neekspropriisanih nekretnina, a da je uzeo u obzir i to da apelantu nikada nije isplaćena naknada za ekspropriisane nekretnine, da je korisnik eksproprijacije ušao u posjed oduzete imovine nezakonito, kao i da je vraćanje ekspropriisanih nekretnina faktički nemoguće, jer je autoput, zbog kojeg je dio nekretnina ekspropriisan, već izgrađen.

Posljednja izabrana Odluka broj *AP 2914/21* tiče se odbijanja apelantovog tužbenog zahtjeva kojim je tražio da mu Republika Srpska isplati na ime duga iznos koji je na licitaciji u izvršnom postupku uplatio radi kupovine stana na depozitni račun kod „Banke Srpske“ a.d. Banja Luka, kojim je raspolagalo Ministarstvo finansija Republike Srpske. Ustavni sud BiH je utvrdio da je u ovom slučaju prekršeno pravo na imovinu, zato što po nalogu suda u izvršnom postupku kojim je odobren povrat deponovanog iznosa nije postupljeno u periodu od skoro godinu dana, sve do otvaranja stečajnog postupka nad „Bankom Srpske“, nakon čega isplate sa računa kod te banke više nisu bile moguće. Ustavni sud BiH je zaključio da je na taj način apelant lišen imovine bez ikakve mogućnosti da svoje potraživanje ostvari u bilo kojem drugom postupku, čime je na njega stavljen prekomjeran teret, bez bilo kakvog njegovog propusta.

**Član 5. Evropske konvencije
o ljudskim pravima
AP 267/23 – stavljanje pod
nadzor maloljetnog migranta
bez pratnje, kršenje**

Činjenice i apelacioni navodi

Ustavnom sudu BiH je podnio apelaciju maloljetnik, strani državljanin, protiv odluke Suda BiH o stavljanju pod nadzor u Imigracijski centar u kojem je boravio mjesec dana. Apelant je istaknuo da je ispitan tek četvrti dan nakon lišavanja slobode, te da do tada ni na koji način nije bio obaviješten o razlozima za lišavanje slobode, niti su mu date osnovne informacije o njegovim pravima. Apelant je, također, istakao da je zbog toga nepravovremeno utvrđeno da je riječ o maloljetniku bez pratnje, što je protivno odredbama Zakona o strancima (ZOS), članu 5.2. Evropske konvencije i načelu najboljeg interesa djeteta iz Konvencije o pravima djeteta. Također, apelant je naveo da rješenje o stavljanju pod nadzor nije dobio na vrijeme, te da redovni sud nije poštovao zakonske rokove za odlučivanje o tužbi.

Odluka

Ustavni sud BiH je istakao da su apelant i lica koja su bila sa njim u trenutku lišavanja slobode obaviješteni o razlozima lišavanja slobode četiri dana nakon lišavanja slobode i donošenja prvostepenih rješenja o protjerivanju i stavljanju pod nadzor. Posebno je ukazao na to da je od početka bilo nesporno da je apelant maloljetno lice zbog čega je nadležni organ bio dužan da postupi s povećanom pažnjom i promptnošću, što nije učinio. Ustavni sud BiH je zaključio da rok između trenutka lišavanja slobode i obavještenja o razlozima za taj postupak nije bio u skladu sa standardima člana 5.2. Evropske konvencije. Dalje, kao rezultat neefikasnog postupanja prvostepenog organa, odgođena je i procjena apelantove ranjivosti u smislu utvrđivanja činjenice da je maloljetnik bez pratnje. Naime, kako je istaknuto, drugostepeni organ uprave i Sud BiH uopće nisu razmatrali da li je zadržavanje apelanta u Imigracionom centru predstavljalo odgovarajuću mjeru u smislu odredbe člana 123. stav 4. ZOS-a u kontekstu njegove lične situacije i njegovog najboljeg interesa kao maloljetnika bez pratnje. Osim toga, apelant nije bio smješten u odjel ustanove

specijalizovane za maloljetnike, kako to nalaže navedena zakonska odredba. Imajući to u vidu, Ustavni sud BiH je zaključio da nadležni organi uprave i Sud BiH prilikom donošenja odluka o stavljanju apelanta pod nadzor u Imigracioni centar nisu postupali u dobroj vjeri, u najboljem interesu maloljetnika i u skladu sa odredbama ZOS-a zbog čega su i prekršene odredbe člana 5.1.f) Evropske konvencije. U vezi sa apelantovim tvrdnjama da je povrijeđen član 5.4. Evropske konvencije, Ustavni sud BiH je ukazao na to da je ukupan postupak trajao više od mjesec dana pri čemu čak četiri dana duže od perioda na koji je određena mjera nadzora. Osim toga, odluku o tužbi Sud BiH je donio tri dana po isteku roka propisanog odredbom člana 120. stav 7. ZOS-a iako je, prema ZOS-u, bio dužan da hitno riješi predmet. Stoga je Ustavni sud BiH zaključio da je u apelantovom slučaju prekršen i član 5.4. Evropske konvencije.

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud BiH u ovoj odluci: *Abdullahi Elmi i Aweys Abubakar protiv Malte* (22. novembar 2016. godine), *Rahimi protiv Grčke* (5. april 2011. godine), *M. H. i drugi protiv Hrvatske* (18. novembar 2021. godine), *Khlaiifa i ostali protiv Italije* (VV), (15. decembar 2016. godine), *Saadi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (29. januar 2008. godine), *Nowak protiv Ukrajine* (31. mart 2011. godine), *G. B. i drugi protiv Turske* (17. oktobar 2019. godine), *Minasian i drugi protiv Moldavije* (17. januar 2023. godine).

Član 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima AP 3852/21 – naknada za obradu kredita, obrazložena odluka, nema kršenja

Činjenice i apelacioni navodi

Protiv apelanta Raiffeisen Bank d.d. BiH pred redovnim sudovima se vodio postupak zbog stjecanja bez osnova, i to neosnovane naplate naknade za obradu kreditnog zahtjeva. Redovni sudovi su usvojili tužbeni zahtjev utvrdivši da apelant nije na transparentan način obrazložio

šta se sve ubraja u te troškove, niti je bilo čime doveo u pitanje zaključak vještaka finansijske struke da te troškove naplaćuje dvostruko, čime je, suprotno odredbama ZOO, doveo tužioca u neravnopravan položaj.

Apelant se pozvao na kršenje prava na pravično suđenje, smatrajući da su redovni sudovi proizvoljno primijenili relevantne propise.

Odluka

Ustavni sud BiH je ukazao na to da su redovni sudovi u obrazloženjima osporenih odluka dali detaljne, jasne i relevantne razloge kako o činjeničnim, tako i o pravnim utvrđenjima zbog čega nije mogao zaključiti da su takva utvrđenja proizvoljna ili „očigledno nerazumna“. Shodno zakonskim odredbama na koje su se pozvali redovni sudovi, Ustavni sud BiH je zaključio da sudovi nisu proizvoljno primijenili pravo kada su usvojili tužbeni zahtjev i obavezali apelanta da tužiocu vrati naplaćenu naknadu. Ustavni sud BiH je posebno ukazao na presudu Suda Evropske unije broj C-259/19 i C-224/19 od 16. jula 2020. godine iz koje jasno proizlazi da je taj sud usvojio stav da se troškovi obrade kredita smatraju naplaćenim na zakonit način samo ukoliko finansijska institucija dokaže da naknada odgovara stvarno pruženim uslugama i troškovima koji su nastali pri odobravanju kredita, jer „u suprotnom se može stvoriti znatna neravnoteža u pravima između ugovorenih strana, što je u suprotnosti sa zahtjevom dobre vjere“. U apelantovom slučaju osporenim odlukama je utvrđeno da apelant nije dokazao da naplaćeni troškovi obrade kredita odgovaraju stvarno pruženim uslugama i troškovima koji su nastali o čemu su sudovi dali jasna i relevantna obrazloženja. Ustavni sud BiH je zaključio da nije prekršeno apelantovo pravo na pravično suđenje.

Član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima AP 270/21 – kleveta, prenošenje informacija i stavova, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Apelant je podnio apelaciju Ustavnom sudu BiH protiv presuda redovnih sudova kojima je proglašen da je odgovoran za klevetu. Osporenim presudama je utvrđeno da je apelant na svojoj Internet-stranici i u informativnoj emisiji iznio neistinite informacije, odnosno prenio neistinite informacije, čime je prikazao tužioca [opštinskog odbornika] kao nasilnu osobu koja je sklona nasilničkom ponašanju kada je u pitanju njegova porodica, odnosno kao osobu koja je sklona prevarnom ponašanju i manipulacijama kada je u pitanju njegov posao, čime se nastojao okarakterisati kao osoba koja je sklona izvršenju krivičnog djela nasilničkog ponašanja. Također, je zaključeno da apelant nije dokazao da je istinit sadržaj prenesenog teksta, te da je tužilac osoba koja uživa društveni ugled. Apelant se žalio da je povrijeđen član 10. Evropske konvencije.

Odluka

Ustavni sud BiH je istakao da je apelant tokom postupka uporno isticao da je magazin „Factor“ autor spornog teksta koji je objavljen na apelantovoj Internet-stranici, a da je apelant u informativnim emisijama samo prenio izražavanje koje je bilo izneseno na konferenciji za štampu. Iako su odgovori na pitanja da li se u konkretnom slučaju radi o apelantovom izražavanju, ili o „prenošenju“ informacija i stavova bili relevantni za utvrđivanje osnovanosti tužbenog zahtjeva, redovni sudovi se njima nisu posebno bavili, kao ni analizom da li je apelant u konkretnom slučaju postupao u dobroj vjeri. Također, sudovi se nisu bavili sadržajem spornog izražavanja, već su apelantovu odgovornost utvrdili samo na osnovu činjenice da je sporni tekst objavljen na Internet-stranici i da je prenesen u apelantovim informativnim emisijama. O pitanju

apelantove odgovornosti redovni sudovi nisu dali dovoljno i relevantno obrazloženje iz kojeg bi se moglo razumjeti zašto su zaključili da je apelant odgovoran za iznošenje klevetničkog izražavanja u konkretnom slučaju. Također, sudovi nisu razmatrali pitanja da li sadržaji spornog članka, odnosno priloga predstavljaju činjenice ili vrijednosne sudove koji nisu podložni dokazivanju, niti da li se tekst, odnosno prilozi treba da ocjenjuju i u vezi s položajem tužioca kao privatne ili javne osobe od koje se zahtijeva da pokaže veći stepen tolerancije. Redovni sudovi nisu ocijenili ni da li je postojao javni interes da se oni iznesu, te na koji način je apelant došao do tih informacija, odnosno da li su one potjecale od trećih lica. Takvim postupanjem sudovi su dali prednost tužiochevom interesu u zaštiti njegovog prava na ugled u odnosu na apelantov interes da informiše javnost o potencijalno relevantnim pitanjima od javnog interesa. Ustavni sud BiH je zaključio da su sudovi na taj način propustili da postignu pravičnu ravnotežu između tužiochevog prava na ugled i apelantovog prava na slobodu izražavanja, te da su povrijedili apelantovo pravo na slobodu izražavanja.

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud BiH u ovoj odluci: *Handzhiyski protiv Bugarske* (6. april 2021. godine), *Medžlis Islamske zajednice Brčko i drugi protiv Bosne i Hercegovine* (27. juni 2017. godine), *Milosavljević protiv Srbije* (broj 2) (21. septembar 2021. godine) i *Mariya Alekhina i drugi protiv Rusije* (17. juli 2018. godine), *Novaja Gazeta i drugi protiv Rusije* (10. januar 2023. godine).

Član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju AP 476/21 – odbijanje zahtjeva za eksproprijaciju preostalih nekretnina, proizvoljnost, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

Apelant je podnio apelaciju Ustavnom sudu BiH protiv odluke Vrhovnog suda kojom je odbijen njegov zahtjev za eksproprijaciju

preostalih nekretnina. Istakao je da mu korisnik eksproprijacije nije osigurao „normalan pristupni put“ do tih nekretnina, te da ih on ne može koristiti bez velikih poteškoća. Apelant se žalio na povredu prava na imovinu.

Odluka

Ustavni sud BiH je istakao da je odgovor na pitanje da li je odbijanje apelantovog zahtjeva za eksproprijaciju preostalih nekretnina proporcionalno javnom interesu zavisio od odgovora na pitanje da li je apelantu „onemogućeno normalno korištenje preostalog dijela nekretnina“. U vezi s tim, Ustavni sud BiH je istakao da je Vrhovni sud u obrazloženju svoje odluke usvojio stav da je apelantu osiguran pristupni put preostalim nekretninama iz dva pravca, preko nadvožnjaka i ispod mosta autoputa. Međutim, u pogledu pristupa putem nadvožnjaka, iz obrazloženja organa uprave, osporenih presuda i odgovora na apelaciju Ustavni sud BiH nije mogao utvrditi da je taj pristup apelantu zaista i osiguran, jer ništa ne ukazuje na to da je taj pristupni put izgrađen. Ustavni sud BiH je zaključio da je obrazloženje Vrhovnog suda u tom pogledu nedovoljno i proizvoljno. Isti zaključak Ustavni sud BiH je donio i u vezi s pitanjem pristupa putem mosta. U tom pogledu Ustavni sud BiH je utvrdio da postoji kontradiktornost između utvrđenja organa uprave o neadekvatnosti tog pristupa zbog neodgovarajuće visine mosta i zaključka Vrhovnog suda da su ispunjeni uvjeti za korištenje preostalog zemljišta. Ustavni sud BiH je, također, ukazao na propust da se ispita eventualno umanjenje vrijednosti preostalih nekretnina i utjecaj blizine izgrađenog autoputa (od 60 metara) na kvalitet života na preostalim nekretninama. Također, je ukazao na to da apelantu nikada nije isplaćena naknada, da je korisnik eksproprijacije ušao u posjed oduzete imovine nezakonito, kao i da je vraćanje eksproprijiranih nekretnina faktički nemoguće, jer je autoput već izgrađen. Ustavni sud BiH je istaknuo da su to okolnosti koje su se trebale ocijeniti u konkretnom slučaju, te da je odlukama apelantu nametnut

prekomjeran teret. Imajući u vidu sve navedeno, Ustavni sud BiH je zaključio da miješanje u apelantovu imovinu nije zadovoljilo standarde proporcionalnosti iz člana 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju.

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud BiH u ovoj odluci: *Azas protiv Grčke* (19. septembar 2002. godine), *Werra Naturstein GmbH & Co KG protiv Njemačke* (19. januar 2017. godine), *Ouzounoglou protiv Grčke* (24. novembar 2005. godine) i *Bistrović protiv Hrvatske* (31. maj 2007. godine).

Član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju AP 2914/21 – lišavanje imovine bez naknade i pravne zaštite, kršenje

Činjenice i apelacioni navodi

U postupku pred redovnim sudovima odbijen je apelantov tužbeni zahtjev kojim je tražio da se Republika Srpska (tužena) obaveže da mu na ime duga isplati iznos od 76.010,00 KM koji je uplatio na licitaciji u izvršnom postupku radi kupovine stana. Iznos je uplaćen na depozitni račun redovnog suda koji je otvoren u „Banci Srpske“ a.d. Banja Luka, kojim je raspolagalo Ministarstvo finansija Republike Srpske. Apelant nikada nije ušao u posjed stana, a izvršni postupak je prekinut do okončanja parničnog postupka radi utvrđivanja prava svojine na stanu koji je apelant kupio za navedeni iznos. Po nalogu redovnog suda da se sa depozita suda vrati uplaćeni iznos nije postupljeno. Utvrđeno je da je nad „Bankom Srpske“ a.d. Banja Luka otvoren stečajni postupak i da je tužena, kao stečajni povjerilac, prijavila svoja potraživanja koja su obuhvatila i novčana sredstva iz sudskih depozita. Također, je naglašeno da sredstva iz sudskih depozita nisu prešla u imovinu tužene, jer ne predstavljaju javne prihode, te da tužena nije raspolagala deponovanim sredstvima, niti ih je naplatila u stečajnom postupku. Prema tome, nema neosnovanog obogaćenja na njenoj strani za navedeni iznos, kao ni protupravnosti u postupanju organa tužene.

U apelaciji Ustavnom sudu BiH apelant je naveo da je odbijanjem njegovog tužbenog zahtjeva povrijeđeno njegovo pravo na imovinu.

Odluka

Ustavni sud BiH je istakao da je pitanje proporcionalnosti u ovom slučaju potpuno zanemareno. Naime, sudovi nisu dali bilo kakav značaj činjenici da je apelantov zahtjev za povrat uplaćenog iznosa sud u izvršnom postupku odobrio i da je naložio računovodstvu da apelantu vrati deponovani iznos. Također, sudovi su potpuno zanemarili da po tom nalogu suda nije postupljeno u periodu od skoro godinu dana, sve do dana kada je otvoren stečajni postupak nad „Bankom Srpske“ na čiji depozitni račun je uplaćen iznos, a da nakon otvaranja stečajnog postupka isplate sa računa „Banke Srpske“ više nisu bile moguće. Sudovi nisu razjasnili pitanje zašto deponovana sredstva nisu vraćena odmah, niti zašto tužena nije odgovorna za to što sredstva koja „nisu postala imovina tužene, jer ne predstavljaju javne prihode“ nisu isplaćena apelantu. Također, nesporno je da se iznosi uplaćeni kao depozit nisu mogli koristiti ni za kakvu drugu namjenu osim za ispunjenje

svrhe depozita, odnosno uplate novčanog iznosa za povjerioca u izvršnom postupku. Nesumnjivo je to da iznos od 76.010,00 KM nije uplaćen povjeriocu iz izvršnog postupka, zato što je taj postupak prekinut radi utvrđivanja prava svojine, niti je vraćen apelantu. Osim toga, sudovi su zanemarili i to da se apelant, prema zakonu, ne može prijaviti kao povjerilac u stečajnom postupku koji je otvoren nad „Bankom Srpske“. Ustavni sud BiH je istakao da u konkretnom slučaju nije odlučujuće to da li je u radnjama organa tužene bilo protivpravnosti ili ne, jer je apelant nesumnjivo lišen svoje imovine bez ikakve mogućnosti da svoje potraživanje ostvari u bilo kojem drugom postupku. Ustavni sud BiH je zaključio da je na apelanta stavljen prekomjeran individualni teret, naročito imajući u vidu da on nije propustio da uradi nešto što je trebalo da uradi, te da je lišen svoje imovine bez ikakve naknade i pravne zaštite. Sud je utvrdio da je prekršeno apelantovo pravo na imovinu.

Praksa Evropskog suda na koju se pozvao Ustavni sud BiH u ovoj odluci : *Vrzić protiv Hrvatske* (12. juli 2016. godine), *Vuković protiv Hrvatske* (15. novembar 2018. godine) i *Katona i Závorský protiv Slovačke* (9. februar 2023. godine).

Novine u jurisprudenciji Suda Bosne i Hercegovine

► Pripriemila: Emira Hodžić, Sud Bosne i Hercegovine

Uvod

Za period juli-decembar 2023. godine izdvojeno je pet odluka iz krivične oblasti.

**Predmet broj S1 1 K 012247
23 Krž, Presuda Vijeća
Apelacionog odjeljena Suda
od 26. oktobra 2023. godine -
jednakost stranaka u postupku,
princip pravičnog suđenja**

Činjenice

Prvostepenom presudom Suda Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Sud) optuženi je oslobođen optužbe da je u statusu komandanta počinio krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

Protiv navedene presude žalbu je izjavilo Tužilaštvo Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Tužilaštvo) zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, te zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja.

Odluka

Odlučujući o žalbi Tužilaštva, Apelaciono vijeće Suda je odbilo žalbu kao neosnovanu i potvrdilo prvostepenu presudu.

U konkretnom slučaju, u svjetlu žalbenih navoda Tužilaštva, Apelaciono vijeće je razmatralo pitanje prihvatanja nalaza i mišljenja vještaka odbrane. Navedeno vještačenje je značajno zbog toga što je nalaz i mišljenje dao vještak odbrane vojne struke čiji je nalaz sadržavao mišljenje o pitanjima bitnim za položaj i status optuženog u inkriminisano vrijeme. Prema navodima žalbe Tužilaštva, prvostepeni sud je zasnovao presudu na navedenom nalazu i mišljenju kao nezakonitom dokazu. U tom smislu Tužilaštvo je ukazalo na zakonske odredbe koje propisuju da vještaka mogu angažovati stranke, branilac i sud, a da pismenu naredbu o vještačenju koja treba da sadrži činjenice o kojima treba da se vještači izdaju tužilac ili sudija. Prema stavu Tužilaštva, odbrana optuženog je zatražila vještačenje tokom glavnog pretresa iz čega proizlazi da je u konkretnom slučaju jedino Sud bio ovlašten da izda naredbu za vještačenje. Tužilaštvo nije sporilo činjenicu o angažovanju vještaka, ali je istaklo da je za pribavljanje takvog dokaza bilo neophodno podnijeti obrazložen zahtjev sudu, a da je sud obavezan da pri takvom stanju stvari izda naredbu vještaku koja bi sadržavala relevantne činjenice iz zahtjeva. Međutim, Apelaciono vijeće nije prihvatilo argumente iznesene u žalbi. Naime, nesporno je zaključeno da, u smislu relevantnih odredaba Zakona o krivičnom postupku, pismenu naredbu za vještačenje izdaje tužilac, odnosno sud. S druge strane, Vijeće je razmotrilo i pitanje korištenja vještačenja kao dokaznog sredstva s obzirom na to ko je ovlašten

da angažuje vještaka. S tim u vezi, u presudi je zaključeno da ta mogućnost mora biti jednako dostupna strankama u postupku, te da se to pravo ne može ograničiti. Apelaciono vijeće je, dalje, obrazložilo da je dužnost suda da tretira stranke i branioca na isti način, te da svakoj strani pruži jednake mogućnosti u pogledu pristupa dokazima i njihovom izvođenju na glavnom pretresu. Imajući u vidu navedeno, Sud je utvrdio da bi uslovljavanje vještaka odbrane pismenom naredbom suda bilo suprotno načelu kontradiktornosti i načelu jednakosti stranaka u postupku, što bi u konačnici rezultiralo povredom principa pravičnog suđenja.

Na kraju je Apelaciono vijeće zaključilo da je odredbu člana 269. ZKPBiH, koja se odnosi na angažovanje vještaka, potrebno tumačiti kao pravo odbrane da samostalno angažuje vještaka. Pri tome se angažman i valjanost provedenog vještačenja ne mogu uslovljavati formalnim ograničenjima zahtijevajući da sud izda naredbu za vještačenje.

Prilikom usvajanja stava Sud se pozvao na Presudu Apelacionog suda Brčko distrikta broj 96 0 K 112911 20 Kž od 30. juna 2020. godine.

Predmet broj S11 K 041550 23 Krž 2, Presuda Vijeća Apelacionog odjeljena Suda od 5. oktobra 2023. godine – pravo na pravično suđenje

Činjenice

Prvostepenom presudom optuženi je proglašen krivim da je počinio krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije za koje mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od petnaest godina.

Protiv navedene presude žalbu je izjavilo Tužilaštvo, i to zbog bitne povrede odredaba krivičnog postupka, pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja i odluke o krivičnopravnoj sankciji. Žalbu protiv prvostepene presude izjavio je i branilac

optuženog, i to dodatno zbog povrede prava na pravično suđenje i pogrešne primjene materijalnog prava.

Ključni prigovor odbrane optuženog odnosi se na povredu prava na pravično suđenje. Branilac optuženog je smatrao da je optuženi za isti činjenični opis već ranije proglašen krivim u drugom predmetu koji se vodio pred tim sudom, a koji je razdvojen u odnosu na ovog optuženog. Zbog tog razloga, odbrana je smatrala da je pretresno vijeće već usvojilo stav da je optuženi kriv. U iznesenoj argumentaciji branilac se pozvao na odluku Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Matijašević protiv Srbije*, smatrajući da je Sud povrijedio pravo optuženog na nepristrasan sud, u smislu člana 6. stav 1. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Odluka

Apelaciono vijeće je, u konačnici, odbilo žalbu Tužilaštva, kao i odbrane smatrajući da su obje žalbe neosnovane. U nastavku slijedi pojašnjenje stava koji je Vijeće usvojilo povodom spomenutog prigovora odbrane.

Nesporno je utvrđeno da se optuženi optužnicom tereti da je radnje počinio kao saizvršilac povodom istog događaja kao i optuženi u drugom ranije razdvojenom predmetu. Sud je utvrdio da je u ranijem predmetu optuženi u izreci presude naveden inicijalima. Dakle, u tom predmetu nije vođen postupak protiv optuženog, niti je razmatrana njegova krivica.

Principi kojima se Apelaciono vijeće vodilo prilikom donošenja zaključka mogu se sažeti na sljedeće:

Sud vodi postupak i donosi odluku u svakom konkretnom predmetu za svakog pojedinačnog optuženog. Presuda se može odnositi samo na osobu koja je optužena i na djelo koje je predmet optužbe, i to nakon iznošenja činjenica i izvođenja dokaza na glavnom pretresu. S tim u vezi, Vijeće je zaključilo da se u razdvojenom

predmetu protiv optuženog nije vodio krivični postupak. Dalje, Sud je preispitivao obrazloženje prvostepene presude iz koje proizlazi da je prvostepeno vijeće posebno ocijenilo dokaze koji se tiču identifikacije optuženog, njegove uloge i radnji, dok to nije bio slučaj u ranijem predmetu u odnosu na to lice. Činjenica da je optuženi u izreci presude u razdvojenom predmetu naveden inicijalima ne može *a priori* dovesti u pitanje nepristrasnost vijeća koje je odlučivalo povodom optužnice u postupku koji se vodi protiv njega, za takav zaključak potrebno je navesti i argumentaciju iz koje proizlazi da je Vijeće postupalo sa predbjedenjem da je optuženi kriv.

Vijeće se pozvalo na ranije usvojeni stav u predmetu ovog suda broj S1 1 0 003369 16 Krž od 7. novembra 2016. godine, koji je prihvaćen i u Odluci Ustavnog suda broj AP 876/17 od 24. aprila 2019. godine. Također, Vijeće se pozvalo i na relevantnu praksu Evropskog suda za ljudska prava u predmetima *Švarcberger protiv Njemačke* (odluka od 10. septembra 2006. godine) i *Poppe protiv Holandije* (odluka od 24. marta 2009. godine), kao i praksu MKSJ (nalog MKSJ u predmetu *Tužilac protiv Ratka Mladića* od 15. maja 2012. godine).

Predmet broj S1 2 K 032139 23 Kž 9, Rješenje Apelacionog vijeća od 9. augusta 2023. godine - pravo na rad optuženog u odnosu na zaštitu interesa krivičnog postupka

Činjenice

Prvostepenim rješenjem Suda utvrđeno je da i dalje postoje okolnosti koje opravdavaju primjenu izrečenih mjera zabrane optuženim, i to mjera zabrane putovanja.

Na navedeno rješenje branilac jednog optuženog je izjavio žalbu, ističući da je izrečena mjera prestroga imajući u vidu činjenicu da je optuženi zaposlen u firmi čija je osnovna djelatnost prevoz robe, što podrazumijeva redovno putovanje uključujući područje izvan granica Bosne i Hercegovine. Također je naveo da činjenica

da optuženi ima dvojno državljanstvo, koja je razmatrana u pobijanom rješenju, sama po sebi nije dovoljna da se zaključi da će optuženi pobjeći, ili da će se sakriti. Odbrana optuženog je, dalje, dodatno navela da *modus operandi* djela za koje se terete optuženi ne upućuje na zaključak da postoji opasnost od njegovog bjekstva. Sve to, prema mišljenju odbrane, opravdava mogućnost da se izreknu blaže mjere.

Odluka

Apelaciono vijeće je odbilo žalbu odbrane i potvrdilo prvostepeno rješenje. Sud se, prije svega, osvrnuo na prirodu i svrhu kontrole mjera zabrane, a to je provjera uslova u kojim egzistira mjera kojom se obezbjeđuje prisustvo optuženog i neometano vođenje krivičnog postupka. Nakon toga Sud je razmatrao uslove u kojim egzistiraju mjere koje su na snazi prema ovom optuženom putem žalbenih navoda odbrane.

Sud je utvrdio da se radi o licu koje je djelovalo u okviru grupe za organizovani kriminal koja je ostvarivala međunarodne kontakte. Također, Vijeće je ocijenilo i svijest optuženog o procesnom položaju u kojem se nalazi, kao i težinu optužbe, njegove ranije ostvarene kontakte, te državljanstvo druge države. Sve to, prema navodu Apelacionog vijeća, predstavlja relevantan faktor za opasnost od bjekstva u kontekstu teže mjere kao što je pritvor, zbog čega nesumnjivo mogu biti relevantni i odlučni da se primijene blaže mjere kao što je mjera zabrane putovanja.

U konkretnom slučaju, u kontekstu spomenutog žalbenog prigovora branioca optuženog, Vijeće je, na osnovu konkretnih činjenica u predmetu, ocijenilo balans, s jedne strane prava optuženog na rad, a sa druge strane je ocijenilo interes da se zaštiti krivični postupak, te je zaključilo da pravo osumnjičenog/optuženog na rad koje se ogleda u prevozu robe za porodičnu firmu u različita područja ne preteže u odnosu na zaštitu krivičnog postupka, u smislu da se obezbijedi prisustvo optuženog i uspješno vođenje postupka.

U ovom predmetu Sud se pozvao na mišljenje Ustavnog suda u Odluci broj *AP 06/06* od 13. maja 2008. godine.

**Predmet broj SI 2 K 045527 23 KŽ
2, Presuda Apelacionog vijeća od
28. jula 2023. godine – utvrđivanje
naročito olakšavajućih okolnosti
na strani optuženog kao osnov
za ublažavanje kazne**

Činjenice

Prvostepenom presudom Suda Bosne i Hercegovine optuženi je, nakon priznanja krivice na glavnom pretresu, proglašen krivim da je počinio krivično djelo organizovani kriminal iz člana 250. stav 2. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine u vezi sa krivičnim djelom neovlašteni promet opojnim drogama iz člana 195. stav 1. KZBiH. Primjenjujući odredbe Krivičnog zakona za ublažavanje kazne, optuženi je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od tri godine. Prilikom odmjeravanja kazne prvostepeni sud je ocijenio konkretne radnje izvršenja optuženog uz opšta pravila za odmjeravanje kazne. Od olakšavajućih okolnosti Sud je uzeo u obzir porodične prilike optuženog, njegovu dob, činjenicu da ranije nije osuđivan, te priznanje na početku glavnog pretresa. Pored navedenog, Sud je ocijenio i činjenicu da je optuženi od početka krivičnog postupka sarađivao sa Tužilaštvom BiH, te da je doprinio rasvjetljavanju predmetnog krivičnog djela i učešća njegovih učinilaca. Navedene okolnosti prvostepeni sud je ocijenio kao osobito olakšavajuće. Kao otežavajuću okolnost Sud je ocijenio društvenu opasnost krivičnog djela za koje je optuženi proglašen krivim, kao i posljedicu krivičnog djela. Protiv prvostepene presude žalbu je izjavilo Tužilaštvo zbog odluke o kazni. Tužilaštvo je navelo da je Sud pravilno utvrdio olakšavajuće okolnosti na strani optuženog, ali da istovremeno smatra da takve okolnosti pojedinačno, kao i sveukupno ne opravdavaju izricanje kazne zatvora ispod minimuma utvrđenog zakonom u trajanju od tri godine, posebno imajući u vidu otežavajuće

okolnosti na strani optuženog. Shodno tome, Tužilaštvo je smatralo da se, s obzirom na stepen krivnje, te jačinu ugrožavanja zaštićenog dobra, izrečenom kaznom ne može postići svrha generalne i specijalne prevencije.

Odluka

Ispitujući prvostepenu presudu kroz žalbene prigovore Tužilaštva, Apelaciono vijeće je zaključilo da je žalba neosnovana, te da su razlozi dati u prvostepenoj presudi pravilni. U pogledu otežavajućih okolnosti, Apelaciono vijeće je potvrdilo stav prvostepenog suda da one egzistiraju u općem smislu zbog prirode i težine samog krivičnog djela, a, s druge strane, ne postoje druge konkretizovane, odnosno individualizirane otežavajuće okolnosti na strani optuženog, te da se, stoga, iste okolnosti ne mogu dvostruko vrednovati. Imajući u vidu navedeno, prigovor Tužilaštva ocijenjen je kao neosnovan. Shodno navedenom, Apelaciono vijeće je zaključilo da je Sud pri ovakvom stanju stvari osnovano mogao da ocijeni olakšavajuće okolnosti u konkretnom slučaju kao osobito olakšavajuće, posebno imajući u vidu priznanje optuženog i implikacije njegovog priznanja na rasvjetljavanje slučaja. Sud je vodio računa i o kaznenoj politici u drugim sličnim predmetima, koja nije zakonski element koji se procjenjuje za određivanje visine kazne, ali koji predstavlja dio pravičnosti postupka putem pravne sigurnosti.

**Predmet broj SI 2 K 010164 23
KŽK, drugostepena presuda
Apelacionog vijeća od 27. jula
2023. godine – *res iudicata***

Optužnicom Tužilaštva BiH optužena su dva fizička i jedno pravno lice da su počinili krivično djelo porezna utaja ili prevara iz Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine. Prvostepenom presudom Suda BiH osuđena su oba fizička lica, a optužba protiv optuženog pravnog lica je odbijena zbog presuđene stvari.

Postupajući povodom žalbi Tužilaštva i odbrane optuženih, Vijeće Apelacionog odjeljenja je

donijelo presudu kojom je potvrđena prvostepena presuda u pogledu krivice optuženih fizičkih lica, a u pogledu odluke o odbijanju optužbe protiv pravnog lica, prvostepena presuda je ukinuta, te je proveden postupak pred Vijećem Apelacionog odjeljenja. Nakon provedenog postupka pravno lice je proglašeno krivim i izrečena mu je novčana kazna u iznosu od 2.5000.000,00 KM. Na spomenutu presudu zastupnik pravnog lica je uložio žalbu, koja je u trećestepenom postupku odbijena kao neosnovana, te je potvrđena drugostepena presuda.

Ovaj predmet je specifičan zbog pitanja koje se postavilo u vezi sa pravnom osobom: Da li se u konkretnom slučaju radilo o presuđenoj stvari?

Kako je navedeno, u ovom predmetu krivični postupak se vodio protiv dva fizička i jednog pravnog lica zbog krivičnog djela porezna utaja. Utvrđeno je da su spomenuta fizička lica djelovala kao ovlaštena lica u pravnom licu protiv kojeg je vođen postupak, te da su činila krivičnopravne radnje kojim je, kao posljedica, nanesena šteta budžetu BiH u ukupnom iznosu od 673.827,87 KM. Istovremeno, u prvostepenom postupku optužba protiv optuženog pravnog lica je odbijena zbog presuđene stvari. Važno je istaći da je posljedica radnji optuženih bila da je optuženo pravno lice raspolagalo stečenom koristi. Budući da je za jedan vremenski period za koji su se teretili optuženi protiv pravnog lica vođen prekršajni postupak, Tužilaštvo je pravilno izmijenilo optužnicu u tom pravcu i iz nje izbacilo period za koji postoji odluka u prekršajnom postupku. Međutim, Apelaciono vijeće je utvrdilo da je prvostepeni sud pogrešno utvrdio da se radi o presuđenoj stvari za preostali period i donijelo je presudu kojom se odbija optužba.

U konkretnom slučaju, prema stavu Apelacionog vijeća, pravilno je utvrđeno da je period za koji je vođen prekršajni postupak valjalo primijeniti načelo *ne bis in idem*. Međutim, ostali period ne može biti tretiran kao presuđena stvar zbog čega je, odlučujući o žalbi, Apelaciono vijeće ukinulo prvostepenu presudu, provelo postupak i donijelo osuđujuću presudu. Sud je pojasnio da se radi o konstrukciji produženog krivičnog djela zbog kojeg razloga se nije moglo raditi o presuđenoj stvari za cijeli inkriminirani period.

U obrazloženju presude Vijeće je navelo sljedeće: “Izvršenje krivičnog djela porezna utaja za koje se optuženo pravno lice osuđuje predstavlja samostalnu i autonomnu kriminalnu količinu, koja u konkretnom slučaju predstavlja potpuno samostalno produženo krivično djelo porezna utaja koje nije, i ne može biti, obuhvaćeno konstrukcijom produženog krivičnog djela na način da čini jedinstvenu i neodvojivu cjelinu sa presuđenom stvari prema rješenju Općinskog suda u Travniku. Stoga je Vijeće zaključilo da bi, i sa stanovišta kriminalne politike, bilo posve neopravdano da se ovdje radi o presuđenoj stvari u cijelosti s obzirom na to da bi ono bilo suprotno i namjeri konstrukcije produženog krivičnog djela u materiji prividnog sticaja, te krivičnopravnoj svrsi koju ona ima.“ U konkretnom slučaju radilo se o saizvršilaštvu, te raspolaganju protivpravnom imovinskom koristi optuženog pravnog lica kao posljedice radnji koje su počinila optužena fizička lica u konkretnom predmetu. U presudi se, dalje, analizira i pojašnjava šta znači raspolaganje protivpravno pribavljenom imovinom u kontekstu konkretnog slučaja. Zbog navedenog, Apelaciono vijeće je donijelo osuđujuću presudu.

Novine u jurisprudenciji Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine

► Pripremio: Edin Čengić, Vrhovni sud Federacije Bosne i Hercegovine

Uvod

Za ovaj broj časopisa „Pravna hronika“ izdvojeno je pet odluka Vrhovnog suda Federacije BiH. Riječ je o odlukama u kojima su izraženi pravni stavovi o aktuelnim pitanjima iz krivične, građanske i upravne oblasti.

**Predmet broj 09 0 K 031067 23
Kž 43 od 11. aprila 2023. godine
– Obaveza suda da u postupku
kontrole opravdanosti pritvora održi
ročište za izjašnjenje stranaka i
branitelja u vezi sa daljim trajanjem
pritvora u razumnim intervalima**

Činjenice i žalbeni navodi

Rješenjem Kantonalnog suda u Sarajevu broj 09 0 K 031067 23 Kv 67 od 20. marta 2023. godine optuženim E.D., A.M. i J.J., protiv kojih je u toku krivični postupak za krivično djelo organizirani kriminal iz člana 342. st. 2. i 3. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine u vezi sa krivičnim djelima zloupotreba položaja ili ovlaštenja iz člana 383. stav 3. u vezi sa stavom 1. i dr., temeljem odredbe člana 151. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (ZKPFBiH), produžen je pritvor za dva mjeseca koji im se prema tom rješenju ima računati od 20. marta

2023. godine i koji može trajati do 20. maja 2023. godine ili do druge odluke suda. Optuženim je produžen pritvor iz osnova propisanog u članu 146. stav 1. tačka c) ZKPFBiH.

Protiv navedenog rješenja, između ostalih, žalbu je izjavio i branitelj optuženog E.D. u kojoj je, u njenom dijelu, istakao da se u navedenom slučaju ne radi konkretno o kontroli pritvora, nego o njegovom produženju, te da je tužitelj trebalo da dostavi sudu prijedlog za produženje pritvora prije odluke o produženju pritvora kako bi obrana osumnjičenog imala pravo da se izjasni o osnovanosti takvog prijedloga. Pored toga, branitelj je iznio stav da, kada sud po bilo kojem osnovu produžava pritvor, pritvorenik mora imati mogućnost da se izjasni o prijedlogu za produženje pritvora. Budući da tako nije postupljeno, prema stavu branitelja, povrijeđene su odredbe člana 145. st. 2. i 3. ZKPFBiH. Iako nije određeno navedeno u žalbi, tim prigovorom se ističe povreda prava na obranu optuženog iz člana 312. stav 1. tačka d) ZKPFBiH.

Odluka

Žalbeni stav branitelja da optuženi, nakon što se na ročištu izjasnio o prijedlogu za produženje pritvora podnesenom u potvrđenoj optužnici, pri odlučivanju o pritvoru prilikom redovne

kontrole opravdanosti pritvora mora imati mogućnost da se izjasni o pritvoru, prema ocjeni ovog suda, jeste osnovan.

Naime, članom 151. stav 1. ZKPFBiH propisano je: „pritvor se može odrediti, produžiti ili ukinuti i nakon potvrđivanja optužnice. Kontrola opravdanosti pritvora se vrši po isteku svaka dva mjeseca od dana donošenja posljednjeg rješenja o pritvoru. Žalba protiv ovog rješenja ne zadržava njegovo izvršenje.“

Dakle, pri primjeni odredbe člana 151. stav 1. ZKPFBiH koja reguliše pitanje kontrole opravdanosti pritvora nakon potvrđivanja optužnice sud je, osim teksta te odredbe, dužan imati u vidu i odredbu člana 5. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (u daljem tekstu: EKLJP) i praksu Evropskog suda za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP) u vezi sa pravom iz te odredbe. U konkretnom predmetu prilikom kontrole opravdanosti pritvora relevantne odredbe ZKPFBiH nisu tumačene u odnosu na standarde u primjeni člana 5. EKLJP koje je prihvatila praksa ESLJP.

Kako se to navodi u Odluci Ustavnog suda BiH broj AP 3228/22 od 23. marta 2023. godine, član 5. EKLJP ne isključuje da se sistemom automatskog periodičnog preispitivanja zakonitosti lišavanja slobode može obezbijediti poštivanje zahtjeva iz člana 5. stav 4. EKLJP, te da se u takvim okolnostima ne mora održavati javna sjednica u svakom slučaju kada se produžava pritvor i da će odluka o tome da li će se održati javna sjednica zavisi od okolnosti u svakom konkretnom predmetu. Ali, kada je ustanovljeno automatsko preispitivanje, odluke o održavanju javnih sjednica moraju slijediti u „razumnim intervalima“. Pri tome Ustavni sud BiH u navedenoj odluci pozvao se na presudu ESLJP u predmetu *Petrović protiv Srbije* od 20. aprila 2012. godine, predstavke br. 6097/16 i 28999/19, tač. 154. i 155.

Iz podataka u konkretnom spisu, nakon donošenja Rješenja prvostepenog suda broj 09 0 K 031067 21 K2 15 od 17. juna 2021. godine, kojem

je prethodilo njegovo izjašnjenje o prijedlogu tužitelja podnesenom u optužnici za produženje pritvora, do donošenja pobijanog rješenja 20. marta 2023. godine, optuženi nije imao priliku da se izjasni o produženju pritvora. U tom periodu pritvor je produžavan optuženom 11 puta, svaka dva mjeseca, na nejavnim sjednicama vijeća, uz primjenu relevantnih odredaba ZKPFBiH. U konkretnom slučaju, iako se radilo o kontroli pritvora, period od više od godinu dana i osam mjeseci, u kome optuženi nije saslušan, ne može se smatrati, u smislu standarda i prava iz člana 5. EKLJP, koje je prihvatila praksa ESLJP, „razumnim intervalom“ u kojem bi se optuženom trebalo omogućiti da se izjasni o okolnostima značajnim za odluku o pritvoru.

Budući da optuženi nije imao priliku da se izjasni o produženju pritvora prije nego što je prvostepeni sud 11 puta produžio pritvor, Vrhovni sud Federacije BiH je zaključio da je povrijeđeno pravo optuženog iz člana 5. stav 4. Evropske konvencije.

Stoga se ovim rješenjem izmijenila praksa Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine ranije usvojena pri odlučivanju o žalbama protiv rješenja o produženju pritvora donesenih u postupku redovne kontrole opravdanosti pritvora, tj. da u takvim slučajevima nije potrebno održavati ročišta radi izjašnjenja optuženog, a koji stav je izražen i u Rješenju ovog suda broj 09 0 K 031067 23 Kž 41 od 7. februara 2023. godine donesenom u istom predmetu. Optuženom se, nakon potvrđivanja optužnice, prilikom redovne kontrole opravdanosti pritvora, mora u „razumnim intervalima“ omogućiti da bude saslušan pred vijećem suda koje odlučuje o njegovom pritvoru.

Predmet broj 01 0 K 015030 23 Kž 16 od 12. septembra 2023. godine – Utvrđenje srazmjere između mjera osiguranja i cilja koji se želi postići

Rješenjem Kantonalnog suda u Bihaću broj 01 0 K 015030 23 Kv 19 od 12. jula 2023. godine, u krivičnom postupku protiv optuženih A.H.,

G.L., S.K., S.H., R.Ć., pravne osobe Visoka međunarodna škola Cazin i dr., zbog krivičnog djela organizirani kriminal iz člana 342. stav 3. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (KZFBiH) u vezi sa krivičnim djelima zloupotreba položaja ili ovlašćenja iz člana 383. stav 1. i dr., optuženim A.H., G.L. i pravnoj osobi Visoka međunarodna škola Cazin produžene su privremene mjere osiguranja imovinske koristi za koju se sumnja da je pribavljena krivičnim djelom tako što se: 1. zabranjuje otuđenje, sakrivanje, opterećenje ili raspolaganje pokretnom imovinom, i to putničkim motornim vozilom marke „mercedes-benz“, na način da će se vozilo sa pripadajućim ključevima, vlasničkom ispravom, saobraćajnom dozvolom i drugom pratećom dokumentacijom oduzeti i povjeriti na upravljanje Federalnoj agenciji za upravljanje imovinom; a u tač. 2, 3, 4. i 5. naloženo je tačno određenim bankama da se prethodno označenim optuženim uskrati na osnovu njegovog naloga isplata novčanih sredstava sa njegovog računa u iznosima utvrđenim u izreci Rješenja broj 01 0 K 015030 23 Kv 19 od 12. jula 2023. godine uz nalog banci da izvrši prenos sredstava na račun posebnih namjena Federalne agencije za upravljanje oduzetom imovinom.

Protiv prvostepenog rješenja žalbe su izjavili optuženi A.H. i njegov branitelj, advokat H.H. iz Bihaća, zbog bitnih povreda odredaba krivičnog postupka i pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja sa prijedlogom da se odbije prijedlog kantonalnog tužitelja za produženje privremenih mjera osiguranja kao neosnovan.

Odluka

Ispitujući pobijano rješenje u granicama žalbenih navoda, ovaj sud je zaključio da se u žalbi optuženog A.H. osnovano prigovara da u izreci pobijanog rješenja nije navedena vrijednost imovinske koristi za koju se sumnja da je pribavljena krivičnim djelom, što izreku čini nerazumljivom i što predstavlja bitnu povredu odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka k) ZKPFBiH.

Osim toga, da privremena mjera osiguranja oduzimanja imovinske koristi ne bi predstavljala kršenje prava na mirno uživanje imovine iz člana 1. stav 1. Protokola broj 1 uz EKLJP, nužno je da postoji srazmjera između vrijednosti imovine koja je predmet privremenih mjera osiguranja oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i visine imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom čije se oduzimanje osigurava. Naime, u konkretnom slučaju, zbog propusta suda da se izjasni u pogledu vrijednosti navedenog motornog vozila koje je predmet mjera osiguranja, ne može se ni ocijeniti da li je produženjem mjera osiguranja stavljen preveliki teret na optuženog A.H., odnosno da li je na štetu optuženog povrijeđen spomenuti princip proporcionalnosti. U konačnici, mišljenje ovoga suda je da je prvostepeni sud u pobijanom rješenju propustio da navede potpune i određene razloge zašto smatra da postoji srazmjera između vrijednosti imovine koja je predmet privremenih mjera osiguranja oduzimanja imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom i visine imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom čije se oduzimanje osigurava.

Pošto su o ovim odlučnim činjenicama u pobijanom rješenju izostali razlozi, učinjena je bitna povreda odredaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka k) ZKPFBiH, pa je žalba optuženog A.H. i njegovog branitelja uvažena i predmet vraćen prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje.

Predmet broj 04 0 K 012613 22 Kž od 3. augusta 2023. godine – Presuda se može zasnivati samo na dokazima koji su izvedeni na glavnom pretresu

Činjenice i žalbeni navodi

Presudom Kantonalnog suda u Zenici broj 04 0 K 012613 21 K od 21. januara 2022. godine optuženi J.I. je, na osnovu člana 299. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine (ZKPFBiH), oslobođen optužbe za krivično djelo ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz člana 144. preuzetog Krivičnog

zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZSFRJ).

Podneskom broj T04 0 KTRZŽ 0043977 22 2 od 29. aprila 2022. godine federalna tužiteljica je predložila da se uvaži žalba zamjenika glavne kantonalne tužiteljice u Zenici, pobijana presuda ukine i predmet vrati prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Pobijajući prvostepenu presudu zbog bitnih povreda određaba krivičnog postupka, tužitelj u žalbi ukazuje na to da u toj presudi nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama, jer se sud poziva na iskaze svjedoka samo fragmentarno i ciljano u odnosu na donesenu odluku, ne upuštajući se u sadržinu njihovih iskaza u cijelosti, odnosno ne dovodi ih u međusobnu vezu u smislu člana 296. stav 2. ZKPFBiH. Potom navodi da sud nije, u smislu člana 305. stav 7. ZKPFBiH, obrazložio koje činjenice i zbog kojih razloga uzima kao dokazane ili nedokazane, odnosno ne daje ocjenu vjerodostojnosti proturječnih dokaza, niti navodi u potpunosti kojim se razlozima rukovodio prilikom donošenja presude. S tim u vezi, ukazuje na iskaze svjedoka oštećenih D.H. i H.N. koje je sud samo selektivno naveo, bez suštinske analize u odnosu na bitne činjenice u kojima su ti iskazi podudarni, te koje sud nije ocijenio niti samostalno, niti u vezi sa drugim dokazima. Isto se odnosi na iskaz svjedoka M.O., te na iskaz optuženog, pa je time, prema stavu tužitelja, tom presudom učinjena bitna povreda određaba krivičnog postupka iz člana 312. stav 1. tačka k) ZKPFBiH.

Odluka

Vrhovni sud Federacije BiH je ispitao pobijanu presudu u smislu odredbe člana 321. ZKPFBiH, u granicama žalbenih navoda, kao i po službenoj dužnosti da li je na štetu optuženog povrijeđen krivični zakon nakon čega je zaključio da su žalbeni navodi tužitelja osnovani.

Iz obrazloženja pobijane presude slijedi da je sud u odnosu na oštećene H.N. i D.H. ocijenio dijelove njihovih iskaza sa glavnog pretresa

koji se odnose na to koliko puta i kad su vidjeli optuženog, odnosno kad i kako ih je on izvodio iz prostorije zv. Šestica (za vrijeme njihovog zatočeništva u objektu zv. Silos), a da je potom ocijenio dijelove njihovih iskaza iz istrage na iste okolnosti (pri čemu ovaj sud zapaža da su iskazi iz istrage predloženi tokom glavnog pretresa samo svjedoku H.N. u određenim dijelovima radi razjašnjenja u pogledu pojedinih odstupanja, i to iskaz od 6. januara 2021. godine i od 23. juna 2014. godine, a svjedoku D.H. tokom svjedočenja na glavnom pretresu nije predloženi niti jedan od iskaza na koje se sud u presudi poziva u smislu pojašnjenja eventualnih razlika, nego je tom svjedoku predloženi samo iskaz od 18. februara 2021. godine radi potvrde potpisa na njemu, dok mu iskaz od 17. aprila 2014. godine nije uopće predloženi). Nakon toga je sud izveo zaključak da njihova svjedočenja „nisu dovoljna“ da bi se donijela osuđujuća presuda, te da njihova svjedočenja „nemaju potvrdu u svjedočenju M.O. u drugom dijelu radnje, dok za prvu radnju iskazivanje oštećenih ostaje samostalno uz ukupno negiranje krivičnog djela od optuženog“ zbog čega je oslobodio optuženog u smislu člana 299. tačka c) ZKPFBiH.

Iz navedenog slijedi da prvostepeni sud, kako se osnovano ukazuje žalbom tužitelja, nije uopće ocijenio iskaze oštećenih u bitnim dijelovima koji se odnose na krivičnopravne radnje koje je prema njima poduzeo optuženi, kako su one opisane u tač. 1. i 2. izreke pobijane presude, a o kojima su se oni detaljno izjasnili na glavnom pretresu, nego je selektivno ocijenio dijelove tih iskaza koji se odnose na to koliko puta i kada ih je optuženi izvodio (i to u komparaciji sa iskazima od kojih neki, kako je već navedeno, nisu ni predloženi), zanemarujući pri tome da ocijeni bitne navode iz iskaza tih svjedoka sa glavnog pretresa koji su međusobno podudarni na što se žalbom tužitelja osnovano ukazuje. Naime, oba svjedoka, oštećena, na glavnom pretresu saglasno su potvrdila da je prvi put izvođen M.O. (koji im je poslije rekao da ga je izveo optuženi i da mu je stavljao pištolj u usta), zatim, da su izvođeni svaki ponaosob (pri čemu su i jedan i drugi svjedok opisali radnje koje je

tada prema njima poduzeo optuženi), te da su jednom prilikom izvedena sva trojica (H.N., D.H. i M.O.), kada im je optuženi psovao i vrijeđao ih, te nekoliko puta prislanjao pištolj na čelo i sljepoočnicu svjedoku D.H., a jednom mu stavio pištolj u usta, te „klikao“, dok je tom prilikom svjedoku H.N. „samo jednom ili dva puta prislonio pištolj“, jer se, prema navodima tog svjedoka, optuženi tada „najviše zadržavao“ na svjedoku D.H.

Dakle, iskaze oštećenih H.N. i D.H. sud suštinski nije ocijenio niti same za sebe, niti u međusobnoj vezi, pa da bi tek onda, na osnovu takve ocjene, njihove iskaze dovodio u vezu sa drugim iskazima, uključujući iskaz svjedoka M.O. i iskaz optuženog. Time je, i prema ocjeni ovog suda, povrijedio odredbu člana 296. stav 2. ZKPFBiH.

S obzirom na to da je pobijanom presudom učinjena navedena bitna povreda odredaba krivičnog postupka, ovaj sud je uvažio žalbu, te pobijanu presudu, u smislu člana 330. stav 1. tačka a) ZKPFBiH, ukinuo i predmet vratio prvostepenom sudu na ponovno suđenje.

Predmet broj 58 0 P 197625 22 Rev od 7. septembra 2023. godine – Svojstvo učesnika u postupcima zaštite od diskriminacije/viktimizacije i pravilo o teretu dokaza

Činjenice spora

Predmet spora je bio zahtjev tužitelja da se utvrdi da ga je tuženi diskriminirao povređujući njegovo pravo na jednako postupanje i pravo na pristup informacijama a sve zbog činjenice što je tužitelj, kao punomoćnik svoje supruge, sudjelovao u postupcima za zaštitu od diskriminacije i što je prijavitelj krivičnih djela protiv službene dužnosti, te da se tuženi obaveže da mu, zbog pretrpljene duševne boli i straha, nadoknadi nematerijalnu štetu.

Prvostepenom presudom Općinskog suda u Mostaru broj 58 0 P 197625 18 P od 31.

decembra 2018. godine je utvrđeno da je tuženi diskriminirao tužitelja povređujući njegovo pravo na jednako postupanje i pravo na pristup informacijama, te pravo da kao osoba iz člana 18. Zakona o zabrani diskriminacije ne trpi neželjene posljedice zbog sudjelovanja u postupcima za zaštitu od diskriminacije i da ne bude diskriminiran temeljem svojih uvjerenja kao osoba iz člana 33. Konvencije UN protiv korupcije kao prijavitelj krivičnih djela protiv službene dužnosti. Tuženi je obavezan da na ime nematerijalne štete isplati tužitelju ukupan iznos od 4.494,00 KM od čega na ime duševnih bolova iznos od 4.400,00 KM, a na ime pretrpljenog straha iznos od 94,00 KM, sve u roku od 30 dana.

Drugostepenom presudom Kantonalnog suda u Mostaru broj 58 0 P 197625 19 Gž od 20. decembra 2021. godine žalba tuženog je uvažena i prvostepena presuda preinačena tako da je u cijelosti odbijen tužbeni zahtjev.

Ovakvu odluku drugostepeni sud je donio na osnovu sljedećih zaključaka: da se tužitelj kao punomoćnik stranke ne može smatrati učesnikom u postupku u smislu odredbe člana 18. Zakona o zabrani diskriminacije, jer punomoćnik samo preduzima radnje u ime stranke u okviru izdate punomoći, tako da te radnje imaju učinak za stranku u čije ime su preduzete i nemaju nikakvog učinka u odnosu na punomoćnika, da viktimizacija nije definirana kao oblik diskriminacije, pa osobama koje trpe posljedice viktimizacije nije na raspolaganju mogućnost iz člana 15. Zakona o zabrani diskriminacije koja se odnosi na teret dokazivanja, da je, shodno tome, prvostepeni sud pogrešno rasporedio teret dokazivanja, zaključivši da je na tužitelju bio teret dokazivanja „prema sniženom standardu“ propisan navedenim članom zakona, da je tužitelj u upravnim postupcima koji su vođeni povodom zahtjeva tužitelja za pristup informacijama imao mogućnost da izjavi žalbe i druge pravne lijekove, odnosno da je iskoristio prava iz Zakona o slobodi pristupa informacijama.

Protiv drugostepene presude reviziju je, zbog povrede odredaba parničnog postupka i pogrešne primjene materijalnog prava, blagovremeno izjavio tužitelj.

Odluka

Vrhovni sud je usvojio reviziju tužitelja, ukinuo pobijanu presudu i predmet vratio drugostepenom sudu na ponovno suđenje, izrazivši stav da se osoba koja je kao punomoćnik zastupala tužitelja u postupku diskriminacije smatra učesnikom u tom postupku, te da, shodno tome, uživa zaštitu od viktimizacije.

Prema odredbama čl. 11. i 12. Zakona o zabrani diskriminacije, zaštita od diskriminacije može se tražiti u postojećim sudskim ili upravnim postupcima ili posebnom tužbom za diskriminaciju. Shodno navedenom, bez utjecaja na ishod ovog postupka su utvrđenja drugostepenog suda da je tužitelj već iskoristio sva prava predviđena Zakonom o pristupu informacijama, jer mu na osnovu citiranih zakonskih odredaba pripada pravo da posebnom tužbom traži da se utvrdi diskriminacija i naknada štete (član 12. stav 1. tač. a. i c. Zakona o zabrani diskriminacije).

Odredbom člana 18. navedenog zakona je propisano da je viktimizacija, kao oblik diskriminacije, zabranjena i da predstavlja svaki oblik nepovoljnog postupanja prema osobama koje su u dobroj vjeri prijavile, ili namjeravaju prijaviti diskriminaciju, prisustvovala ili svjedočile diskriminaciji, odbile nalog da diskriminatorno postupaju, na bilo koji način učestvovala u postupku za zaštitu od diskriminacije, pružile ili imale namjeru ponuditi informacije ili dokumente potrebne u postupku zaštite od diskriminacije, ili o diskriminatornom postupanju informirale javnost. Dakle, citirana odredba se, između ostalog, odnosi na sve osobe koje su na bilo koji način učestvovala u postupku za zaštitu od diskriminacije.

Pravno rezonovanje drugostepenog suda da se pravilo o teretu dokazivanja iz člana 15.

stav 1. Zakona o zabrani diskriminacije ne može primijeniti u slučaju viktimizacije je pogrešno. Prema toj odredbi, u svim postupcima predviđenim ovim zakonom kada osoba ili grupa osoba, na osnovu njima raspoloživih dokaza, učine vjerovatnim da je došlo do diskriminacije, teret dokazivanja da nije došlo do diskriminacije leži na suprotnoj strani.

Imajući u vidu da je tužba u ovoj pravnoj stvari podnesena i prvostepena presuda donesena u 2018. godini, valjalo je primijeniti odredbu člana 18. važećeg Zakona o zabrani diskriminacije, koji viktimizaciju definira upravo kao oblik diskriminacije, te odredbu člana 15. stav 1. koja tužitelju stavlja na teret da sudu dokaže da je tuženi izvršio radnju zbog koje je tužen i da učini vjerovatnim da je, zbog njegovog ličnog svojstva – prethodnog učešća u postupku diskriminacije - na njegovu štetu učinjena razlika u odnosu na druge osobe, a na tuženom je da dokaže da tom radnjom nije povrijedio načelo jednakosti.

**Predmet broj 03 O U 022844 23
Uvp od 7. septembra 2023. godine
– Da li pravilno popunjena i
dostavljena prijava poslodavca o
nesreći na poslu predstavlja jedini
relevantni dokaz da je osiguranik
pretrpio povredu na radu**

Činjenice i navodi tužbe

Tužitelj B.A., koji je u radnom odnosu u RMU „Banovići“ d.d. Banovići, podnio je 13. januara 2021. godine zahtjev za ostvarivanje prava po osnovu invalidnosti Kantonalnoj administrativnoj službi za Tuzlanski kanton, kao prvostepenom organu. Uz zahtjev je priložio i prijavu o nesreći na poslu u kojoj je, između ostalog, konstatovano: da je tužitelj povrijeđen 3. decembra 2019. godine na mjestu na kojem je obavljao poslove, i to prilikom izvlačenja kolica, koja su iskočila iz pruge pored tužitelja, te da je tom prilikom pao i povrijedio leđa i glavu, da su ta kolica predstavljala izvor ozljede tužitelja, da o nesreći na poslu nije obaviještena Inspekcija rada, da je iz iste prijave o nesreći

na poslu vidljivo da ju je potpisala odgovorna osoba poslodavca i da je potpis ovjeren pečatom poslodavca, da je ista prijava popunjena i u dijelu "VI. IZVJEŠTAJ DOKTORA KOJI JE PREGLEDAO POVRIJEĐENOG", te da je ovjerena potpisom i pečatom ljekara koji je pregledao tužitelja nakon povređivanja i konstatovao da će nesposobnost za rad tužitelja nakon povređivanja trajati „više mjeseci“.

Rješavajući o zahtjevu tužitelja, prvostepeni organ je pribavio nalaz, ocjenu i mišljenje Instituta za ocjenjivanje radne sposobnosti u oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja Sarajevo – Odjeljenje za prvostepeni postupak medicinskog vještačenja u Tuzli broj ORS-P-TZ-3938/21 od 16. novembra 2021. godine, kojim je ocijenjeno da kod tužitelja, počev od 4. marta 2021. godine "i danas, 16. novembra 2021. godine" postoji II kategorija invalidnosti - promijenjena radna sposobnost, zbog koje tužitelj više nije sposoban da radi svoj posao: radnik - utovarač u jami, a da je sposoban za drugi odgovarajući posao koji ne iziskuje rad u pognutom položaju, podizanje i prenošenje težeg tereta i rad u jami, da je tim nalazom ocijenjeno da je uzrok invalidnosti kod tužitelja povreda na radu od 3. decembra 2019. godine.

Na osnovu opisanog činjeničnog stanja prvostepeni organ je 16. decembra 2021. godine donio rješenje kojim je utvrđeno da kod **tužitelja, zbog povrede** od 3. decembra 2019. godine, postoji II kategorija invalidnosti, te da mu se priznaje pravo na raspoređivanje, odnosno zapošljavanje na drugo odgovarajuće radno mjesto, kao i **pravo na odgovarajuću novčanu naknadu počev od 4. marta 2021. godine i 16.**

novembra 2021. godine do dana rasporeda na drugo radno mjesto.

Nezadovoljan ovakvim obimom utvrđenih prava, tužitelj je podnio žalbu drugostepenom penzionom organu, Federalnom zavodu za penzijsko i invalidsko osiguranje Mostar, koji je nakon što je pribavio nalaz, ocjenu i mišljenje nadležnog drugostepenog instituta za medicinsko vještačenje, koji je potvrdio nalaz i mišljenje prvostepene ljekarske komisije, donio drugostepeno rješenje 8. augusta 2022. godine kojim je odbio žalbu tužitelja, smatrajući da je prvostepeni organ pravilno postupio kada je o pravu tužitelja na naknadu plate odlučio u skladu sa odredbama člana 55. tačka a) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju^[39] (kao da je invalidnost nastala nevezano za povredu na radu) uz obrazloženje da je prijava o nesreći na poslu „neuredna“, jer „nije je popunila Inspekcija rada, niti je prijavu zaprimio Zavod zdravstvenog osiguranja“.

Protiv drugostepenog rješenja tužitelj je podnio tužbu prvostepenom sudu, koji je pobijanom presudom od 2. marta 2023. godine uvažio tužbu tužitelja na način da je izmijenio prvostepeno rješenje od 16. decembra 2021. godine, te je utvrdio da kod tužitelja, **zbog povrede na radu** od 3. decembra 2019. godine, postoji II kategorija invalidnosti, pa mu se priznaje pravo na raspoređivanje, odnosno zapošljavanje na drugo odgovarajuće radno mjesto, kao i **pravo na odgovarajuću novčanu naknadu počev od 4. marta 2021. godine, pa sve dok za to budu postojali zakonski uslovi**. Prvostepeni sud je obrazložio presudu navodeći da je tuženi bio dužan putem navedenih ljekarskih komisija

[39] „Službene novine Federacije BiH“ br. 13/2018, 93/2019, 90/2021 i 19/2022. Članom 55. navedenog zakona je propisano da osiguranik kome se na osnovu promijenjene radne sposobnosti obezbjeđuje pravo na raspoređivanje na drugo radno mjesto, odnosno pravo na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju ima pravo na: a) naknadu plate od dana nastanka invalidnosti do dana rasporeda na drugo radno mjesto, odnosno do upućivanja na prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju, kao i od dana završene prekvalifikacije ili dokvalifikacije do rasporeda na drugo radno mjesto (u daljnjem tekstu: naknada zbog čekanja), b) naknadu plate za vrijeme prekvalifikacije ili dokvalifikacije (u daljnjem tekstu: naknada za vrijeme prekvalifikacije ili dokvalifikacije) i c) naknadu plate zbog manje plate na drugom radnom mjestu (u daljnjem tekstu: naknada zbog manje plate) pod uslovom da je promijenjena radna sposobnost nastala po osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti.

Instituta za medicinsko vještačenje zdravstvenog stanja utvrđivati i ocjenjivati samo činjenice koje se tiču pitanja da li se povreda tužitelja od 3. decembra 2019. godine može smatrati povredom na radu sa stanovišta činjenica iz kojih proizlazi da li se navedena povreda zaista dogodila i da li je uzročno vezana za obavljanje posla koji je tužitelj obavljao u momentu povređivanja, a ne i činjenica koje se tiču pitanja da li je navedena prijava o nesreći na poslu uredno popunjena i predata nadležnom organu zdravstvenog osiguranja. Pri tome je naveo da zaposlenik ne popunjava prijavu o nesreći na poslu zbog čega se nedostaci na prijavi na koje se poziva tuženi ne mogu staviti na teret tužitelju, niti bi tužitelj trebalo da trpi bilo kakve štetne posljedice ukoliko poslodavac zbog bilo kojih razloga ne postupi na taj način.

Odluka Vrhovnog suda

Vrhovni sud Federacije, odlučujući o zahtjevu za vanredno preispitivanje sudske odluke tuženog, ustanovio je da je zahtjev neosnovan pozivajući se na odredbe člana 55. tačka c) Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, kojim je propisano da se osiguraniku obezbjeđuje pravo na naknadu plate zbog manje plate na drugom radnom mjestu pod uslovom da je promijenjena radna sposobnost nastala po osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti.

Suprotno prigovorima iz zahtjeva tuženog organa, ovaj sud je ustanovio da je prvostepeni sud donio zakonitu presudu kada je utvrdio da tužitelju, zbog povrede na radu od 3. decembra

2019. godine, pripada pravo na odgovarajuću novčanu naknadu počev od 4. marta 2021. godine, pa sve dok za to budu postojali zakonski uslovi s obzirom na to da je u toku postupka nesporno utvrđeno da je tužitelj povrijeđen u toku rada, a ne samo da je povrijeđen, kako je navedeno u izreci prvostepenog rješenja. Propust poslodavca tužitelja da, u skladu sa odredbom člana 28. stav 3. Zakona o zdravstvenom osiguranju, dostavi prijavu o nesreći na poslu kantonalnom zavodu osiguranja ne može imati utjecaj na ostvarenje prava tužitelja da, zbog povrede na radu, ostvari pravo na zdravstvenu zaštitu iz osnova obaveznog zdravstvenog osiguranja. Prijava o nesreći na poslu predstavlja izvještajni obrazac koji popunjava i dostavlja poslodavac nadležnom zavodu zdravstvenog osiguranja radi vođenja evidencije u oblasti provođenja zdravstvene zaštite, kako je propisano Zakonom o evidencijama u oblasti zdravstva. Međutim, nedostavljanje ovog obrasca nije prepreka da osiguranik drugim dokaznim sredstvima dokazuje da je promijenjena radna sposobnost nastala po osnovu povrede na radu, u smislu odredbe člana 133. stav 1. i člana 157. stav 2. Zakona o upravnom postupku. Ukoliko bi se povreda na radu osiguranika dokazivala isključivo pravilno popunjenom i dostavljenom prijavom poslodavca o nesreći na poslu, tada bi ostvarenje prava osiguranika sa promijenjenom radnom sposobnošću ovisilo o volji ili sposobnosti poslodavca, a ne o utvrđenom pravom stanju stvari, što bi predstavljalo pretjerani formalizam koji bi onemogućio osiguraniku da dokazuje činjenicu o nastaloj povredi na radu na kojoj temelji svoj zahtjev.

Новине у јуриспруденцији Врховног суда Републике Српске

► Припремила: Тања Милетић, Врховни суд Републике Српске

Увод

За овај број часописа издвојено је шест одлука Врховног суда Републике Српске, и то по двије одлуке из области кривичног, грађанског и управног права. У изабраним одлукама су изнесени ставови о одређеним правним питањима који су значајни за јединствену примјену закона.

Предмет број 85 0 К 095880 22 Квлз – услови за подношење захтјева за заштиту законитости, члан 350 у вези са чланом 312 тачка а) Закона о кривичном поступку Републике Српске; покушај кривичног дјела, члан 22 у вези са чланом 226 став 1 тачка 1 Кривичног законика Републике Српске.

Чињенице и наводи из захтјева за заштиту законитости

Првостепеном пресудом оптужени су проглашени кривим због продуженог кривичног дјела тешка крађа из члана 226 став 1 у вези са чл. 37 и 57 Кривичног законика Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 64/17 и 15/21, у даљем тексту: Кривични законик

или КЗРС) и осуђени на казну затвора, и то оптужени И.С. у трајању од двије године и шест мјесеци, а оптужени Е.Х. у трајању од осам мјесеци. Другостепеном пресудом одбијене су као неосноване жалбе окружног јавног тужиоца и браниоца оптуженог И.С., а жалба браниоца оптуженог Е.Х. уважена је и првостепена пресуда преиначена у погледу одлуке о кривичној санкцији тако што је оптуженом Е.Х., због продуженог кривичног дјела тешка крађа из члана 226 став 1 тачка 1 у вези са чл. 37 и 57 КЗРС изречена условна осуда којом му је утврђена казна затвора у трајању од осам мјесеци и одређено да се она неће извршити ако оптужени у року од двије године не учини ново кривично дјело.

Захтјев за заштиту законитости (у даљем тексту: захтјев) је поднио осуђени И.С. због повреде Кривичног законика и повреде права на одбрану с приједлогом да се дјелимично укину нижестепене пресуде и одмјери казна овом осуђеном нижа од изречене, док је републичка јавна тужитељка предложила да се захтјев на основу члана 353 став 1 у вези са чланом 352 став 2 тачка а) Закона о кривичном поступку Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 51/12, 91/17, 66/18 и 15/21, у даљем тексту: ЗКПРС) одбаца као недопуштен.

Одлука

Сматрајући да из садржаја жалбе браниоца оптуженог И.С. произилази да је повреда кривичног закона у истом облику истицана и као жалбени основ против првостепене пресуде када се жалбом указивало да радње описане под тачком 3 побијане пресуде објективно не представљају покушај кривичног дјела тешка крађа (дакле, да те радње не представљају кривично дјело), уз образложење да оптужени није започео извршење кривичног дјела као један од битних услова за постојање покушаја кривичног дјела, овај суд је закључио да овако конципиран жалбени приговор имплицитно сугерише повреду Кривичног законика предвиђену тачком а) члана 312 ЗКПРС, која се манифестује у томе да дјело за које се оптужени гони (описано под тачком 3) не представља кривично дјело. С друге стране, повреда права на одбрану као битна повреда одредаба кривичног поступка из члана 311 став 1 тачка г) ЗКПРС је само назначена као основ побијања правоснажне пресуде. Међутим, у образложењу захтјева нису конкретизоване повреде одредаба кривичног поступка које би манифестовале повреду права на одбрану, нити је ова битна повреда одредаба кривичног поступка била изнесена у жалби браниоца оптуженог на првостепену пресуду, па је тиме, у смислу одредбе члана 350 став 2 ЗКПРС, искључена могућност позивања на ову повреду процесног закона у захтјеву за заштиту законитости, осим када је та повреда учињена у жалбеном поступку. Због наведеног, овај суд је установио да је захтјев допуштен, али само у сегменту приговора заснованим на тврдњи о повреди Кривичног законика.

Према оцјени овог суда, аргументима захтјева изнесеним у прилог тврдњи о почињеној повреди Кривичног законика у наведеном облику није доведена у сумњу правилност закључка побијане пресуде, нити валидност датих разлога

у образложењу за закључак да радње овог осуђеног, чињенично описане под тачком 3 побијане пресуде, манифестују све елементе бића кривичног дјела тешка крађа у покушају из члана 226 став 1 тачка 1 Кривичног законика, јер радње које је осуђени предузео критичног догађаја, које су мотивисане намјером да украде туђе покретнествари, а које се огледају у покушају да подесним предметом и физичком снагом провали улазна врата стана оштећене, по свом карактеру несумњиво манифестују покушај извршења кривичног дјела тешка крађа проваљивањем затвореног простора. Дакле, радњама описаним под тачком 3 побијане пресуде, када по претходном договору са саизвршиоцем Е.Х. да изврше крађу оптужени И.С. долази до улазних врата стана оштећене (док га је Е.Х. чекао у возилу паркираном преко пута зграде у којој се налази стан оштећене), па подесним предметом и физичком снагом покушава да провали улазна врата стана оштећене, оптужени је умишљајно започео радњу извршења кривичног дјела тешка крађа проваљивањем затворених простора, али је у довршењу те радње спријечен гласним повицима оштећене (који су долазили из стана), након чега је побјегао са лица мјеста. На основу наведеног чињеничног утврђења садржаног под тачком 3 изреке побијане пресуде Врховни суд Републике Српске је установио да је побијаном правоснажном пресудом правилно примијењен Кривични законик када су те радње осуђеног правно квалификоване као кривично дјело тешка крађа у покушају из члана 226 став 1 тачка 1 Кривичног законика, те када је суд, утврдивши да те радње представљају јединствену кривичноправну цјелину са радњама описаним под тач. 1, 2 и 4 изреке пресуде, у смислу одредбе члана 57 Кривичног законика, све те радње осуђеног правно квалификовао као продужено кривично дјело тешка крађа из члана 226 став 1 тачка 1 Кривичног законика. Слиједећи наведено, захтјев осуђеног је одбијен као неоснован.

**Предмет број II 0 K 026524 23 Кж
15 – притвор након потврђивања
оптужнице, члан 202 став 2
тачка г) Закона о кривичном
поступку Републике Српске**

Чињенице и наводи из жалбе

Побијаним рјешењем, у поступку контроле оправданости притвора, утврђено је да нису престали разлози за притвор из члана 197 став 1 тач. а) и в) Закона о кривичном поступку Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ број 51/12 до 15/21, у даљем тексту: ЗКПРС) против оптуженог због кривичног дјела тешко убиство из члана 125 став 2 Кривичног законика Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ бр. 64/17 и 15/21, у даљем тексту: КЗРС). Притвор је продужен због посебног притворског разлога садржаног у одредби члана 197 став 1 тач. а) и в) ЗКПРС уз обавезну контролу оправданости притвора по истеку свака два мјесеца од дана доношења посљедњег рјешења о притвору.

Против наведеног рјешења бранилац оптуженог је поднио жалбу због погрешне примјене материјалног права, погрешно и непотпуно утврђеног чињеничног стања, повреде одредаба ЗКПРС, повреде права на пресумцију невиности, предлажући да се жалба уважи, побијано рјешење преиначи и оптужени пусти на слободу, јер притвор након потврђивања оптужнице не може да траје дуже од двије године, или да се одреде друге мјере забране.

Одлука

Према оцјени овог суда, без основа је жалбени приговор да се оптужени у притвору налази незаконито и без правног основа. Наиме, и за овај суд је неспорно да се оптуженом потврђеном оптужницом ставља на терет кривично дјело тешко убиство из члана 125 став 2 Кривичног

законика Републике Српске (<“Службени гласник Републике Српске”> број 64/17) за које је прописана казна затвора у трајању од десет година или казна дуготрајног затвора, што значи да оптуженом није могуће изрећи казну доживотног затвора, која је прописана Измјенама и допунама КЗРС („Службени гласник Републике Српске“ број 15/21). С тим у вези, жалба губи из вида да је у вријеме када је оптужени починио кривично дјело, у тада важећем КЗРС за то дјело била прописана као најстрожија казна казна дуготрајног затвора, која је, према тада важећим одредбама ЗКПРС, повлачила могућност продужења притвора након потврђивања оптужнице до три године. Пошто је наведеним Измјенама и допунама КЗРС ова казна замијењена казном доживотног затвора, посљедице томе Измјенама и допунама ЗКПРС („Службени гласник Републике Српске“ број 15/21) могућност продужења притвора након потврђивања оптужнице везује се за кривична дјела за која је прописана казна доживотног затвора (као најтежа казна у систему казни).

Дакле, продужење притвора након потврђивања оптужнице до три године, према одредбама члана 202 став 2 тачка г) ЗКПРС, везује се за најтежу казну прописану у систему казни према КЗРС (казна дуготрајног затвора према одредбама КЗРС који је важио у вријеме извршења дјела и казна доживотног затвора према сада важећем КЗРС). Слиједећи то, без основа је жалбени приговор заснован на тврдњи да је у конкретном случају искључена могућност продужења притвора оптуженом до три године, јер за предметно кривично дјело није могуће изрећи казну доживотног затвора. С обзиром на наведено, те оцјењујући да ни остали жалбени приговори нису основани, овај суд је жалбу браниоца оптуженог одбио као неосновану.

Предмет број 57 0 Пс 135803 23 Рев - измакла корист, члан 189 Закона о облигационим односима

Чињенице и наводи из ревизије

Тужбеним захтјевом у овој парници тужилац је тражио да му се надокнади штета проузрокована саобраћајном несрећом у износу од 5.078,00 КМ са законском затезном каматом. Према утврђеном чињеничном стању, саобраћајну несрећу у којој је оштећен аутобус, чији је власник тужилац, скривио је возач возила које је било осигурано по основу ауто-одговорности код туженог. Ради доказивања изгубљене добити, тужилац је извео доказ вјештачењем вјештака финансијске струке према чијем налазу је утврђена изгубљена добит у износу од 4.138,68 КМ. Првостепени суд је закључио да је спроведеним доказима утврђено да је на возилу тужиоца наступила материјална штета у износу од 940,00 КМ, да је на име изгубљене добити за вријеме када се аутобус није користио, с обзиром на то да се тужилац бави превозничком дјелатношћу, тужилац претрпιο штету у виду изгубљене зараде у износу од 4.138,00 КМ, па је обавезао туженог да тужиоцу на име накнаде штете исплати укупно износ од 5.078,00 КМ са законском затезном каматом. Другостепени суд, оцјењујући да тужилац није доказао да аутобус који је оштећен у удесу није користио 14 дана, као ни да ли су за наведени аутобус у том периоду биле уговорене релације – превоз и да ли је тај посао тужилац обавио неким другим возилом, јер би само у тој ситуацији имао право на накнаду штете због изгубљене добити, жалбу туженог је усвојио, првостепену пресуду преиначио тако што је захтјев тужиоца за исплату накнаде штете на име изгубљене зараде у износу од 4.138,00 КМ одбио, а у досуђујућем непобијаном дијелу првостепена пресуда је остала неизмијењена.

Против другостепене одлуке тужилац је изјавио ревизију због погрешне примјене материјалног

права са приједлогом да се она дозволи, побијана одлука преиначи у одбијајућем дијелу и у том дијелу тужбени захтјев усвоји. Позивајући се на одредбу члана 237 став 3 тачка 1 Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ број 58/03 до 61/13, у даљем тексту: ЗПП), тужилац је указао на супротне ставове другостепених судова када је у питању накнада на име изгубљене добити, те је приложио више одлука Окружног суда у Бањој Луци и Вишег привредног суда у Бањој Луци. Сматрао је да је нужно да се усвоји став да је за утврђење висине изгубљене добити битан само добитак који се могао очекивати према редовном току ствари.

У одговору на ревизију тужени је првенствено предложио да се ревизија одбаца као недозвољена, а у случају да суд прихвати да одлучује о изванредној ревизији, имајући у виду изразито неуједначену судску праксу, предложио је да се усвоји став према коме би се „предмети изгубљене добити стандардизовали према принципу изгубљених ауто-дана“.

Одлука

Врховни суд Републике Српске, имајући у виду наводе ревизије и одговора на ревизију, те приложене одлуке другостепених судова, закључио је да су у конкретном случају испуњени законски услови да се дозволи одлучивање о изванредној ревизији, јер је то важно за обезбјеђење јединствене примјене права и равноправности свих у његовој примјени.

Наиме, према одредбама члана 189 ст. 1 и 3 Закона о облигационим односима („Службени лист СФРЈ“ бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, те „Службени гласник РС“ број 17/93 до 74/04, у даљем тексту: ЗОО), да би остварио право на изгубљену добит, тужилац је био дужан да докаже да је обављао дјелатност из које је остваривао добит и да је у обављању дјелатности спријечен штетниковом радњом или пропуштањем. Изведеним доказима тужилац је доказао да се бави дјелатношћу

ауто-превоза и да има одобрење надлежног органа за превоз путника на саобраћајној линији С. 1 и 2, да је оштећени аутобус због поправке био ван редовне употребе 14 дана (налаз вјештака машинске струке), а вјештак финансијске струке је износ изгубљене добити од 4.138,68 КМ израчунао тако што је обрачунао просјечну дневно остварену добит у посљедња три мјесеца прије настанка штетног догађаја (295,62 КМ) и помножио је са бројем дана (14 дана), колико је било потребно да се поправе оштећења која је аутобус претрпио у саобраћајној несрећи. Такође, овакав начин обрачуна изгубљене добити је у складу са правним схватањем усвојеним на сједници Грађанског одјељења овог суда број 118-0-СуI-24-000 050 од 2. фебруара 2024. године. Стога, став другостепеног суда да је тужилац, да би остварио право на накнаду изгубљене добити, био дужан да докаже да је превоз обављао другим аутобусом је погрешан, јер то представља превише екстензивно тумачење одредбе члана 189 став 3 ЗОО и супротно је судској пракси и ставовима које је усвајао Виши привредни суд у Бањој Луци у ранијим одлукама (достављеним уз ревизију). Произилази да би тужилац, према редовном току ствари, да није дошло до оштећења аутобуса, вршио редовни превоз путника на наведеним линијама и тиме остваривао добит у чему је спријечен радњама осигураника туженог. Због наведеног, овај суд је ревизију тужиоца усвојио и побијану пресуду преиначио тако што је одбио жалбу туженог и потврдио првостепену пресуду у дијелу којим је усвојен захтјев и досуђена накнада штете на име изгубљене зараде у износу од 4.138,00 КМ.

**Предмет број 80 0 П 105773 23 Рев
2 – допунска пресуда, члан 192
Закона о парничном поступку**

Чињенице и наводи из ревизије

У овој правној ствари тужилац је тражио тужбеним захтјевом да се обавезе тужена

да му на име накнаде нематеријалне штете узроковане притварањем исплати износ од 46.800,00 КМ са припадајућом каматом. Сматрајући да је тужилац својим недопуштеним поступцима у временском периоду од 2005. до 2016. године у доброј мјери узроковао потребу да се распише потјерница, да се ухапси и да борави у притвору, првостепени суд је, позивом на одредбу члана 412 Закона о кривичном поступку Републике Српске, дјелимично усвојио тужбени захтјев и обавезао тужену да му исплати износ од 15.000,00 КМ са припадајућом затезном каматом од пресуђења до исплате. Изреком првостепене пресуде није одбијен захтјев тужиоца у преосталом дијелу (до траженог износа од 46.800,00 КМ и за затезну камату од дана подношења тужбе до пресуђења) иако је у образложењу речено да је одбијен тужбени захтјев преко досуђеног износа. Наиме, суд је оцијенио да је тужилац „својим радњама допринио одређивању притвора“, а да је камата досуђена од дана доношења пресуде, јер је тек тада утврђена висина тражене нематеријалне штете. Пресудом другостепеног суда жалба туженог је одбијена и првостепена пресуда потврђена, а жалба тужиоца је одбачена. Другостепени суд је жалбу тужиоца одбацио уз образложење да је изјављена „на непостојећу одлуку суда“, па пошто тужилац није тражио да се донесе допунска пресуда у року прописаном законом, сагласно одредби члана 192 став 3 Закона о парничном поступку („Службени гласник РС» број 58/03 до 61/13, у даљем тексту: ЗПП), има се сматрати да је тужба „у том дијелу повучена“.

Против другостепене одлуке, у дијелу којим је његова жалба одбачена, тужилац је изјавио ревизију због повреде одредаба парничног поступка и погрешне примјене материјалног права с приједлогом да се ревизија усвоји и оспорена пресуда преиначи тако да се усвоји његова жалба, те удовољи и дијелу тужбеног захтјева који је одбијен првостепеном пресудом, или да се другостепена пресуда

укине и предмет врати другостепеном суду на поновно одлучивање.

Одлука

Одлучујући о ревизији тужиоца, Врховни суд Републике Српске је закључио да из утврђеног чињеничног стања произилази да је првостепени суд пропустио да одлучи о дијелу тужбеног захтјева који представља разлику између траженог и досуђеног износа на име накнаде нематеријалне штете. Даље, овај суд је оцијенио да нема одлуке о одбијајућем дијелу тужбеног захтјева, да нема пресуде у том дијелу, па тако ни објекта побијања, односно да нема претпоставке за подношење правног лијека у виду жалбе, и то без обзира на чињеницу да се из образложења првостепене пресуде види да је тужбени захтјев преко досуђеног износа одбијен. Наиме, о свим захтјевима мора да се одлучује изреком пресуде, будући да само изрека пресуде, у смислу одредбе члана 196 ЗПП, постаје правоснажна и да има снагу пресуђене ствари, а не и образложење пресуде. Међутим, примјењујући опште правило према коме погрешна квалификација правног средства нема утицаја на његов третман, кад се пресуда побија жалбом због тога што суд није одлучио о свим захтјевима (или дијелу захтјева) који су предмет парнице, па и онда када се тужилац жали јер сматра да је дио његовог захтјева одбијен садржајем образложења, без обзира на то што таква одлука није садржана у изреци пресуде, жалба ће се третирати као приједлог да се донесе допунска пресуда о којој говори одредба члана 192 ЗПП. Такође, при чињеници да је изреком првостепене пресуде јасно речено да се „дјелимично усваја тужбени захтјев” и да је тужилац у жалби изричито тражио да другостепени суд „првостепену пресуду преиначи у одбијајућем дијелу тако што ће у цијелости усвојити тужбу и тужбени захтјев тужиоца” никако не може да се сматра да је тужилац у том дијелу (о којем није одлучено изреком првостепене пресуде, али њено

образложење садржи разлоге за такву одлуку) повукао тужбу, како је погрешно установио другостепени суд. Због наведених разлога, овај суд је ревизију усвојио и укинуо другостепену пресуду у побијаном дијелу, те предмет у том дијелу вратио другостепеном суду на поновно суђење.

Предмет број 11 0 У 031320 23 Увп – утврђивање одговорности вјештака, члан 15 Закона о вјештацима у вези са чл. 147, 148 и 155 ст. 2 и 3 Закона о парничном поступку

Чињенице и наводи из захтјева за ванредно преиспитивање

Побијаном пресудом уважена је тужба и поништен оспорени акт којим је одбијен приговор тужиоца изјављен против рјешења туженог којим је усвојена притужба адвоката Д.С., као пуномоћника странке у парничном поступку, на рад тужиоца, као вјештака саобраћајне струке, поводом налаза и мишљења датих у предмету број 73 0 П 033547 19 П који се води пред Основним судом у Котор Варошу, а на основу одредбе члана 17 став 1 тачка 2 Закона о вјештацима Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“ број 74/17, у даљем тексту: Закон о вјештацима). Образлажући уважавање тужбе суд је, позивајући се на одредбе члана 147 до 161 Закона о парничном поступку („Службени гласник Републике Српске“ број 58/03 до 61/13, у даљем тексту: ЗПП), установио да је комисија, задирући у надлежност судске оцјене доказа (вјештачења) који је спроведен, прекорачила границе овлашћења које су јој дате Правилником о поступку утврђивања одговорности вјештака („Службени гласник Републике Српске“ број 89/18, у даљем тексту: Правилник), односно да је дала мишљење у сфери обављеног вјештачења, и то арбитрарно у корист подносиоца примједбе, као да ју је ангажовао суд да изврши надвјештачење у предметном судском поступку, а што није задатак комисије.

У захтјеву за ванредно преиспитивање тужени је истакао да побија наведену пресуду због повреде Закона о вјештацима и Правилника, оцјењујући да је комисија, супротно налажењу суда, поступала у складу са чланом 17 Закона о вјештацима, те је, износећи садржај изјашњења комисије који се односи на пропусте у раду вјештака, предложио да се захтјев уважи, побијана пресуда укине и предмет врати на поновно суђење.

У одговору на захтјев заинтересовано лице је навело да су њему, као пуномоћнику тужиоца у том парничном поступку, биле „везане руке“ када је покушавао да убиједи суд да вјештак није урадио налаз у складу са правилима струке због чега га је и пријавио комисији која је указала на његове пропусте као вјештака. предложио је да се захтјев уважи, а побијана пресуда преиначи.

Одлука

Позивајући се на одредбе чл. 147, 148, 155 ст. 2 и 3, те члан 7 став 1 и члан 8 ЗПП, овај суд је установио да чињеница да је једна странка изгубила спор у судском поступку није и не може да буде основ за покретање поступка одговорности вјештака. Наиме, вјештак је давао налаз и мишљење у том поступку ради разјашњења одређених чињеница за које је потребно стручно знање којим сам судија не располаже, али судија је обавезан да оцијени тај налаз и мишљење и да оцијени које чињенице ће узети као доказане, а које не. Судија је, изван сваке сумње, слободан да критички оцијени исказ вјештака, али то не значи да није везан никаквим правним средствима. Закључивање судијетреба да буде такво да га може разумјети сваки просјечно образовани и здраворазумски грађанин који није заинтересован за исход поступка. Способност судије (суда) јесте да критички оцијени дати налаз и мишљење вјештака, па су неосновани приговори заинтересованог лица да те способности судија (суд) нема. Само незадовољство странке налазом и

мишљењем вјештака не може да буде основ за покретање поступка одговорности вјештака. Стога, овај суд је установио да је нижестепени суд правилно закључио да је једино судија (суд) обавезан да оцијени налаз и мишљење вјештака, па у случају да оцијени да су налаз и мишљење непотпуни, или да дати налаз и мишљење нису јасни и разумљиви, или да садрже противрјечности, судија (суд) може да, одреди другог вјештака уз претходно изјашњење странака. Без обзира на диспозитивност парничног поступка, судија (суд) не може да буде ниједи посматрач, он мора да управља поступком, а колика је могућност противне странке да оспорава дати налаз и мишљење вјештака ствар је законских рјешења. У наведеном судском поступку судија (суд) је прихватио налаз и мишљење наведеног судског вјештака и одбио захтјев да се изврши допуна вјештачења, па је странци која није била задовољна таквом одлуком суда остала могућност да у жалбеном поступку оспорава судску одлуку и у односу на то доказно средство.

Даље, овај суд је закључио да, имајући у виду одредбе члана 5 став 3 Правилника, комисија није надлежна да се поставља као орган надвјештачења и да, како то правилно закључује нижестепени суд, оцјењује налаз и мишљење вјештака у одређеном предмету, јер оцјену квалитета налаза и мишљења може дати само судија (суд) пред којим се даје налаз и мишљење, а не орган који је успостављен ван судског система. Наиме, то би представљало мијешање несудске власти у судску власт. Сви наводни пропусти вјештака које је комисија изнијела у свом изјашњењу, заправо, представљају оспоравање налаза и мишљења вјештака у материјалном смислу, што није у надлежности комисије, па нижестепени суд правилно закључује да је комисија, дајући овакво изјашњење, прекорачила границе свог овлашћења. Због наведених разлога, не може да се прихвати као основано изјашњење адвоката Д.С., заинтересованог лица у управном спору, о

чијим примједбама је и одлучивао тужени и донио оспорени акт. Због свега наведеног, наведени захтјев је одбијен.

**Предмет број 11 0 У 029700 22
Увп – проглашавање рјешења
ништавим, члан 252 Закона о
општем управном поступку**

***Чињенице и наводи из захтјева за ванредно
преиспитивање***

Побијаном пресудом уважена је тужба и поништен оспорени акт којим је одбијен приједлог тужиоца да се прогласи ништавим рјешење Одјељења за привреду и финансије Општине К. од 2. августа 2011. године којим је именована комисија за установљавање и процјену штете изазване масовним помором млађи поточне пастрмке уз образложење да се рјешење чије се проглашавање ништавим тражи не односи ни на једну тачку члана 252 Закона о општем управном поступку („Службени гласник Републике Српске“ бр. 13/02-66/18, у даљем тексту: ЗОУП). Оцјењујући законитост оспореног акта, суд је установио да је акт донесен уз повреду члана 197 став 2 ЗОУП-а, јер не садржи прописане саставне дијелове рјешења, те посебно адекватно образложење за разлоге садржане у диспозитиву. Уз упитну надлежност општинског органа за такво рјешавање, то даје основ да се закључи да постоје услови да се рјешење прогласи ништавим.

У захтјеву за ванредно преиспитивање тужени је указао да је побијана пресуда незаконита, те, износећи хронологију овог поступка и предлажући да се наведени захтјев уважи, посебно истакао да је суд у конкретном случају прекорачио границе свог овлашћења. Такође је истакао да није јасно на основу чега је утврдио да је у овом поступку тужени орган Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Републике Српске када је тужбом тражено поништење рјешења в.д. замјеника начелника Општине К. од 14. марта 2016.

године, те се позвао и на Пресуду број 11 0 У 027986 20 У од 16. јуна 2021. године.

Одлука

Према оцјени овог суда, неопходно је указати на то да је погрешан правни став изражен у Пресуди нижестепеног суда број 11 0 У 027986 20 У од 16. јуна 2021. године (којом је уважена тужба и поништен закључак туженог од 2. новембра 2020. године којим је одбачена жалба тужиоца због ненадлежности изјављена против оспореног акта уз образложење да је правна заштита против тог рјешења обезбијеђена не у жалбеном поступку, већ у управном спору пред надлежним судом), а тиме и пресуда незаконита. Иако та пресуда није предмет преиспитивања у овом поступку, као таква она је довела до доношења наведене незаконите одлуке нижестепеног суда.

Наиме, наведено рјешење од 14. марта 2016. године садржи правну поуку да је против тог рјешења дозвољена жалба Министарству пољопривреде, шумарства и водопривреде у року од 15 дана од дана доношења у складу са којом је тужилац и поступио. То рјешење је неразумљиво и неправилно, јер се у уводном дијелу наводи да је доносилац рјешења вршилац дужности замјеника начелника и истовремено Одјељења за привреду и финансије, а у потпису је в.д. замјеника начелника Општине. Поред тих недостатака, дата је погрешна поука о правном средству. То рјешење као првостепено, сагласно члану 111 став 2 тачка 2 у вези са чланом 150 став 1 тачка 2 Закона о локалној самоуправи („Службени гласник Републике Српске“ бр. 101/04 до 98/13), који је био на снази у вријеме доношења тог рјешења, потписује начелник Одјељења, а у складу са чланом 43 став 1 алинеја 15 тог закона, начелник Општине рјешава у другом степену о жалби на првостепена рјешења општинске управе уколико за рјешавање нису надлежни републички органи. Истовјетна је одредба члана 59 став 1 тачка 17) важећег Закона о

локалној самоуправи („Службени гласник Републике Српске“ бр. 97/16 до 61/21) према којем градоначелник, односно начелник општине рјешава у другом степену жалби на првостепена рјешења уколико за рјешавање нису надлежни републички органи. Дакле, против рјешења од 14. марта 2016. године као првостепеног није могуће водити управни спор, па је тужбу требало одбацити на основу одредбе члана 22 тачка 4 у вези са чланом 7

Закон о управним споровима („Службени гласник Републике Српске“ бр. 109/05 и 63/11) са упутом о отклањању недостатака сходно истакнутим наводима. Слиједећи наведено, овај суд је уважио захтјев туженог, укинуо побијану пресуду и предмет вратио нижестепеном суду на поновни поступак ради отклањања недостатака на које је указано овом пресудом.

Novine u jurisprudenciji Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

► Pripremila: Mirela Adžajlić-Hodžić, Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Uvod

Za ovaj broj časopisa *Pravna hronika* Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine izdvojio je četiri presude iz druge polovine 2023. godine, i to jednu presudu iz oblasti krivičnog prava i tri presude iz oblasti građanskog prava.

Presuda broj 96 0 K 133994 23 Kž - Povreda slobode odlučivanja birača

Činjenice i žalbeni navodi

Presudom Osnovnog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 96 0 K 133994 22 K od 27. aprila 2023. godine (u daljem tekstu: prvostepena presuda) optuženi E.M. proglašen je krivim da je radnjama opisanim u tački I izreke te presude počinio produženo krivično djelo povreda slobode odlučivanja birača iz člana 192. stav 1. u vezi sa članom 55. Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Za to krivično djelo sud mu je izrekao novčanu kaznu u iznosu od 500,00 KM, koju je optuženi dužan platiti u roku od tri mjeseca računajući od dana pravosnažnosti presude. Istom presudom, na osnovu člana 284. stav 1. tačka c) Zakona

o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, optuženi E.Š. oslobođen je optužbe da je radnjama opisanim u tački II izreke te presude počinio produženo krivično djelo povreda slobode odlučivanja birača iz člana 192. stav 1. u vezi sa članom 55. Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Protiv prvostepene presude žalbe su podnijeli Tužilaštvo Brčko distrikta Bosne i Hercegovine i branilac optuženog E.M. u zakonskom roku. Kada je u pitanju žalba branioca optuženog E.M., drugostepeni sud se prvenstveno bavio osnovanošću žalbenih navoda kojima se ukazuje na to da je prvostepeni sud prilikom donošenja pobijane presude u odnosu na optuženog E.M. počinio povredu Krivičnog zakona iz člana 298. stav 1. tačka a) Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Odluka

Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je ustanovio da djelo koje se optuženom E.M. optužnicom stavlja na teret i za koje je tačkom I izreke pobijane presude proglašen krivim u činjeničnom opisu ne sadrži sva

zakonska obilježja krivičnog djela povreda slobode odlučivanja birača iz člana 192. stav 1. Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine zbog čega se s pravom žalbom branioca optuženog E.M. ukazuje na to da je prvostepeni sud prilikom donošenja pobijane presude u odnosu na njega počinio povredu Krivičnog zakona iz člana 298. stav 1. tačka a) Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, kada je pravno ocijenio da djelo optuženog predstavlja navedeno krivično djelo.

Kada je riječ o krivičnom djelu povreda slobode odlučivanja birača iz člana 192. stav 1. Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, propisano je da „Ko silom, ozbiljnom prijetnjom, prinudom, podmićivanjem ili korištenjem njegovog teškog imovinskog stanja ili na drugi protivpravan način utječe na birača u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine da na izborima za institucije u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine ili prilikom glasanja o opozivu ili na referendumu glasa za ili protiv pojedine liste, pojedinog kandidata, ili da glasa za ili protiv opoziva, za ili protiv prijedloga o kojem se odlučuje referendumom, ili da uopće ne glasa, kaznit će se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine“.

U činjeničnom opisu navedenog krivičnog djela u optužnici nisu navedene činjenice i okolnosti koje čine obilježja tog krivičnog djela, kao i one od kojih zavisi primjena određene odredbe Krivičnog zakona, kako je to propisano odredbom člana 285. stav 1. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Činjenični opis djela u optužnici ne sadrži činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi da je optuženi E.M. bio svjestan da opisanim radnjama, tj. podmićivanjem, utječe na slobodu opredjeljenja birača na izborima i da je na taj način htio da postigne određene posljedice, odnosno da je u tom smislu njegov umišljaj subjektivno bio usmjeren na glasanje s namjerom da kandidatu A.D. prikupi glasove na lokalnim izborima u Bosni i Hercegovini zakazanim za 15. novembar 2020. godine, na teritoriji Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Pošto činjenični opis tog krivičnog djela u optužnici ne sadrži činjenice i okolnosti iz kojih proizlazi psihički

odnos optuženog E.M. prema tom djelu (direktni umišljaj sa svim njegovim komponentama), on ne sadrži sva zakonska obilježja bića krivičnog djela povreda slobode odlučivanja birača iz člana 192. stav 1. Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Naime, to krivično djelo može da se izvrši samo sa direktnim umišljajem, tako da krivica učinioca postoji samo ako je bio svjestan da svojim radnjama, u konkretnom slučaju podmićivanjem kao jednom od alternativno propisanih radnji, utječe na slobodu opredjeljenja birača na izborima i ako je htio da postigne određene posljedice njegovim učinjenjem, u konkretnom slučaju glasanje za pojedinog kandidata, odnosno da je njegov umišljaj u tom smislu subjektivno bio usmjeren na glasanje s namjerom da pojedinom kandidatu prikupi glasove. Navedeno čini subjektivnu stranu krivičnog djela, što je, pored objektivnih obilježja koja se ogledaju u radnji izvršenja i posljedici, uslov za njegovo postojanje, pa u činjeničnoj osnovici izreke presude, u smislu odredbe člana 285. stav 1. tačka a) Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, treba da budu sadržane činjenice i okolnosti koje se odnose na subjektivnu stranu postupanja učinioca djela (iz kojih jasno i nedvosmisleno proizlazi direktni umišljaj sa svim njegovim komponentama).

Stoga, ovaj sud je, na osnovu odredbe člana 284. stav 1. tačka a) Zakona o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, optuženog E.M. oslobodio optužbe za krivično djelo povreda slobode odlučivanja birača iz člana 192. stav 1. Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, jer djelo za koje je optužen, onako kako je opisano u optužnici, ne predstavlja krivično djelo.

Presuda broj 96 0 P 148975 23 GŽ - Utvrđivanje očinstva i obaveze izdržavanja djeteta

Činjenice i žalbeni navodi

Presudom Osnovnog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 96 0 P 148975 22 P od 13. aprila 2023. godine (u daljem tekstu:

prvostepena presuda) odbijen je tužbeni zahtjev mlđb. tužitelja i njegove majke kojim su tražili, prvo, da se utvrdi da je tuženi biološki otac mlđb. tužitelja, a zatim i da se obaveže tuženi da plaća doprinos za izdržavanje mlđb. tužitelja kao svog sina.

Tokom prvostepenog i u žalbenom postupku tužitelji, između ostalog, akcentiraju da Zavod za sudsku medicinu nije akreditovana ustanova za obavljanje vještačenja DNK.

Odluka

Prvostepeni sud je jasno izložio razloge zašto smatra da navedena činjenica ne utječe na vjerodostojnost nalaza, koje kao pravilne i logične prihvata i ovo vijeće, naročito pri tome da tužitelji svojim tvrdnjama, a niti izvedenim dokazima, nisu doveli u sumnju stručnost vještakinje koja je obavila vještačenje u konkretnoj pravnoj stvari, standardiziranu proceduru prema kojoj se postupalo prilikom obavljanja vještačenja DNK, niti su dovodili u pitanje valjanost opreme i materijala koji su korišteni prilikom vještačenja. U obrazloženju Apelacioni sud Brčko distrikta Bosne i Hercegovine ističe da je akreditacija dobrovoljni proces koji provodi nezavisna agencija koja ocjenjuje da li zdravstvena ustanova ispunjava određene kriterije i norme za kvalitet i bezbjednost zdravstvene zaštite (odredba člana 201. stav (2) Zakona o zdravstvenoj zaštiti Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“ broj 57/22). Akreditacija nije isto što i certifikacija. Razlika između akreditovanja i certifikacije je u tome što se akreditovanjem dokazuje kompetentnost za obavljanje određenih ispitivanja, mjerenja, certifikacije ili inspekcije, a certifikacijom se dobija potvrda (certifikat) o usklađenosti sistema upravljanja, proizvoda ili osoba sa određenim standardom ili tehničkom specifikacijom, koja je obavezna shodno odredbi člana 201. stav (1) Zakona o zdravstvenoj zaštiti Republike Srpske. Iz navedenog proizlazi da je akreditacija dobrovoljni proces, da zdravstvena ustanova koja nije akreditovana može da obavlja vještačenje ako ima dozvolu za rad, adekvatnu stručnu osposobljenost i opremu za to, u skladu

sa pozitivnim propisima. Svakako da obavljeno vještačenje može biti osporeno prigovorima parničnih stranaka na način da se dokaže da je vještačenje obavljeno protivno pravilima, procedurama, nepotpuno ili nekvalitetno. Međutim, pošto tužitelji nisu isticali takve prigovore, dakle, one kojima bi se valjano mogla dovesti u pitanje vjerodostojnost nalaza i mišljenja, niti su dokaze u vezi s tim izvodili, nema mjesta za žalbeni prigovor o „nedostatku akreditacije“ ustanove koja je obavila vještačenje s obzirom na sve izneseno.

Presuda broj 96 0 P 110155 23 Gž – Vlastita mjenica

Činjenice i žalbeni navodi

Stavom I Presude Osnovnog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 96 0 P 110155 20 P od 5. maja 2021. godine (u daljem tekstu: prvostepena presuda) odbija se prigovor tuženog i ostavlja na snazi Rješenje o izvršenju Osnovnog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 96 0 I 110155 18 I od 16. januara 2019. godine. Stavom II prvostepene presude odbija se protivtužbeni zahtjev.

Predmet raspravljanja i odlučivanja u ovoj parnici (koja je proistekla iz izvršnog postupka) su tužbeni zahtjev tužioca kojim traži da mu tuženi, na osnovu mjenice, isplati dug u iznosu od 52.268,25 KM sa zakonskom zateznom kamatom počev od 9. novembra 2016. godine, pa do konačne isplate uz zahtjev da se dosude troškovi postupka (izvršnog i parničnog), kao i protivtužbeni zahtjev kojim tuženi traži da se utvrdi da je tužilac izgubio svoja povjerilačka prava po navedenoj mjenici i da se utvrdi njena ništavost, shodno čemu je izgubio i pravo da naplati predmetno potraživanje.

Odluka

Stav prvostepenog suda da se u konkretnom slučaju radi o vlastitoj mjenici i da tužilac nije bio dužan vršiti prepravke na njoj je pravilan. Naime, kada su u pitanju žalbeni navodi

tuženog koji se odnose na prigovor istaknut tokom prvostepenog postupka, a na kojem istrajava i sada u žalbi, da „predmetna mjenica nije valjana i da nije pravilno popunjena da bi bila vlastita mjenica s obzirom na to da ne sadrži bezuslovno obećanje izdavaoca mjenice da će platiti mjenicu, a da ne ispunjava uslove ni za valjanost trasirane mjenice, jer je nije potpisao trasat“, odnosno da „izdavalac mjenice nije precrtavanjem sloga u riječi platiti i formiranjem riječi platit ću dao bezuslovno obećanje da će se određena mjenična svota platiti“, valja reći da je Građansko-privredno-upravno odjeljenje ovog suda, inicirano sudskom praksom ovog suda, ali i praksom sudova u okruženju, na sjednici održanoj 15. decembra 2022. godine usvojilo pravni stav (obavezujući za sva vijeća ovog suda) da „mjenica izdata na odštampanom blanketu trasirane mjenice koja sadrži sve bitne elemente vlastite mjenice i bez prepravljnja bezuslovnog uputa da se plati određena svota novca bezuslovnim obećanjem da će se određena svota platiti (riječ ‘platite’ u riječi ‘platit ću’ ili ‘platit će’ ili ‘platit ćemo’) u pravnom i poslovnom prometu može predstavljati vlastitu mjenicu“ (broj 097-0-Su-22-000724, objavljen na Internet-stranici Apelacionog suda Brčko distrikta BiH). U bitnom, razlozi za takav pravni stav se svode na argumente na kojima je i prvostepeni sud zasnovao svoju presudu, odnosno na okolnost da ne postoji blanket zvaničnog izdanja vlastite mjenice (samo trasirane) i da se punovažnost mjenice ima ocijeniti uvažavajući osnovni pravni posao, odnosno sadržaj izdate mjenične izjave.

To što je upotrijebljena riječ „platite“, a nisu izvršene prepravke u smislu da sadrži bezuslovno obećanje izdavaoca mjenice da će platiti na način da se postojeći tekst precrtava, a iznad njega upisuju druge riječi („platit ću za ovu“ ili „platit ćemo za ovu“ ili „plaćamo za ovu“) da bi se dobio slog koji sadrži bitne sastojke vlastite mjenice, ne utječe na njenu valjanost. Naime, valjanost vlastite mjenice nije uslovljena njenim izdavanjem na propisanom mjeničnom blanketu (nju je dovoljno napisati na običnom komadu papira kao pismo) pri činjenici da je u dugogodišnjoj poslovnoj praksi prihvaćeno kao

uobičajeno da se blanketi koji važe za trasirane mjenice upotrebljavaju i za vlastite mjenice, jer nema blanketa zvaničnog izdanja za vlastitu mjenicu. Pošto je u pravnom i poslovnom prometu prihvaćeno da takva mjenica i bez prepravljnja ima sve elemente vlastite mjenice, shodno odredbi člana 107. Zakona o mjenici, i da je uobičajeno da se koristi takva mjenica, i prema ocjeni ovog suda, pravilan je zaključak prvostepenog suda da navedena mjenica u formalnopravnom smislu sadrži sve elemente koje mjenica, u smislu odredbe člana 107. Zakona o mjenici, treba da ima.

Presuda broj 96 0 P 096392 23 GŽ 4 – Odgovornost roditelja

Činjenice i žalbeni navodi

Predmet raspravljnja i odlučivanja u ovoj parnici je zahtjev tužiteljice da joj tuženi (roditelji počinitelja krivičnog djela silovanje) solidarno isplate nematerijalnu štetu po osnovu umanjenja opće životne aktivnosti, po osnovu pretrpljenih fizičkih bolova, po osnovu pretrpljenog straha, po osnovu pretrpljenih duševnih bolova zbog naruženosti, po osnovu pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede ugleda, časti i prava ličnosti, a sve po osnovu štetnog događaja koji se desio u noći između 31. decembra 2014. godine i 1. januara 2015. godine.

Presudom Osnovnog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine broj 96 0 P 096392 22 P 4 od 27. februara 2023. godine (u daljnjem tekstu: prvostepena presuda) djelimično je usvojen tužbeni zahtjev.

Protiv navedene presude tuženi su izjavili žalbu zbog povrede odredaba parničnog postupka, „pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja“ i pogrešne primjene materijalnog prava sa prijedlogom ovom sudu, kao drugostepenom, da „uvaži tu žalbu, prvostepenu presudu preinači tako što će odbiti tužbeni zahtjev tužiteljice u potpunosti, te tuženim dosuditi cjelokupne troškove parničnog postupka, sastavljanja te žalbe i takse na nju“.

Odluka

Za pravilno presuđenje u ovoj pravnoj stvari valja napomenuti da je odredbom člana 165. stav (4) Zakona o obligacionim odnosima regulisano da roditelji odgovaraju za štetu koju prouzrokuje drugom njihovo maloljetno dijete koje je navršilo sedam godina osim ako dokažu da je šteta nastala bez njihove krivice, zbog čega se pravilnost i zakonitost utvrđenog činjeničnog stanja u ovom predmetu imaju ocijeniti spram te odredbe materijalnog prava. Imajući u vidu da je sin tuženih u kritično vrijeme bio mlđb. osoba starija od sedam godina, tuženi, kao njegovi roditelji, odgovaraju prema načelu pretpostavljene krivice. Pri tome se radi o oborivoj zakonskoj pretpostavci, jer je stavom (4) člana 165. Zakona o obligacionim odnosima zakonodavac dao mogućnost roditeljima da se oslobode odgovornosti tako što će dokazati da je šteta nastala bez njihove krivice koja se sastoji od neobavljanja odgovarajućeg odgoja i nadzora nad postupcima njihovog djeteta.

Drugostepeni sud se usmjerio na razmatranje žalbenih navoda kojima tuženi ukazuju na pogrešan zaključak prvostepenog suda da tuženi nisu dokazali da su kao roditelji dali svoj maksimum u odgoju i nadzoru nad mlđb. sinom, odnosno da nisu dokazali da je šteta nastala bez njihove krivice. S tim u vezi, drugostepeni sud u obrazloženju presude naglašava da „proslava Nove godine u diskoteci“, kao vanredni događaj u životu svih, a naročito kod djece i maloljetnika, ne nosi sa sobom samo lijepe trenutke, nego i rizike i opasnosti uslijed kojih vrlo lako mogu nastati neugodna dešavanja, a nerijetko i krajnje socijalno nedopušteni događaji koji kao posljedicu mogu imati i krivičnu odgovornost, kakva i jeste situacija sa novogodišnjom proslavom 2014/2015. godine, kada je (tada mlđb.) sin tuženih silovao tužiteljicu. Tuženi kao roditelji bili su obavezni da prethodno upozore na to svog mlđb. sina (bez obzira na to da li je on u ranijem periodu pokazivao devijantno ponašanje ili ne), jer se prema redovnom toku stvari očekuje da su im, kao punoljetnim osobama sa prosječnim životnim iskustvom,

takvi rizici i opasnosti koji prate „proslave Nove godine u diskoteci“ poznati. U tom smislu tuženi, iako su načelno tvrdili da su sa sinom obavljali roditeljske razgovore o raznim temama, prema ocjeni i ovog suda, nisu sa uspjehom dokazali da su u povodu novogodišnje proslave u diskoteci, kojoj je nesporno nazočio njihov (tada mlđb.) sin po njihovom odobrenju (drugačije tuženi nisu ni tvrdili), jasno, obrazloženo i za njegov uzrast shvatljivo prethodno ukazali koji rizici i opasnosti prate novogodišnju proslavu u diskoteci, počev od konzumiranja alkohola i posljedica njegovog pretjeranog konzumiranja, zatim, mogućnosti da dođe do verbalne i druge komunikacije sa osobama u alkoholiziranom stanju, te pogreškama u predodžbi o takvim komunikacijama, potrebi da se stalno ustrajava u samokontroli i da se po potrebi pruži pomoć drugima koji se tom prilikom zadese u kriznim situacijama zbog bilo kojeg razloga itd. S obzirom na navedeno i da je provedenim vještačenjem iz oblasti socijalne pedagogije utvrđeno da je kod sina tuženih manifestovana nedovoljna razvijenost empatskog responziviteta (što se žalbom i ne dovodi u pitanje), i pored toga što sin tuženih ima dvije sestre, što bi kod njega trebalo da afirmira potrebu dodatne pažljivosti i empatije prema osobama ženskog spola u kontekstu ophođenja prema njima na način na koji se sin tuženih ophodi prema svojim sestrama, i ovaj sud je ustanovio da tuženi, kao njegovi roditelji, u okolnostima konkretnog slučaja i u vezi sa kritičnim događajem nisu poduzeli sve one odgojne mjere i radnje koje su se po redovnom toku stvari očekivale od roditelja koji svom mlđb. djetetu omogućavaju da sudjeluje u novogodišnjoj proslavi u diskoteci. Zbog toga, u konačnici, i nisu dokazali da je šteta nastala bez njihove krivice kao uvjeta za obaranje zakonske pretpostavke o odgovornosti za nadzor nad mlđb. djetetom, kako to pravilno zaključuje i prvostepeni sud.

Ovaj sud je ocijenio da je neosnovano žalbeno rezonovanje tuženih da „nema tih roditelja koji mogu isključiti ovakvu epizodu svog djeteta“ i da se „opravdano postavlja pitanje koliko roditelja u današnje vrijeme vrši ispravan

i potpun nadzor nad djecom u granicama svojih mogućnosti i kapaciteta“. Naime, tuženi zanemaruju da se u konkretnom slučaju radi o tome da li je u njihovom odgoju i nadzoru nad (tada mladb.) sinom (do kritičnog događaja) bilo propusta ili ne, te da li su oni poduzeli sve ono što se prema redovnom toku stvari očekivalo od svakog roditelja, pa tako i od njih u situaciji kada su (već) dozvolili svom mladb. sinu da ide na novogodišnju proslavu u diskoteku (za koji događaj i sami tvrde da je nesporno praćen „alkoholom, opuštajućim raspoloženjem i novogodišnjom euforijom prisutnih“, znači pristali su da njihov sin kao mladb. osoba sudjeluje u takvom okruženju), a koji svakako nema „svakodnevnog karakter“. Zbog toga je i bilo nužno da se poduzmu dodatni naponi da se pravilno usmjeri mladb. sin, primarno u vezi sa ponašanjem i vlastitom samokontrolom u dešavanjima u novogodišnjoj noći. Prema stanju izvedenih dokaza i utvrđenjima prvostepenog suda, u konkretnom slučaju to je izostalo. Kada je to tako, onda ne stoje ni oni žalbeni navodi da je prvostepeni sud pogrešno primijenio materijalno pravo kada je u pitanju odredba člana 165. stav (4) Zakona o obligacionim odnosima, niti na odluku ovog suda mogu utjecati žalbeni navodi tuženih da su se „cijeli svoj život posvetili svojoj djeci s namjerom da ona budu časni i poštenu ljudi“, što je, prema mišljenju tuženih, razvidno (i) iz činjenice da je njihov sin srednju školu završio sa vrlo dobrim uspjehom, a da je maturirao odličnom ocjenom. Naime, kako je to već ranije elaborirano, navedene činjenice o uspješno završenoj srednjoj školi same po sebi ne znače da su roditelji u svom odgojnom i nadzornom odnosu prema (tada mladb.) sinu poduzimali i sve druge odgojno-nadzorne aktivnosti, mjere i radnje koje su bile nužne i u drugim životnim sferama njegovog odrastanja.

Kada je u pitanju prigovor tuženih da je tužiteljica doprinijela nastanku štete („kritične večeri ona se izazovno ponašala, bila je

pod djelstvom alkohola, ljubila se i grlila sa mladićima u društvu, posrtala, padala na pod, bila izazovno obučena i doprinijela emotivno zapaljivoj atmosferi“), ovaj sud, jednako kao i prvostepeni, kategorično je ustanovio da navedene okolnosti ni na koji način ne mogu utjecati na postojanje bilo kakvog doprinosa tužiteljice nastanku kritičnog događaja u kojem je ona silovana. Svako drugačije razmišljanje i rezoniranje kao posljedicu bi imali direktnu povredu člana 30. stav (1) Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilju u porodici („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine - Međunarodni ugovori“ broj 19/13) kojim je jasno regulisano da će članice (pa tako i Bosna i Hercegovina) poduzeti neophodne zakonodavne, odnosno druge mjere kako bi omogućile žrtvama pravo na naknadu od učinitelja za svako krivično djelo iz te konvencije (uključujući i krivično djelo silovanje propisano članom 36. Konvencije).

Međutim, za razliku od navedenog, tuženi osnovano ukazuju na to da prvostepeni sud pri dosuđenju pravične novčane naknade nematerijalne štete za duševne bolove zbog umanjena životne aktivnosti i pretrpljenog straha nije u cijelosti pravilno primijenio materijalno pravo. Ovo zbog toga što prvostepeni sud pri određivanju visine pravične novčane naknade nematerijalne štete za duševne bolove zbog umanjena životne aktivnosti i pretrpljenog straha, iako se pravilno pozvao na odredbu člana 200. Zakona o obligacionim odnosima i Orijentacione kriterije za utvrđivanje pravične naknade nematerijalne štete Apelacionog suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, nije uzeo u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja koje mogu utjecati na određenje visine naknade štete u većem ili manjem iznosu, kako to nalažu odredbe navedenih propisa. Na osnovu svega izloženog, drugostepeni sud je žalbu tuženih djelomično uvažio i prvostepenu presudu u stavu I izreke u dijelu preinačio, a u dijelu potvrdio.

Digitalni dokazi i međunarodna pravna pomoć

- ▶ **Pripremio: Dr.sci. Arben Murtezić, Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine**

Globalna digitalizacija predstavlja jedinstven izazov za pravosuđe i agencije za provođenje zakona. Prije svega dvije decenije nije se mogla zamisliti potreba da se zatraži međunarodna pravna pomoć radi istrage krivičnog djela koje je počinjeno na tlu i od državljanina jedne zemlje, dakle, za procesuiranje krivičnih djela bez inostranog elementa u klasičnom smislu. Danas, kada se veliki dio svakodnevnog života, pa i ilegalnih aktivnosti odvija „onlajn”, ključni podaci su često pod kontrolom drugih zemalja. Iako međunarodna saradnja, zbog navedenog, postaje sve važnija, metode razmjene i traženja digitalnih dokaza preko granica se još uvijek naslanjaju na tradicionalne protokole, prije svega, zbog toga što je nadležnost u krivičnim stvarima jedna od osnovnih odlika suvereniteta u klasičnom smislu. Jasno je da digitalizacija i globalno umrežavanje predstavljaju izazov za suverenitet koji povezujemo sa fizički ograničenim jurisdikcijama. Zbog toga je pojam „digitalni suverenitet” toliko često spominjan i zbog toga se koristi kao izgovor za razna ograničenja protoka digitalnih informacija, uključujući i one koje mogu poslužiti kao dokazi. Iskorak koji se očekuje u ovom pogledu jeste stupanje na snagu i provođenje Drugog dodatnog protokola uz Konvenciju Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu (Budimpeštanska konvencija), koji, nažalost, Bosna i Hercegovina još uvijek nije potpisala. U međuvremenu, potrebno

je primjenjivati opšte zakonske principe međunarodnog i nacionalnog prava koji se odnose na međunarodnu pravnu pomoć, imajući u vidu specifičnosti digitalnih dokaza, što je i tema ovog teksta.

Digitalni dokazi i kompjuterski kriminal

Suštinski, pitanja i oblasti kompjuterskog kriminala i digitalnih dokaza samo se djelimično preklapaju. Naravno, digitalni dokazi se koriste pri procesuiranju i drugih brojnijih pojava oblika i djela „tradicionalnog” kriminala. Međutim, postalo je uobičajeno da se o tim pitanjima razgovara kao o jednoj cjelini. Tako se često, kao jedan od osnova za saradnju, spominje Konvencija Vijeća Evrope o kibernetičkom kriminalu čak i prije nego što je donesen spomenuti Drugi dodatni protokol koji je proširio obaveze i mogućnosti i na dokaze koji se odnose na druga krivična djela.

Budimpeštanska konvencija navodi da države treba da pružaju međusobnu pomoć u najširoj mogućoj mjeri radi istraga ili postupaka u vezi sa krivičnim djelima kompjuterskog kriminala, uključujući i prikupljanje elektronskih dokaza, te da u hitnim okolnostima upućuju zahtjeve za međusobnu pomoć putem brzih sredstava komunikacije.

Međunarodna pravna pomoć u krivičnim stvarima: tradicionalno i savremeno

Međunarodna saradnja radi provođenja zakona može biti formalna ili neformalna. Generalno, formalni mehanizmi za međunarodnu saradnju razvijaju se putem bilateralnih ili multilateralnih ugovora, a neformalni oblici saradnje razvijeni su putem nezvaničnih linija komunikacije za potrebe razmjene informacija.

Tradicionalan i formalan mehanizam za pribavljanje dokaza iz drugih zemalja su zamolnice, odnosno zahtjevi koje pravosudni organi jedne države upućuju sudovima druge, zamoljene, države u kojima se traži da one pomognu u prikupljanju dokaza putem svog pravosuđa.

Precizniji sadržaj i način postupanja sa zamolnicama za traženje međunarodne pravne pomoći uređeni su putem ugovora o međusobnoj pravnoj pomoći. Putem ugovora dogovoreni su okviri i procedure pomoću kojih države mogu tražiti pravnu pomoć jedna od druge, kao što je prikupljanje dokaza ili hapšenje osumnjičenih za kriminal. Oni mogu biti bilateralni ili multilateralni u zavisnosti od konkretnog ugovora. Ugovori predstavljaju određenu evoluciju sistema zamolnica i predviđaju nove oblike saradnje organa za provođenje zakona različitih država, koji pojednostavljaju i standardiziraju procedure za traženje strane pravne pomoći. Uobičajena stavka u tim ugovorima jeste da se po zahtjevima postupa bez odgađanja. Međutim, činjenica je da istrage koje zahtijevaju međusobnu pravnu pomoć općenito traju duže zbog dugotrajnih formalnih procesuiranja zahtjeva pri komunikaciji nadležnih ministarstava, što može predstavljati veliki problem i sferi digitalnih dokaza.

Pored formalnih mehanizama, postoje i neformalni načini saradnje kao što je razmjena obavještajnih podataka između agencija za provođenje zakona u različitim zemljama. Neformalne metode saradnje su posebno

korisne kada tražena pomoć uključuje razmjenu informacija, ili kada dvije uključene države nemaju primjenjiv bilateralni ili multilateralni ugovor putem kojeg bi zatražile pomoć. Neformalna pomoć uključuje i direktan kontakt između pravosudnih organa, nosilaca pravosudnih funkcija, agencija i službenika. Zahtjevi za pomoć, obično u obliku informacija, rješavaju se na profesionalnom nivou kroz dugogodišnje odnose između institucija, ali i pojedinaca. Uprkos brzini kojom se pomoć može zatražiti i dobiti neformalnim mjerama međunarodne saradnje, te dobrovoljne mjere su, uglavnom, ograničene na razmjenu informacija, jer je korištenje odgovarajućih kanala često ključno pri odlučivanju o prihvatljivosti dokaza. Sasvim je uobičajeno da države postavljaju veze iz različitih agencija za provođenje zakona u ambasade ili konzulate koji se nalaze u stranim državama, tako da se ispunjavanje zahtjeva za pravnu pomoć može olakšati kada bilo kojoj zemlji zatreba takva pomoć.

Opšti principi i primjena posebno na digitalne dokaze

Osnovanost i legitimnost zahtjeva su osnovni principi međunarodne pravne pomoći. Organi za provođenje zakona moraju objasniti zašto imaju legitiman i razuman interes za traženje relevantnih podataka.

Drugim riječima, mora postojati jaka veza između jurisdikcije i traženih podataka, koja bi, između ostalog, mogla uključivati: mjesto izvršenja krivičnog djela, državljanstvo žrtve, državljanstvo osumnjičenog, težinu zločina, relevantnost podataka za krivičnu istragu i tako dalje. Štaviše, pristup neke zemlje podacima trebalo bi da bude proporcionalan tom jurisdikcijskom neksusu. U stvari, zemlje bi trebale da imaju veći pristup većem broju podataka kada su ti podaci izuzetno relevantni za teška krivična djela koja su počinili njihovi građani prema njihovim građanima i na vlastitom tlu, te manji pristup kada su podaci manje relevantni za istragu za manje teška krivična djela. Najjednostavnije rečeno, mora

se dokazati da je pristup podacima ključan za rješavanje legitimne krivične stvari.

U uskoj vezi sa ovim principom je zaštita ljudskih prava koja počinje sa prilagođenim zahtjevima za dobijanje podataka. Sužavanje, odnosno preciziranje zahtjeva za dobijanje digitalnih informacija od suštinskog je značaja za zaštitu osnovnih prava na slobodu izražavanja i privatnost, a istovremeno omogućava zakonite i efikasne krivične istrage. Što je zahtjev širi, ispitivanje opravdanosti i legitimnosti tog zahtjeva iziskuje više vremena i pažnje organa kojima je upućen zahtjev. Vlade i kompanije koje, uglavnom, raspolažu digitalnim podacima nastoje da daju samo ono što je neophodno da bi se ispunile legitimne potrebe za provođenje zakona. Konačno, podaci se ne bi trebali prosljeđivati ako postoji razumna i predvidiva mogućnost da će se ti podaci koristiti za kršenje ljudskih prava. Transparentnost je, također, princip koji se često spominje. Naravno, sasvim je razumljivo da često postoje opravdani razlozi za povjerljivo, pa i tajno postupanje. Međutim, transparentnost kao generalno načelo je neophodna, između ostalog, da bi se spriječile zloupotrebe i omogućilo obeštećenje u slučajevima kada do tih zloupotreba, ipak, dođe. Na kraju, ali sigurno ne i najmanje važno jeste pitanje efikasnosti, jer se efikasnost već nalazi i u širim definicijama digitalnog. Ne bi trebalo

čekati duže na potpuni odgovor na zahtjev za dobijanje podataka osim kada je potrebno dodatno vrijeme da bi se procijenile potencijalne implikacije zahtjeva na ljudska prava, ili kada se radi o posebno složenim zahtjevima.

Edukativne aktivnosti: multidisciplinarni pristup

Prateći važnost i aktuelnost ovog pitanja, centri za edukaciju sudija i (javnih) tužilaca su organizovali nekoliko edukacija o temi digitalnih dokaza u saradnji sa, između ostalih, projektom JACA USAID, Centrom za izvrsnost u cyber sigurnosti u BiH, te Federalnom agencijom za upravljanje oduzetom imovinom. Posebno treba izdvojiti nedavno održani seminar „Dokazivanje krivičnih djela cyber kriminala i elektronski dokazi”, koji je podržao AIRE Centar, na kojem su domaći predavači pokazali izuzetno znanje, a polaznici veliku zainteresovanost. Naravno, nezaobilazan segment tih edukacija jeste i međunarodna pravna pomoć. Ono što se pokazalo kao recept za uspjeh, koji će i u budućnosti biti primjenjivan jeste multidisciplinarni pristup ovom složenom problemu. U narednom periodu predviđene su daljnje aktivnosti na ovom planu, te pozivamo sve zainteresovane da se prijave putem uobičajenih kanala.

Edukacija nosilaca pravosudnih funkcija u Republici Srpskoj: Teme od posebnog značaja iz krivičnopravne oblasti za 2023/24. godinu

► Pripremila: Mr Mila Antelj, Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj

Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj (CESTRS) doprinosi jačanju borbe protiv kriminaliteta putem početne obuke i stručnog usavršavanja nosilaca pravosudnih funkcija u Republici Srpskoj. Za određene vrste krivičnih djela kojima je potrebno posvetiti posebnu pažnju i koja su kao takva prepoznata u društvu i stručnoj zajednici CESTRS organizuje specijalističke obuke sudija i javnih tužilaca koji postupaju u tim predmetima. Te aktivnosti CESTRS sprovodi samostalno, ili u saradnji sa partnerima kao što su Visoki sudski i tužilački savjet Bosne i Hercegovine (VSTSBIH), resorna ministarstva, Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine (CESTFBiH), Pravosudna komisija Brčko distrikta BiH, AIRE Centar, USAID, OPDAT/DoJ, UNICEF, Savjet Evrope i mnoge druge nevladine i međunarodne organizacije.

Kao posebne vrste krivičnih djela koja su pod lupom javnosti zbog masovne pojave u društvu, te zbog izraženog interesa pravosudne zajednice, veliki broj edukativnih aktivnosti CEST-a RS je

posvećen oblastima kao što su nasilje u porodici, organizovani kriminal i korupcija, trgovina ljudima, visokotehnoški/kibertnetički kriminal i krivična djela u kojima se pojavljuju maloljetnici kao počinioци krivičnih djela, te krivična djela u kojima se u ulozi oštećenih pojavljuju djeca. Za potrebe ovog teksta fokus će biti na edukativnim aktivnostima CEST-a RS u vezi sa **nasiljem u porodici, femicidom, te organizovanim kriminalom i korupcijom**.

Tokom 2023. godine održane su specijalističke obuke iz oblasti organizovanog kriminala i korupcije u kojim su saradivali entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca sa projektom VSTSBIH „Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa u BiH“ i projektom USAID-a „Pravosuđe protiv korupcije“.

Tako je, uz podršku projekta „Jačanje tužilačkih kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa“ koji sprovodi Visoki sudski i tužilački savjet Bosne i Hercegovine uz podršku Vlade Švajcarske, organizovan seminar prvenstveno namijenjen

javnim tužiocima o temi „**Proaktivne istrage u predmetima korupcije**“. Seminaru je prisustvovalo osam tužilaca, četrnaest stručnih saradnika/savjetnika i trinaest ovlašćenih službenih lica. U sklopu te teme obrađeni su opšti pojmovi u vezi sa krivičnim djelima korupcije visokog nivoa, praktična primjena i razmjena iskustava (rano zavođenje predmeta korupcije visokog nivoa, pozicija predmeta u instituciji, davanje prioriteta, kapaciteti, stvarnost), proaktivnost u pokretanju predmeta korupcije visokog nivoa (zakonski okviri, podzakonski okviri, interna pravila, stvarnost). Takođe, govorilo se više o saradnji tužilaca i istražilaca u svim fazama krivičnog postupka (novo uputstvo o saradnji tužilaca i ovlašćenih službenih lica i proaktivnost sa posebnim osvrtom na proaktivnost u sprovođenju posebnih istražnih radnji).

U okviru istog projekta tokom 2023. godine realizovane su **edukacije edukatora iz oblasti korupcije, organizovanog i privrednog kriminala i visokotehnološkog/kibernetičkog kriminala**. Cilj programa je da obučeni dovoljan broj budućih edukatora koji će moći da prenose stečeno znanje iz navedenih oblasti i da doprinesu efikasnosti rješavanja predmeta u oblastima tih krivičnih djela. Edukacijama edukatora su prisustvovali nosioci pravosudnih funkcija i ovlašćena službena lica koji su do sada već uspješno završili specijalističku obuku u oblasti korupcije, organizovanog i privrednog kriminala i visokotehnološkog/kibernetičkog kriminala, počev od 2016. godine.

Tokom 2023. godine održana je obuka (treća godina) za rukovodioce u tužilaštvima, tužioce i stručne saradnike u okviru višegodišnjeg **Programa individualizovane obuke za tužioce za rad na predmetima korupcije visokog nivoa i organizovanog kriminala i najsloženijim oblicima privrednog kriminala**. Obuku su organizovali entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca i projekat USAID-a „Pravosuđe protiv korupcije“. Takođe, održana je treća godina obuke u okviru višegodišnjeg Programa specijalističke obuke

za sudije za rad na predmetima korupcije i organizovanog kriminala. Učesnici tih obuka su bili sudije i tužioci iz partnerskih institucija projekta USAID-a „Pravosuđe protiv korupcije“ (čije je sjedište u Sarajevu, Banjoj Luci, Zenici, Bihaću, Mostaru i Tuzli). Kvalitetu Programa i obuka posebno su doprinijeli: identifikacija tema na osnovu samoprocjene učesnika i iskazanih potreba, izbor edukatora - osoba koje se suočavaju sa istim ili sličnim problemima kao i učesnici Programa, kvalitet organizacije obuka, kontinuitet u organizaciji obuka, mogućnost izbora učešća na obukama koje individualni učesnik smatra potrebnim za sopstvenu profesionalnu nadogradnju i holistički pristup stručnom usavršavanju putem uključivanja tema koje nisu striktno u vezi sa materijalnim i procesnim pravom, kao što su obuke za rukovodioce, retoričke vještine i upravljanje stresom.

U okviru navedenog projekta centri za edukaciju sudija i tužilaca su realizovali sve obuke planirane za 2023. godinu, tj. ukupno je održana 21 obuka o temama: Visokotehnološki kriminal i korupcija, Retoričke vještine, Bankarsko poslovanje, Izrada negativnih tužilačkih odluka, Priprema za podizanje optužnice i odlučivanje o optužnici, Predlaganje i odmjeravanje krivičnopravne sankcije, Organizovani kriminal i izvršenje krivičnog djela u sastavu kriminalnog udruženja i druge. Pozitivan aspekt ovog projekta je razmjena praksi što bi u budućem radu trebalo da bude fokus. Učesnici Programa će nastaviti da informišu voditelje ovog projekta o potrebama da se održe određene vrste obuka. Stručno usavršavanje u okviru Programa doprinijelo je kvalitetu rada u tužilačkim timovima koji se formiraju za rad na kompleksnim predmetima u pojedinim tužilaštvima, što daje veoma dobre rezultate.

Kada je riječ o edukacijama iz oblasti nasilja u porodici, CESTRS je, u saradnji sa Fondacijom „Udružene žene“ Banja Luka, uz podršku Projekta za razvoj, pomoć i edukaciju u prekomorskim zemljama Ministarstva pravosuđa SAD (OPDAT/DoJ), organizovao

seminare iz krivičnopravne oblasti namijenjene sudijama, javnim tužiocima i stručnim saradnicima o temama: „Obaveze države u zaštiti žrtava nasilja“ i „Pojam nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja, oblici i dinamika (osvrt na sudsku praksu)“. U okviru navedenih seminara predstavljen je *Priručnik za razumijevanje nasilja u porodici i nasilja nad ženama*, obrađene su teme o nasilju nad ženama sa invaliditetom (u kojim je istaknuto da invalidnost žrtve mora da bude otežavajuća okolnost pri procesuiranju tih krivičnih djela), te se govorilo o ulozi pravosudnih institucija i saradnji sa drugim subjektima zaštite, djeci žrtvama/svjedocima nasilja u porodici (akutno i produženo nasilje). Učesnici su istakli i dileme o tumačenju pojma „povreda psihičkog integriteta“, kao i probleme pri dokazivanju psihičkog nasilja. Seminarima je prisustvovalo dvanaest sudija, devet javnih tužilaca, četrnaest stručnih saradnika, a ostali učesnici su bili iz policijskih uprava i centara za socijalni rad.

Takođe, tokom 2023. godine održana su i tradicionalna savjetovanja iz krivičnopravne oblasti, i to **XXI savjetovanje iz krivičnopravne oblasti pod radnim naslovom „Izazovi pravosuđa u procesuiranju novih i tradicionalnih oblika kriminaliteta“**, kojem su prisustvovala više od četiri stotine učesnika koje su činili sudije, tužiocima, advokati, pravobranioци, predstavnici izvršne i zakonodavne vlasti, članovi akademske zajednice, te predstavnici međunarodnih organizacija i drugi pripadnici pravničke profesije iz Bosne i Hercegovine, kao i **XVI stručno savjetovanje tužilaca u BiH**. Neke od glavnih tema navedenih savjetovanja su bile borba protiv organizovanog kriminala i korupcije, te teme u vezi sa nasiljem u porodici i nasiljem prema ženama.

Programom stručnog usavršavanja i početne obuke CEST-a RS za 2024. godinu planirano je da se nastavi edukacija iz navedenih oblasti, te je veliki dio specijalističkog programa iz krivičnopravne oblasti posvećen temama kao što su organizovani kriminal i korupcija. Tako je u saradnji sa projektom „Jačanje tužilačkih

kapaciteta u sistemu krivičnog pravosuđa u BiH“ i CEST-om FBiH planirano da se održi **specijalistička obuka iz korupcije i specijalistička obuka iz oblasti privrednog i organizovanog kriminala**, koja će se odnositi na dodatno usavršavanje, odnosno napredno usavršavanje za učesnike koji su završili osnovnu specijalističku obuku iz te oblasti. Polaznici tih obuka su tužiocima, sudije i ovlašćena službena lica iz cijele BiH. Zatim, u saradnji sa projektom USAID-a „Pravosuđe protiv korupcije“, održana je edukacija edukatora u oblasti korupcije i organizovanog kriminala visokog nivoa koji će predavati novoj grupi sudija i tužilaca prema Programu specijalističke obuke za rad na predmetima korupcije, privrednog i organizovanog kriminala visokog nivoa. Isto tako, sprovedeće se četvrta godina individualizovanog programa za tužioce koji će u ovoj godini steći certifikat o završenoj obuci. Takođe, CESTRS će organizovati seminar za tužioce i policijske službenike o temi **„Prethodne istražne radnje i izvještaj ovlašćenih službenih lica o počinjenom krivičnom djelu iz oblasti privrednog kriminala i korupcije“** i seminar za sudije i javne tužioce o temi **„Pranje novca i finansiranje terorizma u Bosni i Hercegovini povezanih sa virtuelnom imovinom“**.

U saradnji sa AIRE Centrom iz Londona, CESTRS i CESTFBiH su sproveli edukaciju edukatora iz oblasti femicida i onih koji će prezentovati *Priručnik za postupanje u slučajevima femicida*. U okviru te edukacije govorilo se više o odmjeraivanju kazni u predmetima rodno zasnovanog nasilja i femicida s fokusom na olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, čiji bi rezultat trebalo da bude jačanje pravosudnog odgovora na femicide i rodno zasnovano nasilje, unapređenje prakse u ovim slučajevima, te promocija rodne ravnopravnosti u pravosuđu. *Priručnik za postupanje u slučajevima femicida*, u saradnji sa entitetskim centrima za edukaciju, biće predstavljen i distribuisan cijeloj pravosudnoj zajednici tokom 2024. godine. Takođe, u saradnji sa AIRE Centrom, planirano je da se održe obuke za sudije i tužioce iz oblasti organizovanog kriminala i korupcije tokom

kojih bi se više govorilo o tehnikama istrage i suđenja u slučajevima finansijskog kriminala i pranja novca, korišćenju dokaza pribavljenih međunarodnom pravnom pomoći, izazovima tehnološke ere, kriptovalutama i digitalnim dokazima. Cilj tih obuka bi bio da se unaprijedi pravosudni sistem kako bi efikasno procesuirao složene slučajeve, da se ojača međunarodna saradnja, te da se smanje stope ovih vrsta kriminala.

CESTRS planira da u 2024. godini o temi nasilja u porodici realizuje sljedeće aktivnosti: **„Primjena Zakona o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama u Republici Srpskoj“** i **„Izazovi odlučivanja o starateljstvu u slučajevima nasilja u porodici - preporuke GREVIO komiteta“**, u saradnji sa Gender-centrom Vlade Republike Srpske, **„Multisektorski odgovor subjekata zaštite na nasilje u porodici“**, **„Rezultati praćenja sudskih postupaka u oblasti nasilja prema ženama u Republici Srpskoj i Brčko distriktu BiH“**, **„Krivična odgovornost i sankcionisanje počinitelaca nasilja u porodici“**, **„Psihološko nasilje kao oblik rodno zasnovanog nasilja“**, u saradnji sa DoJ/OPDAT i „Udružene žene“ Banja Luka, **„Sudska praksa**

i standardi Evropskog suda za ljudska prava u slučajevima nasilja u porodici sa fokusom na sudsku praksu u Bosni i Hercegovini“, te *onlajn* obuka – **„Osnovna obuka o rodnoj ravnopravnosti“**.

Pored navedenih aktivnosti, CESTRS je član interesornog odbora u okviru regionalnog projekta OSCE-a „Jačanje kapaciteta krivičnog pravosuđa za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja u Jugoistočnoj Evropi“ za period od 2021. do 2024. godine. Takođe, u toku su konsultacije entitetskih centara za edukaciju sudija i tužilaca sa Stalnom komisijom za edukaciju i sudsku dokumentaciju Visokog sudskog i tužilačkog savjeta Bosne i Hercegovine o uvođenju obavezne specijalističke obuke o nasilju u porodici za nosioce pravosudnih funkcija koji postupaju u tim predmetima. Cilj specijalističke obuke o nasilju u porodici bi bio da unapređuje edukaciju iz te oblasti i da, kao rezultat, podiže svijest prilikom odlučivanja u predmetima rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici, te da sudije i javni tužioci ozbiljnije pristupaju tim predmetima. To bi se ogledalo kroz izricanje strožijih kazni za tu vrstu krivičnih djela čime bi se ostvarili ciljevi specijalne i generalne prevencije.

Novosti iz Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju VSTVBiH

- ▶ **Pripremile: Vera Bjelogrić i Šeila Brković-Imamović, Odjel za sudsku dokumentaciju i edukaciju Sekretarijata VSTVBiH**

Uvod

U okviru novina u Odjelu za sudsku dokumentaciju i edukaciju Sekretarijata VSTV, u ovom broju „Pravne hronike“ predstavimo aktivnosti koje se poduzimaju radi jačanja transparentnosti rada pravosudnih institucija putem objavljivanja odluka, kao i aktivnosti koje je Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTVBiH) poduzimalo u prethodnom periodu radi jačanja podrške procesu ujednačavanja sudske prakse.

Smjernice za objavljivanje sudskih i tužilačkih odluka, akata i informacija o predmetima

Još od 2014. godine VSTVBiH nastoji unaprijediti transparentnost i pristup informacijama o predmetima generalno, a naročito informacijama o predmetima koji imaju poseban javni interes o čemu je već bilo govora u prethodnim brojevima „Pravne hronike“. Od posljednjeg izdanja časopisa do danas postignuti su očekivani rezultati i napravljeni važni koraci o kojima ovom prilikom želimo informisati čitaoce.

Naime, radna grupa koju je oformilo VSTV radi analize i unapređenja objavljivanja sudskih i tužilačkih odluka na službenim web-stranicama pravosudnih institucija je finalizirala prijedlog novih Smjernica, uvažavajući pravni okvir i najbolju

praksu, kao i informaciono-tehničke potencijale koji su na raspolaganju bosanskohercegovačkom pravosuđu u ovoj fazi razvoja. Dodatno tome, ova radna grupa pripremila je i Nacrt novog uputstva za anonimizaciju.

Na prijedlog radne grupe, koji je razmatrala i Stalna komisija za edukaciju i sudsku dokumentaciju VSTV, na sjednici održanoj u martu 2024. godine VSTVBiH je usvojilo nove Smjernice za objavljivanje sudskih i tužilačkih odluka, akata i informacija o predmetima, kojima se razrađuje proaktivna objava odluka pravosudnih institucija putem internetskih servisa, te u određenoj mjeri adresira i reaktivna objava povodom zahtjeva za slobodan pristup informacijama, u smislu utvrđivanja minimuma informacija koje pravosudne institucije treba da daju tražiocima povodom ovih zahtjeva, ali ne ograničavajući ih na davanje više informacija.

Kao i prethodne, i ove smjernice imaju kategorizaciju tužilačkih i sudskih odluka, akata i informacija o predmetima na šta i sam naziv Smjernica ukazuje, ali, za razliku od prethodnih, nove Smjernice daju pravosudnim institucijama preciznije definicije i način njihovog postupanja. Takođe je dat shematski prikaz procesa objave, te se slobodno može reći da će nove Smjernice, zaista, pomoći pravosuđu Bosne i Hercegovine da postigne proaktivniji pristup u odnosima sa javnošću.

Slika 1. Sastanak radne grupe za analizu i unapređenje objavljivanja sudskih i tužilačkih odluka, Konjic, januar 2024. godine

Tužilačke odluke

Smjernicama je bliže regulisan način objavljivanja informacija o tužilačkom segmentu rada u momentu potvrđivanja optužnice, te je definisano šta se smatra tužilačkim odlukama. Naime, tužilačke odluke su optužnice, naredbe o neprovođenju istrage i naredbe o obustavi istrage, pa je Smjernicama predviđeno da se objavljuje izvod iz potvrđene optužnice uz taksativno definisan sadržaj i uz odgovarajuće saopštenje za javnost. Dodatno je predviđeno da se informacija o podignutoj optužnici može objaviti i prije nego što ona bude potvrđena, ali putem saopštenja za javnost, i to ukoliko je predmet, prema procjeni glavnog tužioca, izazvao poseban interes javnosti. Definirano je da su to i situacije ukoliko je osumnjičeni, odnosno osumnjičena javna osoba ili službeno lice, te ukoliko su podaci o osumnjičenom, odnosno osumnjičenoj već odranije poznati javnosti. Kada se optužnica objavljuje prije njenog potvrđivanja, tužilaštvima se preporučuje da objave i dodatnu informaciju nakon što sud odluči o optužnici, u smislu da li je optužnica potvrđena u cijelosti ili djelimično ili nije.

Takođe je data smjernica da se naredbe o neprovođenju istrage i naredbe o obustavi istrage ne objavljuju zbog interne prirode takvih akata, već da se javnost informiše o njima putem primjerenih saopštenja za javnost i tek nakon donošenja odluke o eventualno uloženom prigovoru, odnosno pritužbi. Tada bi bilo potrebno da se navedu razlozi za donošenje takvih naredbi uz stavljanje adekvatne napomene, kako je to definisano zakonom, koja glasi da se u predmetima u kojima je obustavljena istraga uslijed nedostatka dokaza istraga može ponovo otvoriti ukoliko se pojave nove činjenice i dokazi koji ukazuju na to da postoje osnovi sumnje da je ista osoba počinila krivično djelo. Smjernicama je predviđen izuzetak od tog principa u smislu da se i te odluke mogu objaviti u integralnom tekstu, ali samo prema procjeni glavnog tužioca i u predmetima koji imaju javni interes.

Ostali tužilački akti poput naredbe o provođenju istrage, te prijedloga za određivanje pritvora/mjera zabrane i slično ne bi trebalo da se objavljuju zbog interne prirode takvih akata. Naime, takvi akti obično sadrže

informacije čijim se saopštavanjem osnovano može očekivati da nastupi šteta za „legitimne ciljeve u sprječavanju i otkrivanju kriminala, odnosno informacije koje se, između ostalog, tiču i dokaza čije izlaganje javnosti može otežati, ili onemogućiti provođenje pojedinih istražnih radnji“, pa čak i ugroziti rezultate istrage, kao i eventualne buduće istrage u takvim predmetima.

Smjernice, dalje, propisuju da se informacije o predmetima u fazi prijave i istrage, u pravilu, neće proaktivno objavljivati „osim ako je to u interesu predmeta, objektivnog informisanja javnosti, ili na zahtjev zainteresovanih lica i medija“. U takvim situacijama može se objaviti informacija o zaprimanju krivične prijave, kao i o aktivnostima koje se poduzimaju radi donošenja tužilačke odluke.

Posebno je naglašeno da tužilaštva prilikom objavljivanja odluka, akata i drugih informacija treba da vode računa o korištenju pravilne terminologije u pogledu statusa lica koja su obuhvaćena istragom ili drugom fazom krivičnog postupka, odnosno da li je lice osumnjičeno da je navodno počinilo određeno krivično djelo, ili ima status optuženog kada je protiv njega potvrđena optužnica i slično. Na vidnom mjestu treba da se navede pretpostavka nevinosti, kao jedan od važnijih principa krivičnog postupka.

Na kraju prvog dijela Smjernica definisana je dužina trajanja objavljenih sadržaja, i to na način da će optužnice u predmetima koji imaju javni interes biti postavljene na web-stranicama tužilaštava dvije godine, a da će se ostali sadržaji na web-stranicama držati do jedne godine. Posebno je dodata napomena da, ukoliko bude donesena pravosnažna sudska odluka prije isteka predviđenih rokova, optužnica ili druga informacija u tom predmetu treba da se ukloni sa web-stranice u roku od trideset dana od dana pravosnažnosti sudske odluke.

Sudske odluke

U ovom dijelu Smjernica detaljnije je razrađeno šta se, pored web-stranica pravosudnih institucija

i VSTVBiH, smatra informacionim servisima za objavljivanje sudskih odluka (Baza sudskih odluka), odnosno stavova (Portal sudske prakse), te sažetaka o pravosnažno okončanim predmetima (Mapa predmeta od javnog interesa). Takođe je razdvojeno objavljivanje sudskih odluka značajnih za sudske praksu u odnosu na objavljivanje odluka koje imaju interes za javnost.

S tim u vezi, Smjernicama su bliže definisani predmeti koji imaju javni interes. Za razliku od Smjernica iz 2014. godine, osim predmeta iz krivične oblasti, tu su definisani i predmeti iz građanske i upravne oblasti, kako slijedi:

Krivični predmeti:

- a) krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom,
- b) koruptivna krivična djela definisana listom koruptivnih krivičnih djela VSTVBiH,
- c) organizovani kriminal,
- d) terorizam,
- e) pranje novca,
- f) krivična djela u vezi sa utajom poreza,
- g) ubistvo i teška ubistva,
- h) trgovina ljudima,
- i) porodično nasilje,
- j) krivična djela u vezi sa neovlaštenom proizvodnjom i prometom opojnih droga,
- k) krivična djela iz mržnje,
- l) krivična djela protiv države i društvenog uređenja.

Parnični predmeti:

- a) diskriminacija,
- b) zaštita okoliša,
- c) autorska prava, zaštita intelektualne i industrijske svojine,
- d) rodna ravnopravnost,
- e) zaštita potrošača,
- f) stečaj,
- g) privatizacija,
- h) kolektivni sporovi,
- i) privredni sporovi sa inostranim elementom,
- j) sporovi o državnoj imovini.

Upravni predmeti:

- a) zaštita okoliša,
- b) konkurencija,
- c) koncesije,
- d) obrada podataka iz zbirke ličnih podataka,
- e) sloboda pristupa informacijama,
- f) izborne žalbe,
- g) javne nabavke,
- h) sukob interesa.

Međutim, radna grupa je smatrala da takva kategorizacija ne može biti ograničavajući faktor, te da i drugi predmeti mogu imati javni interes, što zavisi od raznih drugih okolnosti, sa čime se i VSTVBiH složilo.

S tim u vezi, Smjernice sugerišu sudovima i tužilaštvima da provedu test javnog interesa i u drugim predmetima, rukovodeći se pri tome sljedećim kriterijima:

- 1) vrsta i težina krivičnog djela, kao i predmet postupka,
- 2) status učesnika u postupku (npr. imenovani/izabrani dužnosnici u sudskoj, izvršnoj i zakonodavnoj vlasti, novinari, službena lica, javna lica i sl.),
- 3) ostali opravdani interesi javnosti (npr. stepen društvene opasnosti, pojavni oblik kriminaliteta, zaštićeno dobro, značaj odluke za širu društvenu zajednicu i sl.).

Takođe je definisan način objavljivanja pravosnažnih odluka na način da se na određenom dijelu web-stranica sudova u kategoriji sudskih odluka objavljuju pravosnažne odluke sa određenim stepenom anonimizacije, kako je to utvrđeno i novim Uputstvom za anonimizaciju. U nastavku priloga o tome će biti više govora. Istovremeno sa objavom na web-stranici suda, zbog prirode web-stranice kao alata za objavu i drugih informacija značajnih za rad pravosudne

institucije, kao i ograničenog roka te vrste objave, pravosnažna odluka se dostavlja Odjelu za sudsku dokumentaciju i edukaciju VSTVBiH radi njene trajne pohrane u Bazi sudskih odluka. Nepravosnažne odluke se objavljuju u kategoriji odnosa sa javnošću u vidu saopštenja za javnost (vijesti) i uz eventualnu objavu izreke sudske odluke u PDF formatu.

Radi bržeg informisanja javnosti o pravosnažno okončanim predmetima organizovanog kriminala i korupcije, u toku je i priprema dvojezičnih^[40] sažetaka u tim predmetima radi njihovog mapiranja prema principu Google mape po uzoru na Mapu ratnih zločina, koju je 2015. godine razvila Misija OSCE-a u BiH i koju, prema Sporazumu o prenosu Mape od januara 2019. godine, ažurira VSTVBiH.

Smjernicama je dodatno definisan način objavljivanja rasporeda suđenja za javnost, te je preporučeno da se, pored postojećih informacija, dodaju imena stranaka i opis djela, kako bi zainteresovane strane mogle bolje i lakše da se informišu i odluče da li će pratiti određena suđenja, da li je došlo do promjena u zakazivanju suđenja i slično. Dodatno je precizirano mjesto objavljivanja tih sadržaja na web-stranicama pravosudnih institucija kako bi se informacije lakše pronalazile, i to putem elektronske oglasne ploče, te kako bi se i taj segment rada pravosudnih institucija ujednačio i dodatno unaprijedio.

Na taj način će se poslovi objavljivanja i anonimizacije sudskih i tužilačkih odluka, akata i informacija o predmetima adekvatno podijeliti između pravosudnih institucija i VSTV radi efikasnijeg korištenja postojećih resursa i ljudskih potencijala. Dodatno će se podijeliti i odgovornost za transparentan rad, odnosno tačno i blagovremeno obavještanje javnosti o radu pravosuđa.

Jedan od najvažnijih pomaka koji je uveden novim Smjernicama jeste poziv sudovima i

[40] Sažeci se pripremaju i unose na jezicima naroda Bosne i Hercegovine i na engleskom jeziku.

tužilaštvima da formiraju uređivačke timove koji će dugoročno raditi na primjeni Smjernica. Tokom 2024. godine planirano je da se održi i ciljano obučavanje članova uređivačkih timova u vezi sa odabirom odluka značajnih za sudsku praksu, odnosno javnost, te da bi se što dosljednije primjenjivalo novo Uputstvo za anonimizaciju.

Uputstvo za anonimizaciju

Na martovskoj sjednici VSTVBiH je usvojilo novo Uputstvo za anonimizaciju kojim se uređuje način zamjene i ispuštanja podataka u sadržajima koji se objavljuju na službenim web-stranicama VSTVBiH i pravosudnih institucija, odnosno u Bazi sudskih odluka, na Portalu sudske prakse, te Mapi predmeta od javnog interesa. Za razliku od prethodnog Uputstva, novo je primjenljivo ne samo na sudske odluke nego i na druge sadržaje koje VSTVBiH i pravosudne institucije objavljuju javnosti.

Novine uvedene novim Uputstvom se, uglavnom, odnose na anonimizaciju odluka kojima je rješavano o pravima i obavezama, odnosno odgovornosti pravnih lica, te se

anonimiziraju, između ostalih, i povjerljivi podaci koji mogu ugroziti njihov komercijalni interes. Takođe je regulisan način na koji se sakrivaju lični podaci u predmetima protiv maloljetnika kao počinitelaca, odnosno žrtava krivičnih djela, što nije bilo dovoljno regulisano prethodnim Uputstvom. U novom Uputstvu posebno je izvršena intervencija koja se odnosila na definisanje predmeta koji imaju poseban javni interes, budući da je taj segment sada riješen Smjernicama, a da je Uputstvom riješen samo način anonimizacije i tih odluka.

Uputstvo je objavljeno u „Službenom glasniku BiH“ broj 25/24 od 12. aprila 2024. godine sa stupanjem na snagu osmog dana od objavljivanja, čime je prethodno Uputstvo o objavljivanju sudskih odluka stavljeno van snage. Dosljednom primjenom Smjernica i Uputstva očekuje se da će se značajnije ujednačavati praksa anonimizacije podataka radi boljeg razumijevanja objavljenih sadržaja.

Smjernice i Uputstvo se mogu preuzeti na web-stranici Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju putem linka: [Kategorije vijesti | pravosudje.ba](#).

Slika 2. Predsjednici VSTVBiH i sudova najviše instance prilikom potpisivanja Protokola o dugoročnoj međusobnoj saradnji, Sarajevo, decembar 2023. godine

Unapređenje rada panela za ujednačavanje sudske prakse

Radi unapređenja pravne sigurnosti i jednakosti građana pred zakonom, u decembru 2023. godine VSTVBiH je potpisalo Protokol o međusobnoj dugoročnoj saradnji sa Vrhovnim sudom Republike Srpske, Vrhovnim sudom Federacije Bosne i Hercegovine, Sudom Bosne i Hercegovine i Apelacionim sudom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine kao sudovima najviše instance u Bosni i Hercegovini (Protokol).

Potpisivanjem Protokola postignut je značajan iskorak u vezi sa unapređenjem pravnog statusa i efikasnosti rada panela za ujednačavanje sudske prakse u građanskim, krivičnim i upravnim stvarima, koji su u izvještaju EU za BiH ponovo identifikovani kao važno pitanje uz konstataciju da „...u konačnici, Bosna i Hercegovina treba da uspostavi pravosudno tijelo koje će osigurati dosljedno tumačenje zakona i harmonizaciju sudske prakse u cijeloj zemlji“. Naime, Protokol predviđa novi modalitet rada panela za ujednačavanje sudske prakse, te definiše obaveze strana potpisnica da VSTVBiH organizuje tzv. pripremni sastanak sa sudovima, članovima panela na kojem se usvaja kalendar sastanaka u tekućoj godini i teme o kojim će se raspravljati na sastancima i obavezu panel-sudova da u toku godine organizuju minimalno jedan sastanak panela za ujednačavanje sudske prakse.

S tim u vezi, poslije dugogodišnje prakse održavanja manjeg broja *ad hoc* sastanaka, osigurano je održavanje četiri redovna sastanka panela uz jasno opredjeljenje sudova da raspravljaju o najaktuelnijim pitanjima u kojima se različito primjenjuju zakoni, odnosno u kojima postoji neujednačena sudska praksa. Takođe, Protokolom se jača uloga predsjednika panel-sudova u cijelom procesu, a VSTVBiH i dalje će provoditi odgovarajuću koordinaciju sastanaka.

Naime, na pripremnom sastanku panela za ujednačavanje sudske prakse koji je održan 11.

marta 2024. godine postignut je dogovor da će se panel iz građanske oblasti održati 10. maja 2024. godine u Vrhovnom sudu Federacije BiH, panel iz upravne oblasti 10. juna 2024. godine u Vrhovnom sudu Republike Srpske, panel iz krivične oblasti 10. oktobra 2024. godine u Apelacionom sudu Brčko distrikta BiH, a da će se sastanci panela iz više oblasti održati 10. decembra 2024. godine u Sudu BiH. Za diskusiju je prihvaćeno sedamnaest tema, i to pet tema iz građanske, pet iz upravne, te sedam iz krivične oblasti.

Takođe je ostavljen prostor da se dodatne teme za raspravljanje na panelu za ujednačavanje sudske prakse naknadno identifikuju. U tom slučaju identifikovana tema će se uvrstiti na jedan od planiranih sastanaka ukoliko je riječ o hitnom pitanju, a po potrebi se može zakazati i dodatni sastanak s tim da će se termin i predsjedavanje naknadno usaglasiti.

Protokol, dalje, predviđa nastavak evidencije stavova sudske prakse i objavljivanje odluka značajnih za javnost putem centralne Baze sudskih odluka, odnosno odluka značajnih za sudsku praksu putem Portala sudske prakse prema prethodno usaglašenim deskriptorima. U tom procesu naročito značajnu ulogu imaju odjeljenja za sudsku praksu uspostavljena na nivou panel-sudova, kao i Odjel za sudsku dokumentaciju i edukaciju VSTVBiH.

Prethodno smo obavijestili čitaoce da je oformljena i Jedinica za podršku procesu harmonizacije sudske prakse u okviru IPA 2017, koja je nastavila da radi i u okviru projekta IPA 2019. U međuvremenu, VSTVBiH, u saradnji sa sudovima, poduzimalo je mjere za adekvatnu sistematizaciju tih projektnih pozicija unutar panel-sudova, čime se nastoji osigurati nastavak redovne pripreme i distribucije sedmičnih izvještaja o sudskim stavovima o kojima je bilo više riječi u prošlom broju „Pravne hronike“.

Sve navedene aktivnosti, pored činjenice da je rad sudija i sutkinja u okviru panela za ujednačavanje sudske prakse od januara

2023. godine vrednovan putem odgovarajućih normativnih akata VSTVBiH, ukazuju da je veći dio prepreka za kontinuirani rad panela za ujednačavanje sudske prakse sada otklonjen. Novi koncept rada panela, kao ogledni primjer, biće predstavljen u 2024. godini uz finansijsku podršku Evropske unije putem projekta IPA 2022. Očekuje se da će rezultat inoviranog načina rada panela za ujednačavanje sudske prakse biti usaglašavanje većeg broja stavova o spornim pravnim pitanjima i donošenje drugih zaključaka, odnosno inicijativa za prevazilaženje različite sudske prakse. O tome će profesionalna zajednica i javnost biti blagovremeno obavještavane putem web-stranice Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju.

Paralelno sa testiranjem novog koncepta rada panela u realnom okruženju, razgovaraće se i o odgovarajućim izmjenama pravila o radu panela, kao što je to urađeno i prilikom definisanja važećih pravila, kako bi se što bolje formalizovao ovaj proces. Dodatno će se raditi i na drugim unapređenjima koja se budu pokazala kao neophodna.

Publikacije sudske prakse

Još jedna značajna novina koju želimo podijeliti sa vama jeste da je VSTVBiH, u saradnji sa sudovima najviše instance, a u okviru projekta IPA 2019 „EU podrška reformama pravosudnog sistema u Bosni i Hercegovini“, osiguralo izradu publikacija sudske prakse o temama: 1) Sudska praksa u primjeni Zakona o slobodi pristupa informacijama, 2) Pregled sudske prakse u Bosni i Hercegovini u oblasti okoliša, 3) Sudska praksa Suda Bosne i Hercegovine u predmetima azila, 4) Teret dokazivanja u parničnom postupku i 5) Usaglašena pravna shvatanja panela za ujednačavanje sudske prakse u Bosni i Hercegovini.

Publikacije u elektronskoj verziji dostupne su na stranici Odjela za sudsku dokumentaciju i edukaciju, a sve odluke citirane u publikacijama su dostupne u Bazi sudskih odluka. Na javnoj prezentaciji održanoj u decembru 2023. godine

u svojim kratkim osvrtima autori publikacija su ukazali na značaj obrađenih tema ne samo za pravosudnu zajednicu nego i za druge institucije i upravne organe, te javnost generalno s obzirom na to da se radi, između ostalog, i o aktuelnim životnim temama koje se tiču svakog građanina.

Početakom 2024. godine izdata je i publikacija „Pregled pravnih stavova sudova najviše instance u Bosni i Hercegovini“. U toj publikaciji su predstavljeni pravni stavovi koje su objavili sudovi najviše instance u periodu juli - decembar 2023. godine putem Portala sudske prakse. Pri tome pravni stavovi su sistematizovani u okviru tematskih cjelina, odnosno pravnih oblasti, čime se osiguravaju njihova preglednost i bolje razumijevanje, te, u konačnici, lakša primjena prava u predmetima sa istim ili sličnim činjeničnim i pravnim osnovom.

I ova publikacija je dostupna na web-stranici [Odjel za sudsku dokumentaciju i edukaciju | pravosudje.ba](https://odjel.za.sudsku.dokumentaciju.i.edukaciju.pravosudje.ba), a izrađeni stavovi sa pratećim odlukama dostupni su putem Portala sudske prakse <https://sudskapraksa.pravosudje.ba>.

Uspostava odjeljenja sudske prakse na drugostepenim sudovima

Tokom 2023. godine intenzivirana je diskusija o potrebi da se uspostave odjeljenja za sudsku praksu na drugostepenim sudovima u BiH po uzoru na odjeljenja tog tipa pri sudovima najviše instance. O toj temi stručnjaci Vijeća Evrope su sačinili izvještaj na osnovu prikupljenih informacija od drugostepenih sudova (u tom anketiranju je učestvovalo i VSTVBiH), te dali niz preporuka kako bi se ta odjeljenja što lakše uspostavila.

Zadovoljstvo nam je da informišemo čitaoce da je VSTVBiH, na inicijativu Vijeća Evrope, na sjednici održanoj 20. i 21. marta 2024. godine donijelo odluku o davanju saglasnosti da se u Kantonalnom sudu u Sarajevu uspostavi ogledno Odjeljenje sudske prakse po uzoru na odjeljenja sudske prakse u sudovima najviše instance u

Bosni i Hercegovini. Naime, Vijeće Evrope je iskazalo spremnost da, u okviru „pilotfaze“, angažuje saradnika za sudsku praksu koji bi,

između ostalog, Kantonalnom sudu u Sarajevu pružio podršku u sistematizaciji i evidentiranju sudskih stavova i odluka.

Izazovi u kvalifikaciji femicida u jurisprudencijama na Zapadnom Balkanu

► Pripremila: Dr Nevena Petrušić, AIRE Centar

Uvodne napomene

Femicid je najekstremniji vid rodno zasnovanog nasilja prema ženama. Iako se femicid definiše na različite načine, ključno obeležje femicida jeste njegova rodna zasnovanost. Femicid je ubijanje žena koje izvrše muškarci na osnovu njihove rodne uloge i nejednake raspodele moći u čijem su korenu mržnja i prezir prema ženama, želja za dominacijom, osećanje vlasništva i nadmoći.^[41] Najrasprostranjeniji oblik femicida jeste femicid koji je izvršio intimni partner, kome najčešće prethodi dugotrajno partnersko nasilje, koje često nije prepoznala kao rizično ni sama žrtva, niti institucije nadležne za sprečavanje nasilja. Ubistva žena izvršena u okviru partnerskog odnosa karakterišu izrazita brutalnost u njegovom izvršenju, nanošenje velikih patnji žrtvi i ponižavanje žrtve. Posledice femicida su razorne i dalekosežne – on ostavlja

duboke i trajne traume za porodice ubijenih žena, podriiva poverenje javnosti u institucije nadležne da zaštite ljudski život, a na globalnom nivou predstavlja ključni uzrok smrti žena i ugrožavanja zdravlja, bezbednosti i dobrobiti žena i devojčica.

Širom sveta broj femicida permanentno se povećava.^[42] Takva je situacija i na Zapadnom Balkanu, koji se suočava sa povećanjem broja svih oblika rodno zasnovanog nasilja prema ženama, uključujući i femicid, uprkos pozitivnim pomacima u domenu zakonodavstva i unapređenju načina delovanja institucija sistema.^[43]

Sve države Zapadnog Balkana ratifikovale su glavne međunarodne sporazume o ljudskim pravima, uključujući i Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama

[41] O različitim definicijama femicida, detaljno: Konstantinović-Vilić, S, Petrušić, N, Beker, K. *Društveni i institucionalni odgovor na femicid u Srbiji I*, Udruženje građanki FemPlatz, Pančevo, 2019. Dostupno na: http://femplatz.org/library/publications/2019-11-Femicid_monografija_Prva_publicacija_E_primerak.pdf.

[42] Videti: United Nations Office on Drugs and Crime, UN Women, Gender-related killings of women and girls (femicide/feminicide), 2022. Dostupno na: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-11/Gender-related-killings-of-women-and-girls-improving-data-to-improve-responses-to-femicide-feminicide-en.pdf>.

[43] Detaljno: Beker, K. *Sudski odgovor na femicid na Zapadnom Balkanu, Pravni okvir i sudska praksa*, AIRE Centar, 2023.

i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija),^[44] koja, pored ostalog, obavezuje države članice da obezbede da krivična dela kojima je inkriminirano nasilje prema ženama, uključujući i femicid, budu kažnjiva sankcijama koje su delotvorne, srazmerne i koje odvrćaju od vršenja krivičnih dela, uzimajući u obzir njihovu ozbiljnost.^[45]

Jedna od zajedničkih karakteristika krivičnih zakonodavstava država Zapadnog Balkana jeste sistem relativno određenih kazni, koji se zasniva na dva osnovna načela: načelo zakonitosti u propisivanju i izricanju kazne i načelo sudskog odmeravanja kazne. Zakon propisuje vrste kazni, opšti minimum i maksimum za određene vrste kazni, kao i poseban minimum i poseban maksimum kazne za svako krivično delo, ostavljajući sudu veoma široke granice za odmeravanje kazne.

U državama Zapadnog Balkana femicid nije inkriminisan kao posebno krivično delo, izuzev u Severnoj Makedoniji od februara 2023. godine.^[46] Zbog nedostatka posebne inkriminacije femicida, on se u praksi procesuirao kao ubistvo, kvalifikovano ubistvo (teži oblik ubistva) ili neko drugo krivično delo kojim je u konkretnom zakonodavstvu inkriminirano lišavanje života. Među zaprećenim kaznama za krivična dela kojima je inkriminirano lišavanje

života postoje znatne razlike, što je izraz nastojanja da kazne budu adekvatne težini dela i da ostvare svoju preventivnu i vaspitnu funkciju. Saglasno tome, zakonske kazne za tzv. obično ubistvo znatno su niže od kazni za različite oblike kvalifikovanog ubistva, a kazne za tzv. privilegovana ubistva su znatno niže.^[47]

Rezultati istraživanja sudske prakse u državama Zapadnog Balkana pokazuju da je kaznena politika sudova i suviše „blaga“ i da odgovor krivičnog sistema na rodno zasnovano nasilje, uključujući i femicid, kao njegov najteži oblik, nije jasan i dosledan, te da ne ostvaruje efekat specijalne i generalne prevencije. Ključni uzroci takvog stanja jesu pogrešna pravna kvalifikacija slučajeva femicida i propusti u identifikaciji i oceni otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, što je u mnogim slučajevima posledica nerazumevanja rodne zasnovanosti femicida.

Pravna kvalifikacija

Pravna kvalifikacija krivičnog dela predstavlja završnu i veoma značajnu komponentu u procesuiranju i kažnjavanju učinilaca krivičnih dela, jer od pravne kvalifikacije prvenstveno zavisi određivanje krivične sankcije. Budući da femicid nije propisan kao posebno krivično delo, a da se sud mora kretati u granicama

[44] CEDAW: Albanija (1994), Srbija (2001), Crna Gora (2006). Dostupno na: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en. Istanbulska konvencija: Albanija (2013), Srbija (2013), Crna Gora (2014), dostupno na: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>.

[45] Član 45 Istanbulske konvencije.

[46] Krivični zakonik Severne Makedonije („Službeni glasnik Republike Makedonije“ broj 37/96; Zakoni o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, „Službeni glasnik Republike Makedonije“ br. 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015, 226/2015, 97/2017, 248/2018 i 36/2023.)

[47] Tako, na primer, u Federaciji Bosne i Hercegovine za obično ubistvo učiniocu se može izreći kazna od minimalno pet, a maksimalno 20 godina, dok je za kvalifikovane oblike ubistava propisano najmanje 10 godina zatvora ili dugotrajni zatvor (21-45 godina). Videti član 166 Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine („Službene novine FBiH“ br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023). U Crnoj Gori učinilac se za obično ubistvo može kazniti kaznom zatvora od pet do 15 godina, a za kvalifikovano (teško) ubistvo kaznom od najmanje 10 godina zatvora ili dugotrajnim zatvorom (30-40 godina). Videti čl. 143 i 144 Krivičnog zakonika Crne Gore („Službeni list RCG“ br. 70/2003, 13/2004 - ispr. i 47/2006 i „Službeni list CG“ br. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 64/2011 - dr. zakon, 40/2013, 56/2013 - ispr., 14/2015, 42/2015, 58/2015 - dr. zakon, 44/2017, 49/2018 i 3/2020.

zakonskog raspona kazni, kazna koju sud izriče za femicid prevashodno zavisi od toga kako je sud kvalifikovao slučaj femicida.

Krivično delo pravno kvalifikuje javni tužilac u optužnici, ali je svim zakonima o krivičnim postupcima u državama Zapadnog Balkana propisano da sud nije vezan pravnom ocenom dela koju je dao tužilac, već samostalno, na osnovu činjeničnog opisa dela u optužnici, ocenjuje koje je krivično delo u pitanju.^[48] Ta nevezanost suda pravnom kvalifikacijom dela u optužnici kreće se u svim pravcima, ali bez obzira na to da li je ocena suda da je reč o „težoj” ili „lakšoj” pravnoj kvalifikaciji od one koju je ponudio tužilac, mora ostati u okvirima činjeničnog opisa tužioca.

Analiza sudske prakse u državama Zapadnog Balkana pokazuje da prilikom pravne kvalifikacije femicida sudovi često ne uzimaju u obzir njegovu rodnu zasnovanost zbog čega ubistva žena ne kvalifikuju kao teška ubistva, jer ne sagledavaju sve okolnosti izvršenja femicida: neravnotežu moći između žrtve i učinioca u svetlu dominantnog rodnog režima, istoriju nasilja, *modus operandi* femicida, specifičnost konteksta u kome se femicid dogodio, mizoginih stavova učinioca prema ženama i dr. Iako je za pravilnu kvalifikaciju dela od krucijalnog značaja prepoznavanje njegove rodne zasnovanosti, koja je u mnogim slučajevima jasno manifestovana motivom izvršenja dela, ti motivi se ili ne utvrđuju ili se pogrešno interpretiraju. Naime, u praksi se rodno zasnovani motivi po pravilu posmatraju izolovano, u smislu psihološke pobude iz koje je delo učinjeno, iako se rodno zasnovani motiv, u kontekstu izvršenja femicida, odnosi na duboko ukorenjene uzroke koji dovode do ubistva, tj. na rodno stereotipne stavove u datom društvenom kontekstu. Motivirajući faktor za ubistvo žene je,

zapravo, percepcija rodnih normi od učinioca, a okidač je odstupanje žrtve od tih normi, kao što je, na primer, ponašanje žene koje izlazi iz okvira stereotipne rodne uloge koja joj se pripisuje.^[49] U praksi su najčešći motivi ljubomora, osveta zbog napuštanja bračne zajednice, prekid emotivne veze, mržnja zbog neuzvraćene ljubavi i dr.^[50]

Mnogi slučajevi ubistva žena kvalifikovani su kao obična ubistva iako iz činjeničnog opisa dela proizilazi da su postojali svi elementi za težu kvalifikaciju. Evidentna je, takođe, i nekonzistentnost u tumačenju i primeni propisa o bitnim elementima pojedinih oblika teških ubistva kako između tužilaštva i suda, tako i između samih sudova. Zbog toga je u pogledu kvalifikacije krivičnog dela teško ubistvo čije su žrtve žene, sudska praksa nedosledna, što dovodi do razlika u kažnjavanju učinilaca, čime se krši ustavno načelo jednakosti pred zakonom, ugrožava princip pravne sigurnosti i jača nepoverenje javnosti u pravosuđe.

Istraživanja pokazuju da u jurisprudencijama na Zapadnom Balkanu najveći izazovi postoje u pogledu kvalifikacije femicida izvršenih uz nanošenje prekomernih fizičkih i psihičkih bolova žrtvi, kao i femicida motivisanih ljubomorom i osvetom zbog napuštanja bračne/vanbračne zajednice, odnosno prekida emotivne veze, posebno kad je žena zasnovala emotivnu vezu sa drugim partnerom.

Kvalifikacija femicida izvršenih na svirep način

Procesuirani slučajevi femicida pokazuju da se femicid često vrši na izrazito brutalan i svirep način uz nanošenje velikih bolova i patnji žrtvama. Takvi slučajevi femicida mogu

[48] Tako je, na primer, članom 294 stav 2 Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“ br. 53/2012, 9/2017, 66/2018 i 15/2021, pod rubrikom „Vezanost presude za optužbu”, propisano da sud nije vezan za predloge tužioca u pogledu pravne ocene dela. Istovetna odredba sadržana je i u drugim zakonima o krivičnom postupku na prostoru Zapadnog Balkana.

[49] Šire: *Statistical framework for measuring the gender-related killing of women and girls*, UNODC and UN Women, 2022, p. 5. Dostupno na: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/Statistical_framework_femicide_2022.Pdf.

[50] Konstantinović Vilić, S. Petrušić, N. Beker. *K. op. cit.*, str. 19.

da budu kvalifikovani kao ubistvo na svirep način, koje je svim krivičnim zakonima država Zapadnog Balkana propisano kao poseban oblik kvalifikovanog ubistva.

Ubistvo na svirep način, kao oblik kvalifikovanog ubistva, odlikuje se posebno izraženom svirepošću, okrutnošću i surovošću, jer se žrtvi nanose takve fizičke i psihičke muke, patnje i bolovi koji prema svom intenzitetu prelaze bolove koji obično nastaju prilikom lišavanja života. U teoriji i praksi insistira se na tome da je za kvalifikaciju dela kao ubistva na svirep način potrebno da postoje posebna objektivna i subjektivna obeležja svireposti.^[51]

Objektivna obeležja svireposti ogledaju se u tome što se žrtvi nanose takvi bolovi koji prema svom intenzitetu prevazilaze bolove koji obično nastaju prilikom lišavanja života. Jačinu i intenzitet bolova sud utvrđuje oslanjajući se na nalaz i mišljenje veštaka sudske medicine na osnovu čega ocenjuje da li su bolovi i patnje naneti žrtvi okrutni, svirepi, surovi, prekomerni, intenzivni, što sve ukazuje na visok stepen svireposti prilikom lišavanja života žrtve. Pri tome sudovi smatraju da bolovi i patnje ne treba da budu samo objektivno okrutni, stravični, surovi, prekomerni već da ih sama žrtva takvim neposredno subjektivno doživljava, što podrazumeva da je žrtva u svesnom stanju za sve vreme preduzimanja radnji izvršenja ubistva, tako da doživljava i trpi njihovu surovost uz veliki bol, strah i patnju. Međutim, u praksi je sporno da li delo može da se kvalifikuje kao ubistvo na svirep način ako se na osnovu nalaza i mišljenja veštaka ne može utvrditi da li je žrtva bila u svesnom stanju za sve vreme preduzimanja radnji izvršenja, ili je došlo do gubitka svesti. Da bi kazna bila srazmerna težini dela i da bi ostvarila svoju svrhu, treba usvojiti stanovište da i u tom slučaju kvalifikatorno obeležje svireposti

ubistva postoji pod uslovom da su radnje izvršenja objektivno okrutne, stravične i surove.^[52]

U pogledu subjektivnih obeležja svirepog ubistva, sudska praksa smatra da je za kvalifikaciju femicida kao ubistva na svirep način potrebno da je učinilac svestan da žrtva trpi bolove velikog intenziteta, ali i da, neosetljiv na njene muke, voljno preduzima radnje izvršenja svestan njihove surovosti i okrutnosti. Zbog toga se u praksi femicid kvalifikuje kao ubistvo na svirep način samo ako je veštačenjem utvrđeno da je kod okrivljenog postojao subjektivni elemenat koji se ispoljio u svesnom, željenom nanošenju teških bolova i patnji žrtvi, ili čak u osećanju zadovoljstva u mukama žrtve. Takav pristup smatramo pogrešnim. Imajući u vidu specifičnosti femicida, kao rodno zasnovanog ubistva, u slučajevima kada je ubistvo žene izvršeno na način kojim se nanose bolovi i patnja, koji su objektivno okrutni, svirepi, surovi, natprosečni, prekomerni, intenzivni, treba usvojiti stanovište da kod učinioca postoji i subjektivni elemenat, znanje da su radnje koje preduzima okrutne i svirepe i da načinom izvršenja nanosi žrtvi bolove jakog intenziteta, prekomjernu patnju i mučenje.^[53] Takvo tumačenje omogućava da kazne za femicid izvršen na svirep način budu srazmerne težini dela i da ostvare svoju preventivnu funkciju.

Kvalifikacija femicida motivisanih ljubomorom i osvetom

Istraživanja pokazuju da se ljubomora i osveta veoma često javljaju kao pobude (motivi) za izvršenje femicida, što potvrđuje njegovu rodnu zasnovanost. Femicid je najčešće rezultat shvatanja učinioca da, „ako te ja nemam, niko te neće imati”, posebno u slučajevima napuštanja

[51] O tome videti: Stojanović, Z. Komentar Krivičnog zakonika, Beograd, 2020, str. 443; Ćirić, J. *Ubistvo na svirep ili podmukao način*, „Pravni život“, Beograd, broj 9/2000. godine, str. 68; Jovašević, D. Krivična dela ubistva, Beograd, 2017, str. 22-27. Dostupno na: https://www.iksi.ac.rs/izdanja/krivica_dela_ubistva.pdf.

[52] Konstantinović-Vilić, S, Petrušić, N, Beker, K. *op. cit.*, str. 26.

[53] *Ibid.*

bračne zajednice i zasnivanja veze sa drugim muškarcem.^[54] Isto tako, čest motiv femicida je i sumnja na izvršenje preljube, što je izraz patrijarhalnih rodni obrazaca koji dominiraju na prostoru Zapadnog Balkana, gde se preljuba partnerke doživljava kao uzurpacija koja opravdava kaznu i reparaciju.^[55]

Motivisani ljubomorom i osvetom zbog napuštanja bračne zajednice, prekida emotivne veze i/ili zasnivanja emotivne veze sa drugim partnerom, mogu da budu procesuirani kao kvalifikovani oblik ubistva – ubistvo iz niskih pobuda, ukoliko se ljubomora i osveta prema partnerki negativno moralno vrednuju, što je preduslov da im se prida značaj niskih pobuda.

U sudskoj praksi izražena su različita stanovišta o tome da li ljubomora predstavlja kvalifikatornu okolnost. Prema jednom stanovištu, ubistvo izvršeno iz ljubomore ne može se samo zbog toga kvalifikovati kao ubistvo iz niskih pobuda.^[56] Za takvu kvalifikaciju potrebno je da ljubomora bude patološka, neuobičajena, neosnovana u realnom životu. Međutim, nejasna je granica/razlika između „patološke“ ljubomore i obične ljubomore. Tužioc i sudovi po pravilu ne prepoznaju da je ljubomora manifestacija rodno stereotipnog stava učinioca prema partnerki na čiju ličnost i seksualnost on, kao muškarac, polaže puno pravo, a koje mu žrtva negira. Zanimarje se činjenica da su kulturne norme te koje „posreduju“ između ljubomore, besa i ljutnje i akta nasilja, uključujući i izvršenje femicida, te da je ljubomora u patrijarhalnom društvenom kontekstu moćno sredstvo kojim opravdavaju ispoljavanje posesivnosti i direktne kontrole ponašanja partnerke.

U pojedinim odlukama sudova, koje su još uvek retke, izraženo je suprotno stanovište koje treba usvojiti: ljubomora prema partnerki

je niska pobuda, jer je egoistična, zasnovana na sopstvenim emocijama koje se više vrednuju od života druge osobe. Ona se zasniva na želji za posedovanjem i prisvajanjem, dominacijom i kontrolisanjem seksualnog ponašanja partnerke. Saglasno tome, ubistvo partnerke motivisano ljubomorom, bez obzira na to šta je u konkretnom slučaju njen povod, treba kvalifikovati kao ubistvo iz niskih pobuda. Kao manifestacija moći i posesivnosti, ljubomora učinioca je niska pobuda, pa ubistvo žene motivisano ljubomorom učinioca treba kvalifikovati kao teško ubistvo izvršeno iz niskih pobuda.

Umesto zaključka

Da bi femicid, kao najekstremniji oblik rodno zasnovanog nasilja prema ženama, bio sankcionisan kaznama koje su delotvorne, srazmerne i koje odvrćaju od daljeg vršenja krivičnih dela, od prevasnodnog značaja je da slučajevi femicida budu adekvatno pravno kvalifikovani, što podrazumeva da u punoj meri bude sagledana njihova rodna zasnovanost.

Imajući u vidu nadležnosti i lidersku ulogu sudova u promociji poželjnih normi ponašanja u društvu, neophodno je da prilikom kvalifikacije dela femicida i odmeravanja kazne za femicid sudovi uzmu u obzir potrebu da kazna jasno izrazi društvenu osudu femicida i javnosti pošalje poruku da će se njegovi učinioci suočiti sa ozbiljnim posledicama svojih dela, te da je neprihvatljiv svaki vid ponašanja zasnovan na ideji muške superiornosti. Preduslov za takav pristup u radu sudova jeste procena činjenica, okolnosti i konteksta femicida bez uticaja rodno zasnovanih stereotipa i predrasuda. Zato je za pravilno sprovođenje pravde u slučajevima femicida od krucijalne važnosti isključiti lične stavove, ili ih odvojiti od profesionalnih, kako bi se sprečile rodne pristrasnosti u odlučivanju.

[54] U literaturi se ovaj vid osвете učinioca zbog napuštanja naziva „napad prilikom odvajanja“ (separation assault). Šire: Konstantinović-Vilić, S, Nikolić-Ristanović, V. *Kriminologija*, 2018, str. 133.

[55] Simeunović-Patić, B. *Ubistva heteroseksualnih partnera: kriminološke i viktimoške karakteristike*, Temida broj 1, 2002, str. 3.

[56] Stojanović, Z. *op. cit.*, str. 443.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

THE AIRE CENTRE

Advice on Individual Rights in Europe

British Embassy
Sarajevo